

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE DİNİ
SOSYALLEŞME : YALOVA ÖRNEĞİ**

METİN BEDİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:

Prof. Dr. MEHMET AKGÜL

KONYA-2023

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE DİNİ
SOSYALLEŞME :YALOVA ÖRNEĞİ**

METİN BEDİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:

Prof. Dr. MEHMET AKGÜL

KONYA-2023

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Metin BEDİR
	Numarası	22810201927
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Sosyolojisi
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet AKGÜL
	Tezin Adı	ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE DİNİ SOSYALLEŞME :YALOVA ÖRNEĞİ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE DİNİ SOSYALLEŞME :YALOVA ÖRNEĞİ başlıklı bu çalışma .../.../.... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1			
2			
3			

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Metin BEDİR		
	Numarası	22810201927		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Sosyolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	x	
		Doktora		
Tezin Adı	ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE DİNİ SOSYALLEŞME :YALOVA ÖRNEĞİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Metin BEDİR
İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Metin BEDİR		
	Numarası	22810201927		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Sosyolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet AKGÜL		
Tezin Adı	ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE DİNİ SOSYALLEŞME :YALOVA ÖRNEĞİ			

Bireylerin doğdukları andan ölümlerine kadar süren sosyalleşme süreci, ilk başta aile içinde başlar ve daha sonra okul ve arkadaş çevresi gibi diğer sosyal çevrelerde devam eder. Bu süreç, yaşın ilerlemesi ve yaşamın içindeki sosyal çevrelerin gelişmesiyle birlikte bireylerin sosyal etkileşimlerinde farklılıklar ve değişiklikler ortaya çıkar. Bu çalışma, özellikle öğrencilerin sosyalleşme sürecini ayrıntılı bir şekilde incelemekte olup, sosyalleşme sürecini etkileyen faktörlere odaklanmaktadır. Özellikle ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin dini açıdan sosyalleşme süreci ele alınmış ve detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dini sosyalleşme, ergenlik dönemi, sosyalleşme

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Metin BEDİR		
	Student Number	22810201927		
	Department	Philosophy and Religious Studies/ Sociology Of Religion		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Mehmet AKGÜL		
Title of the Thesis/Dissertation	RELIGIOUS SOCIALIZATION IN SECONDARY STUDENTS :YALOVA EXAMPLE			

The socialization process of individuals, which lasts from the moment they are born until their death, first begins within the family and then continues in other social environments such as school and circle of friends. In this process, differences and changes occur in the social interactions of individuals with advancing age and the development of social environments in life. This study examines the socialization process of students in detail and focuses on the factors affecting the socialization process. Especially the religious socialization process of secondary school students has been discussed and examined in detail.

Anahtar Kelimeler: Religious socialization, adolescence period, socialization

ÖNSÖZ

Sosyal bilimlerin önemli bir konusu olan sosyalleşme, bireylerin toplum ve çevrelerine uyum sağlama sürecini açıklamada kritik bir role sahiptir. Ayrıca, din ve dini inançlar da bireylerin yaşamlarında önemli bir yer tutar ve sosyalleşme sürecinin bir parçası olarak ele alınabilir.

Bu çalışma, bireylerin yaşamları boyunca süren sosyalleşme sürecini ve bu sürecin dinî boyutunu incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma, sosyalleşme kavramını teorik olarak açıklamak, sosyalleşme sürecinde etkili olan faktörleri ortaya koymak ve bu süreci özellikle lise dönemindeki gençler üzerinde odaklanarak incelemeyi amaçlamaktadır. Sosyalleşme sürecinin anlaşılması, gençlerin topluma ve dini inançlarına uyum sağlama süreçlerini daha iyi kavramamıza yardımcı olacaktır.

Araştırma, üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, çalışmanın yöntem ve veri toplama araçlarını açıklamaktadır. İkinci bölüm, sosyalleşme, din ve dini sosyalleşme konularını teorik olarak ele almaktadır. Üçüncü bölüm ise alan araştırmasını içermekte olup, Yalova İl Merkezi ortaöğretim düzeyindeki lise gençleri üzerinde yapılan sosyalleşme ve dini sosyalleşme analizlerini içermektedir.

Bu çalışma, sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalara bir katkı sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca, gençlerin dini sosyalleşme süreçlerini daha iyi anlamamıza ve toplumsal değişimlerin etkilerini değerlendirmemize olanak tanımaktadır.

Çalışma süresince, başta tez danışmanım sayın Prof. Dr. Mehmet AKGÜL olmak üzere emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Metin BEDİR

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU.....	i
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
1.3. Araştırmanın Hipotezleri.....	3
1.4. Yöntem.....	4
1.4.1. Evren ve Örneklem	5
1.4.2. Veri Toplama Araçları	5
1.4.2.1. Veri Toplama Aracının Hazırlanması, Geçerlik ve Güvenirliği	6
1.4.2.2. Veri Analizi.....	6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.6. İlgili Literatür	7
BİRİNCİ BÖLÜM	17
TEORİK ÇERÇEVE.....	17
2.1. Sosyalleşme.....	17

2.1.1. Sosyalleşme Kavramı.....	17
2.1.2. Sosyalleşme Kuramları	23
2.1.3. Sosyalleşme Sürecinde Etkili Olan Faktörler	36
2.1.3.1. Aile.....	36
2.1.3.2. Eğitim.....	37
2.1.3.3. Toplumsal Çevre	38
2.1.3.4. Kitle iletişim Araçları.....	39
2.1.4. Sosyalleşme Safhaları	42
2.1.4.1. Çocukluk ve Sosyalleşme	42
2.1.4.2. Gençlik/Ergenlik ve Sosyalleşme	43
2.1.4.3. Yetişkinlik ve Sosyalleşme	45
2.2. Dini Sosyalleşme.....	46
2.2.1. Dinî Sosyalleşme Kavramı.....	46
2.2.2. Sosyolojik Açıdan Din.....	49
2.2.3. Dinî Sosyalleşmede Etkili Olan Faktörler	51
2.2.3.1. Dinî Sosyalleşme ve Aile.....	51
2.2.3.2. Dinî Sosyalleşme ve Eğitim.....	53
2.2.3.3. Dinî Sosyalleşme ve Toplumsal Çevre	59
2.2.3.4. Dinî Sosyalleşme ve Kitle İletişim Araçları	61
2.2.4. Dinî Sosyalleşme Safhaları	65
2.2.4.1. Çocukluk ve Dinî Sosyalleşme	66
2.2.4.2. Gençlik/Ergenlik ve Dinî Sosyalleşme	67
2.2.4.3. Yetişkinlik ve Dinî Sosyalleşme	69
2.3. Gençlerde Dini Sosyalleşme	72
2.3.1 Ergenlik Dönemi	73

2.3.2 Ergenlik Döneminde Ruhsal ve Ahlaki Değişim ve Gelişim	78
2.3.3 Ergenlik Döneminde Sosyal ve Dini Değişim ve Gelişim.....	80
2.3.3.1 Ergenlik Döneminde Dini Gelişimi Belirleyen Etkenler	82
2.3.3.1.1 Bilişsel Etkenler	82
2.3.3.1.2 Sosyal Etkenler	83
2.3.3.1.3 Kişisel Etkenler	83
2.3.4 Ergenlik Döneminde Dini Gelişim Sürecinde Ayırıcı Nitelikler.....	84
2.3.4.1 Şüphe.....	84
2.3.4.2 Çelişki ve Çatışmalar	84
İKİNCİ BÖLÜM.....	86
ALAN ARAŞTIRMASI: BULGULAR VE DEĞERLENDİRME	86
3.1. Yalova İlinin Genel Özellikleri.....	86
3.1.1. Tarihî ve Coğrafi Konumu.....	86
3.1.2. Nüfus Yapısı	87
3.1.3. Ekonomik Durum.....	89
3.1.4. Sosyo-Kültürel Yapı	90
3.2. Bağımsız Değişkenlere Göre Gençlerde Dini Yönelim/Dini Sosyalleşme	92
3.2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Sosyal Faktörler.....	92
3.2.2. Dini Sosyalleşme Ölçeğine Göre Yapılan Karşılaştırmalar.....	105
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	121
KAYNAKÇA.....	129
EKLER.....	140

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 3.1. Nüfus Yapısı	87
Çizelge 3.2.1.1 Katılımcıların Yaş ve Cinsiyet Faktörlerine göre Dağılımı..	92
Çizelge 3.2.1.2 Katılımcıların Okul Türü ve Sınıf Düzeyi Faktörlerine göre Dağılımı	92
Çizelge 3.2.1.3 Katılımcıların Evde Kimlerle Beraber Oturduğu Faktörüne göre Dağılımı	93
Çizelge 3.2.1.4 Katılımcıların Aile Eğitim Durumu Faktörüne göre Dağılımı	93
Çizelge 3.2.1.5 Katılımcıların Dindarlık Faktörüne göre Dağılımı.....	94
Çizelge 3.2.1.6 Katılımcıların Yaşam Tarzı Ve Gelir Durumuna Göre Dağılımı	95
Çizelge 3.2.1.7 Katılımcıların Anne Ve Baba Dini Yönelimine Göre Dağılımı	95
Çizelge 3.2.1.8 Ailenin Dini Yönelime Etkisi Dağılımı.....	96
Çizelge 3.2.1.9 Eğitim Kurumları, Dini Gruplar ve Resmi/Dini Kurumların Dini Yönelime Etkisi Dağılımı	98
Çizelge 3.2.1.10 Katılımcıların Okul Dışı Dini Bilgi Edinme Durumunun Dağılımı	99
Çizelge 3.2.1.11 Katılımcıların Dini gruplar Hakkındaki Düşüncelerinin Dağılımı	100
Çizelge 3.2.1.12 Sosyal Çevrenin Dini Yönelime Etkisi Dağılımı	101
Çizelge 3.2.1.13 Kitle İletişim Araçlarının Dini Yönelime etkisi Dağılımı	103
Çizelge 3.2.2.1 Katılımcıların Yaşına Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması	105

Çizelge 3.2.2.2 Katılımcıların Cinsiyetine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması.....	106
Çizelge 3.2.2.3 Katılımcıların Okul Türüne Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması.....	106
Çizelge 3.2.2.4 Katılımcıların Sınıfına Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması.....	107
Çizelge 3.2.2.5 Katılımcıların Dindarlığına Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması.....	107
Çizelge 3.2.2.6 Katılımcıların Yaşam Tarzı ve Gelirlerine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması.....	109
Çizelge 3.2.2.7 Katılımcıların Anne-Baba Dini Yönelimine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması.....	109
Çizelge 3.2.2.8 Katılımcıların Aile Tarafından Din Eğitimi ve Öğretimiyle İlgili Bilgi Verilme Düzeyine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması	111
Çizelge 3.2.2.9 Katılımcıların Anne-Baba Tutumuna Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması.....	111
Çizelge 3.2.2.10 Aile Bireylerinin Dini Etkilerine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması.....	112
Çizelge 3.2.2.11 Eğitim Kurumları, Dini Gruplar ve Resmi Dini Kurum Dini Etkilerine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması.....	114
Çizelge 3.2.2.12 Toplumsal Faktörlerin Dini Etkilerine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması.....	115
Çizelge 3.2.2.13 Kitle İletişim Araçlarının Dini Etkilerine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması.....	117

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Dinî Sosyalleşmede Etkili Olan Faktörler.....	51
---	----

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.k.	Adı Geçen Kaynak
YASAD	Yalova Sanat Tiyatrosu Derneği)
GÜSAD	Güzel Sanatlar Derneği)
YAFEM	Yalova Folklor Eğitim Merkezi)
TUFAG	Turizm, Folklor, Araştırma ve Geliştirme Derneği):
M.Ö.	Milattan Önce

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Bu çalışma, ortaöğretim öğrencilerinin dini sosyalleşme süreçlerini, sosyalleşmeyi hangi faktörlerin nasıl ve ne düzeyde etkilediğini incelemeyi amaçlamaktadır. Dinî sosyalleşme, gençlerin yaşamları boyunca dinî inançlarını, değerlerini ve davranışlarını nasıl şekillendirdiği konusunda önemli bir role sahiptir. Din, birçok kişi için yaşamlarının önemli bir parçasıdır ve bu nedenle dini sosyalleşme süreçleri gençlerin kimlik oluşturmada kritik bir rol oynamaktadır. Dini sosyalleşme, bireylerin yaşamları boyunca dini inançlarını, değerlerini ve uygulamalarını kazanma sürecini ifade eder. Bu süreç, aile, eğitim kurumları, toplumsal çevre ve medya gibi çeşitli faktörler tarafından etkilenebilir. Bu çalışma, bu sürecin anlaşılmasına ve gençlerin dini değerlere nasıl yaklaştığına dair verilere destekleyici bir kaynak olacaktır.

Eğitim sistemi içinde dini sosyalleşme imkanları ve şartlarının nasıl şekillendiğini incelemek, eğitimciler ve toplum için önemlidir. Araştırma, ortaöğretim öğrencilerinin dini sosyalleşme süreçlerinde karşılaşılabilecekleri olası sorunları ve bu sorunların nasıl çözülebileceğini hakkında da fikir verecektir. Bu, gençlerin sağlıklı bir dini sosyalleşme süreci geçirmelerine de yardımcı olabilecektir.

Bu çalışmanın temel konusu, ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin dini sosyalleşme süreçleri ve bu süreçlerin Yalova ilindeki örnekleme dayalı analizini içermektedir. Bu konu, gençlerin dini inançlarını ve davranışlarını nasıl şekillendirdiği hakkında kapsamlı bir anlayış geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma kapsamında alan araştırması yapılarak ortaöğretim düzeyindeki bireylerin dindarlık yönelimlerinin ve dini sosyalleşme araçlarının dindarlık yönelimine olan etkisi incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma eğitim öğretim hayatında dini sosyalleşme imkanları ve şartlarını daha iyi anlamayı, bu alandaki sorunları tanımlamayı ve sağlıklı bir dinî sosyalleşme sürecini desteklemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın Alt Problemleri

- Ortaöğretim düzeyindeki bireylerin dine dair düşünleri nelerdir?
- Ortaöğretim düzeyindeki bireylerin dini sosyalleşme süreçlerine etki eden faktörler nelerdir?
- Ortaöğretim düzeyindeki bireylerin dindarlık yönelimi hakkındaki fikirleri nelerdir?
- Demografik değişkenlere göre, katılımcıların dini sosyalleşmelerinde farklılıklar var mıdır?
- Buldukları Sınıf düzeyine göre, katılımcıların dini sosyalleşmelerinde farklılıklar var mıdır?
- Okul türüne (Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, İmam Hatip Lisesi vb.) göre, katılımcıların dini sosyalleşmelerinde farklılıklar var mıdır?
- Aile tipine göre, katılımcıların dini yöneliminde farklılıklar var mıdır?
- Sosyo-ekonomik düzeye göre, katılımcıların dini sosyalleşme araç ve etkenleri arasında farklılıklar var mıdır?
- Okulların, Dini grupların ve Resmi Dini Kurumların dini sosyalleşme üzerinde etkisi ne düzeydedir?
- Kitle iletişim araçlarının dini sosyalleşme üzerinde etkisi ne düzeydedir?

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma ortaöğretim düzeyindeki bireylerin dini açıdan sosyalleşme süreçlerini ve söz konusu sürecin deneyimlenmesini ve dini açıdan sosyalleşmesine etki eden faktörlerin incelenmesini amaçlamaktadır.

Örnekleme olarak seçilen ortaöğretim düzeyindeki bireylerin yansıtmış oldukları deneyimler, bireylerden elde edilen veriler çerçevesinde aile, eğitim,

toplumsal çevre ve kitle iletişim araçları gibi sosyal faktörlerinin nasıl etkilediğini anlamlandırmak çalışmanın gayeleri arasında yer almaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin dini sosyalleşme süreçlerini ayrıntılı bir şekilde incelemek, bu süreçlerin nasıl gerçekleştiğini ve etkileyen faktörleri anlamak, aynı zamanda bu süreçlerin sonuçlarını değerlendirmektir.

Araştırma verileri, ortaöğretim öğrencilerinin dinî sosyalleşme süreçlerini daha iyi anlamaya ve sağlıklı dini sosyalleşme süreçlerini desteklemeye katkı sağlayacaktır.

1.3. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın hipotezleri aşağıda sıralanmıştır.

- H1.Ortaöğretim düzeyindeki bireyler yaşlılarıyla farklı şekillerde
- H2..Aile faktörü ve aile tipi gençlerin dini sosyalleşmesine etki eder.
- H3.Eğitim Kurumları, bireylerin dini açıdan sosyalleşmesini etkiler.
- H4.Okul türüne göre, bireylerin dini sosyalleşmesi farklılık göstermektedir.
- H5.Resmi/Dini Kurumların dini sosyalleşmeye önemli etkisi vardır.
- H6.Genç bireyler okullar dışında da dini bilgiler edinmeye isteklidir.
- H7.Gençlerin dini sosyalleşme düzeyine göre, dini grupların etki düzeyi farklılaşmaktadır.
- H8.Ortaöğretim düzeyindeki bireylerde Sosyal Faktörlere göre dini yönelimde farklılıklar vardır.
- H9. Gençlerin dini sosyalleşmelerini buldukları arkadaş ortamları etkiler.
- H10.Sosyo-ekonomik düzeye göre, katılımcıların dini yöneliminde farklılıklar vardır.
- H11.Gençlerin sosyal çevreleri içinde özellikle din dersi öğretmenleri ve din görevlilerinin dini yönelimleri üzerinde önemli etkisi vardır.

H12.Kitle iletişim araçlarının özellikle internet ve sosyal medya araçlarının gençlerin dini sosyalleşmesi üzerinde önemli etkisi vardır.

1.4. Yöntem

Araştırma nicel araştırma yöntemi ve genel tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ortaöğretim öğrencilerinde dini sosyalleşme incelenmiştir.

Bilimsel araştırmalar yapılırken, çalışmayı organize etmek, veri toplama araçlarını belirlemek, veri elde etmek, bulguları oluşturmak ve araştırma sonucunda elde edilen sonuçları bilimsel bir temele dayandırmak için çeşitli araştırma yöntemleri kullanılmaktadır. Nicel araştırma, olgu ve olayları öznellikten çıkarıp nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak anlamlı bir şekilde ifade edilebilir haliyle ortaya koyan bir araştırma türüdür. Nicel araştırma modelinde, araştırılan konuya ilişkin, araştırma evrenini temsil edecek olan örneklemden sayısal sonuçlar elde edilmektedir. Bu araştırmalarda araştırma evreninin araştırma konusu hakkındaki görüşlerinin yönelimi incelenmektedir (Büyüköztürk, 2022). Bu noktada dikkat edilmesi gereken kısım araştırma evrenini temsil edecek olan örneklemin doğru seçilmesi ve seçilen bu örnekleme doğru soruların yöneltilmesi gerektiğidir. Bu bağlamda bakıldığında söz konusu araştırmada nicel araştırma tekniklerinden anket tekniğinin kullanılması uygun bulunmuştur.

Nicel araştırma yöntemi, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla ya evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örneklem üzerinde yapılan düzenlemeleri kapsar. Nicel verilerin elde edilmesinde anketler uygulanarak sağlanır. Elde edilen nicel verilerin istatistiksel analizleri üzerinden çıkarım yapmaya çalışılır. Ardından üzerinde çalışılan durumun veya konunun genel bir çerçevesi çıkarıldıktan sonra, bu çerçeveden spesifik bir kesit alınarak özel durum çalışmaları başlatılır. Bu tür araştırmalar durumların, nesnelere, varlıkların, kurumların ve çeşitli alanların “ne” olduğunu açıklamaya çalışır (Büyüköztürk, 2022).

Nicel araştırmanın en önemli avantajlarından biri de oldukça çok bireyin olduğu ve çok verinin elde edildiği örneklemden elde edilen veriyi bizlere sunması ve çalışmanın evreni hakkında genel bir yargıya varmada araştırmacıya olanak sağlamasıdır.

Ayrıca nicel araştırmalarda araştırma evreni içinden alınan örneklemin demografik özellikleri, belirlenen konulara ilişkin görüşleri, konuya ilişkin tercihleri tespit edilmeye çalışılır. Bu yönüyle çalışmada toplam puanın konuya ilişkin tespit edilen değişkenlere göre aralarındaki farklılık incelenmiştir.

1.4.1. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Yalova İl merkezindeki farklı türdeki ortaöğretim kurumlarında öğrenimlerini sürdürmekte olan ortaöğretim öğrencileri, örneklem grubunu ise bu öğrenciler arasından seçilen 200 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklem grubu basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırma evrenini temsil edebilecek farklı tür ve sayıdaki okullar belirlenmiştir. İl merkezinde tek olan okullar katılımcı olarak baştan belirlenmiştir.

Basit tesadüfi örnekleme yöntemi evreni meydana getiren her bir bireyin benzer düzeyde seçilme olanağına ve ihtimaline sahip olduğu bir örnekleme yöntemidir.

1.4.2. Veri Toplama Araçları

Çalışma kapsamında sosyalleşme sürecinde gençlerin dini inanç, tutum ve davranışları üzerinde yaş, eğitim, ekonomik durum gibi demografik özelliklerin yanı sıra aile, eğitim, toplumsal çevre ve kitle iletişim araçları gibi sosyal faktörlerin de etkisini belirlenmeye yönelik birtakım sorular oluşturulmuştur. Bununla birlikte Arslan (2006) tarafından geliştirilen Dini Sosyalleşme Ölçeği de çalışmada kullanılmıştır.

1.4.2.1. Veri Toplama Aracının Hazırlanması, Geçerlik ve Güvenirliği

Çalışmada kullanılan anket formu 2 bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümde katılımcıların demografik bilgilerinin ve sosyal faktörlere yönelik soruların yer aldığı 21 soruluk bölüm yer almakta iken ikinci bölümde ise Arslan (2006) tarafından geliştirilen Dini Sosyalleşme lçeği yer almaktadır. 8 sorudan ve tek alt boyuttan meydana gelen bu ölçek 5'li Likert şeklinde derecelendirilmektedir. Geliştirici tarafından ölçeğin Cronbach α iç tutarlılık katsayısı hesaplandığında 0.78 olarak bulunmuş ve ölçeğin oldukça güvenilir bir lme aracı olduğu ifade edilmiştir. Ölçekten alınabilecek minimum puan 8 maksimum puan ise 40 olarak belirlenmiştir. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar katılımcıların dini sosyalleşme düzeylerinin de yüksek olduğunu göstermektedir. Çalışmamızda kullanılan Dini Sosyalleşme leğinin ise Cronbach α iç tutarlılık katsayısı 0.72 olarak hesaplanmıştır. Cronbach alfa katsayısına göre bir ölçeğin güvenilir olarak kabul edilmesi için Cronbach alfa değerinin 0.70 ve üstü değerlerde olması gerekmektedir (Tavşancıl, 2002). Elde edilen kat sayı değerinin 0.70'ten büyük olması bu araştırmada kullanılan ölçeğin yüksek güvenirlikte bir ölçek olduğunu gösterir.

1.4.2.2. Veri Analizi

Bilimsel araştırmalar yapılırken dikkat edilmesi gereken önemli süreçlerden birisi verileri çözümleme kısmı olacaktır. Araştırmada elde edilen verilerin araştırmanın amaçları doğrultusunda araştırmaya uygun veri çözümleme yöntemleri ile çözümlenmesi ve doğru yorumlanması gerekir. Araştırmadan elde edilen verilerin nicel ya da nitel olma durumuna göre araştırmacılar tarafından dikkate alarak söz konusu süreçte önemli bazı ayrıntılara yönelik bilgiye sahip olmaları gereklidir. Bu nedenle çalışmanın veri analizinde SPSS 22.0 paket programı kullanılmıştır. Öncelikle katılımcılara ilişkin betimsel değerler frekans ve yüzdeleriyle verilmiştir. Daha sonra ise ölçek puanları demografik bilgilere ve sosyal faktörlere göre karşılaştırılmıştır. İkilili grupların karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t testi, ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmaya dahil edilen katılımcılar Yalova il merkezinde bulunan farklı türlerdeki ortaöğretim kurumları düzeyinde öğrenim gören bireylerle sınırlandırılmıştır.

Araştırma, Yalova il merkezindeki ortaöğretim düzeyi lise gençlerine odaklanmıştır. Gelecekteki çalışmalarda farklı bölgelerden ve sosyal gruplardan daha geniş bir katılımcı grubuyla çalışmak, daha kapsamlı sonuçlara ulaşılmasına yardımcı olabilir. Araştırmamızda sadece Yalova il merkezinde yapılan bir analiz sunulmuştur. Gelecekte, farklı iller veya ülkeler arasında karşılaştırmalı araştırmalar yaparak dini sosyalleşme süreçlerinin farklı sosyal ve kültürel bağlamlardaki etkilerini incelemek faydalı olabilecektir. Ayrıca bu çalışma, gençlerin dini sosyalleşme süreçlerini belirli bir an üzerinden incelemiştir. Gelecekteki araştırmalar bu süreçleri uzun vadeli izleme ve değişiklikleri zaman içinde gözlemleme fırsatı sunabilir.

1.6. İlgili Literatür

Türkiye'deki dini sosyalleşme süreçlerini ve gençlerin dinî inançlarını daha iyi anlamaya yönelik önemli katkılar sunan araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar, dinî sosyalleşme süreçlerini anlamak ve gençlerin dinî kimliklerini oluşturmak üzerine önemli veriler sunmaktadır. Her bir çalışma, farklı bir konuyu inceleyerek gençlerin sosyal etkileşimlerini ve sosyalleşmelerini daha iyi anlamamıza yardımcı olmakta; farklı bir perspektiften gençlerin dini sosyal deneyimlerini anlamamıza katkı sağlamaktadır.

Vatandaş¹ çalışmasında sosyalleşmenin sosyal medyadaki serüvenini ele almıştır. Sosyalleşmenin nitelikleriyle seyrini incelemeyi amaçlamıştır. Bunun yanı sıra çalışmasında sosyalleşmeye dair literatür çalışması gerçekleştirmiştir. Çalışma

¹ Vatandaş, Saniye. **Sosyalleşme ve Sosyalleşmenin Sosyal Medya Mecralarındaki Anlamsal ve İşlevsel Dönüşümü**. Erciyes İletişim Dergisi, 2020, 7(2), 813-832.

sonunda sosyalleşme olgusunun işleyişini ve niteliksel bakımdan önemli boyutta değiştiğini ve sosyalleşmenin yeni bir anlam ve hedefe yöneldiğini tespit etmiştir.

Yaralıoğlu² çalışmasında İslam dinine mensup iki toplumun dini eğitimler konusunda göç öncesinde ve sonrasında Kilis'te yer alan sığınmacılar kapsamındaki değişimleri ya da aynı kurumlar içerisindeki devamlılığını amaçlamıştır. Makalede Suriyeli sığınmacıların dini açıdan sosyalleşmelerindeki süreç içerisinde dini eğitimleri, kavramlaştırılma bakımından, göç ve din sosyolojisi kavramları çerçevesinde tartışılmış ve yaşanan bölgede dini eğitimlerin sosyolojik bakış açısı ile gözlemlenmesi ve tespiti gerçekleştirilmiştir.

Koç³ çalışmasında sosyalleşme sürecindeki etkenlerden en önemli olan aile kurumunun bu süreç içerisindeki yerini ve etkisinin öğrenmek adına öğretmenlerin bakış açılarıyla ortaya koyulmasını amaçlamıştır.

Ortakaya⁴ yapmış olduğu çalışmasında yeniden dini sosyalleşmenin bireylerin yaşamlarında belli evrelerde vuku bulması üzerinde durmuştur. Yeniden sosyalleşme kavramını islam dini açısından değerlendirmiştir.

Çetin⁵, ergen bireylerde sosyalleşme sürecini, arkadaşları ile olan ilişkileri ve dindarlık arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmasını Aksaray ilinde bulunan ortaöğretim ve lise okulları kapsamında gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda ise sosyalleşmenin arkadaş ilişkileri ve dindarlık ile arasında bir bağlantının olduğu tespit edilmiştir.

² Yaralıoğlu, Yusuf. **Dini Sosyalleşme Sürecinde Dini Eğitim Kurumları ve Suriyeli Sığınmacılar 'Kilis Örneği'**. Journal Of Analytic Divinity, 2019, 3.2: 44-66.

³ Koç, Sevgi. **Öğretmen Adaylarının Bakış Açılıyla Ailenin Sosyalleşme Sürecindeki Yeri ve Etkisi**. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2020, 10(3), 516-523.

⁴ Ortakaya, Büşra. **Kur'an'da Yeniden Dinî Sosyalleşme**. Journal Of Analytic Divinity, 2019, 3.2: 147-164.

⁵ Çetin, Arife. **Ergenlerde Sosyalleşme, Akran İlişkileri ve Dindarlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Erdem⁶ toplumda önemli bir parçayı meydana getiren orta öğretim öğrencilerinin din anlayışını ve dini hayatlarını, modernleşme süreci, eğitimin işlevleri ve ailelerden gelen dini sosyalleşme bakımından değerlendirmesi yapmıştır. Araştırmada anket, gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda ortaöğretim öğrencilerinin genelinin geleneksel değerler ile beraber modern ve seküler tutumları benimsemiş oldukları tespit edilmiştir.

Kandemir⁷ çalışmasında bireylerin dini duygularının ve davranışlarının yönlendirilmesinde etkili olan inanç esaslarını lise öğrencilerinin benimsemesini ve bunun düzeyini araştırmayı amaçlamıştır. Amaç kapsamında inançların temellerinin içselleştirilmesinde veya reddedilmesinde etkili olan etkenlerin tespitinin gerçekleşmesi, cinsiyet, ebeveynlerin dindarlığı, okul haricinde dini eğitim alma durumları ve okulda verilen dini eğitimlerinden memnun olma durumunu incelemeyi hedeflemiştir.

Bulut⁸, çalışmasında Türk toplumlarında bireylerin dindarlık yönelimlerine ve dini açıdan sosyalleşme yollarına olan etkilerini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma kapsamında bireylerin dini açıdan sosyalleşmelerindeki etki eden demografik ve sosyal etkenlerin normatif ve popüler dindarlık bakımından etkisinin düzeyi araştırılmıştır.

Mukul⁹ araştırmasında lise çağında bulunan bireylerin sosyalleşme sürecinde dinin rollerini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma kapsamında sosyalleşme kavramı, ergenlik süreci ve dini kavramları ele almış ve değerlendirmiştir. Çalışma sonucunda

⁶ Erdem, Sait. **Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Anlayışı ve Dini Yaşantısı Üzerine Bir Araştırma-Besni Örneği**. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü,2019,135 s.

⁷ Kandemir, Sibel. **Lise Öğrencilerinin İslam İnanç Esaslarını Benimseme Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma**. Kocatepe İslami İlimler Dergisi, 2022, 5.2: 354-379.

⁸ Bulut, Zafer. **Dini Sosyalleşme (Akçaabat Örneği)**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı,2021. 101 S.

⁹ Mukul, Serdar. **Lise Çağı Gençlerinin Sosyalleşmesinde Dinin Rolü (Maçka Örneği)**, Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019 ,230 s.

elde edilen veriler kapsamında lise düzeyindeki genç bireylerin sosyalleşmesinde dinin pozitif bir rolü olduğu tespit edilmiştir.

Zeyrek¹⁰ yapmış olduğu bir saha çalışmasında günümüzde hızla değişen sosyokültürel ortamda sosyalleşme ve ergenlik geçiş süreci, ergenlik ve ilk yetişkinlik süreçlerindeki bireylerin dini açıdan sosyalleşme süreçlerindeki etkilenmiş oldukları etkenler ve araçların araştırılması amaçlamıştır. Çalışma kapsamında konuya dair on hipotez geliştirilerek çalışma sonucunda elde edilen bulgular kapsamında hipotezlerin testi gerçekleştirilmiştir.

Daşkiran¹¹ çalışmasında gençlik ile kimlik ilişkisine dair sosyolojik bakış açısı geliştirmeyi, gençliğin kimliğinin oluşmasında, ailenin, dinin, medyanın ve popüler kültürün ne gibi etkiler yarattığı tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma kapsamında toplumda önemli bir bölümü meydana getiren gençlerin toplumda kimliklerini kazanırken ne gibi durumlara dikkat ettiklerini ve toplumdaki hayatlarını nasıl düzenlediklerini değerlendirmiştir.

Ayaz¹² yapmış olduğu çalışmasında sosyal medyanın genç bireylerin dini sosyalleşmesi üzerindeki etkilerini uygulamalı bir şekilde değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışma kapsamında daha çok son dönemlerde sosyal medyanın mobil erişim ile beraber özellikle söz konusu teknolojiyle doğrudan temas eden genç bireylerin dini sosyal hayatında ne tarz etkilerinin olduğunu tespit etmeyi amaçlamıştır.

Köksal¹³ çalışmasında televizyonda yer alan programların çocukların ve gençlerin kültürel değerlerinin algılarına yönelik etkilerinin normal hayatları

¹⁰ Zeyrek, İsmail. **Dini Sosyalleşmede Etkenler ve Araçlar (Şırnak Örneği)**. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016

¹¹ Daşkiran, İbrahim. **Gençliğin Kimlik Oluşumunda Din, Aile ve Medyanın Etkisi: Kahramanmaraş Lise Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma**. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009

¹² Ayaz, A.G.E.

¹³ Köksal, Tuba. **Günlük Hayatta Televizyon Programlarının Çocukların Kültürel Değer Algılarına Etkisi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015

kapsamında değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bununla birlikte çalışmada, normal hayatta kültür aktarımı sırasında çocukların ve gençlerin değer algılarının gelişmesindeki önemi vurgulanmıştır.

Gürlek¹⁴ çalışmasında Almanya başta olmak üzere şekilde Avrupa ülkelerinde bulunan Türk gençlerinin topluma olan uyum sorunlarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışma kapsamında söz konusu sorunlardan hareketle Avusturya’da yaşayan üniversiteli bireylerin yaşamış oldukları toplum ve kültüre uygun olarak kişilik kazanırlarken bu durumun kendi kişilikleri ve yaşamış oldukları sorunların sosyalleşme süreçlerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

Apak¹⁵ çalışma kapsamında çocukların sosyalleşme süreçleri ile pratiklerini, şöhret edinmelerini, tüketime yönelik davranışlarını ve emek kazanç hallerini sosyal medya mecralarından Youtube kapsamında değerlendirmiş ve söz konusu platform çerçevesinde ürettikleri videoların içeriklerini irdelemiştir. Çalışma sonucunda çocukların oyun anlayışları, oynama davranışları ve oyun araç gereçlerinin dönüşmüş olduğu aileler aracılığıyla inşa edilen kariyer sürecinde çocukların yalnız başlarına inşa ettikleri bir yapıya döndüğü tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra üretilen içerikler kapsamında Youtuberın kendisini ve izleyici kesimlerinden olan çocukları bir tüketim ideolojisinin ve kültürünün taşıyıcısı durumuna getirdiği belirlenmiştir.

Öztaş¹⁶ araştırmasında üniversiteli bireylerin örgün eğitime ara vermek zorunda kalan ve fiziki açıdan üniversitesinden uzaklaşmak zorunda olan üniversiteli gençlerin sosyalleşmeleri, aile ve çevreleriyle olan ilişkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda ise pandemi döneminde genç bireylerin sosyalleşme, aile ve çevreleriyle kurmuş oldukları ilişkilerde değişimlerin meydana

¹⁴ Gürlek, Zeliha İnaltekin. **Yurt Dışındaki Üniversite Öğrencisi Türk Gençlerinin Sosyalleşme Sorunları: Viyana Üniversitesi Örneği**. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü ,2009

¹⁵ Apak,Fahrettin **Sosyalleşme ve Şöhretlik Bağlamında Dijital Çocuk Emeği: Çocuk Youtuber**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022

¹⁶ Öztaş, Şeyda .**Pandemi Dönemi Gençlerin Sosyalleşme Sürecinde Aile ve Çevre İlişkileri**, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Disiplinlerarası Kültürel Çalışmalar Bilim Dalı,2022

geldiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte pandemi döneminde genç bireylerin sosyalleşme süreçlerinin değişime uğramalarının yanı sıra bazı sorunlar yaşadığı belirlenmiştir.

Güçlü¹⁷ günümüzde hızla yayılan ağ iletişimlerinin sebep olduğu en kritik problemlerden birisi olan bireylerin yalnızlaşma süreci, sosyal medya mecrası, günlük hayat ve boş zaman kavramları kapsamında değerlendirmelerde bulunmuştur. Bununla birlikte bireyleri ve toplumu değişime uğratarak geleneksel olan iletişim becerilerinin yerine sosyal ağların bireylerin sosyalleşme sürecine olan etkilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Ayrıca çalışmasında sosyal medya kullanımları sonucunda meydana gelen sosyalleşme ve yalnızlaşmanın bireylerin ve toplumların üzerindeki etkilerine odaklanılmıştır.

Anlatıcı¹⁸ çalışmasında ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin spor yapma durumlarının akranlarıyla olan ilişkisi ve sosyalleşme sürecine olan etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılarak Covid-19 salgını verilerini online şekilde toplamış ve çalışma sonucunda spora katılım sağlamanın ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerde akranlarıyla olan ilişkilerini olumlu yönde etkilediğini ve sosyalleşme sürecine katkıda bulunduğu tespit edilmiştir.

Yardımcı¹⁹ Kırıkkale il Müftülüğü kapsamında hizmet veren kurslara katılım sağlayan yetişkin bayanların dini açıdan sosyalleşmelerine olan etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda Kur'an kurslarının yetişkin dini eğitim vermelerinin yanı sıra yetişkin kadınlara ailevi, dini ve psikolojik problemlere çözüm

¹⁷ Hatice Güçlü, **Dijital İletişim Çağında Sosyalleşme ve Yalnızlaşma; Günlük Rutin, Boş Zaman, Sosyal Medya**, İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Bilimi ve İnternet Enstitüsü Medya ve İletişim Anabilim Dalı Medya ve İletişim Çalışmaları Yüksek Lisans Programı,2022

¹⁸ Anlatıcı, Mehmet Burak. **Ortaöğretim Çağındaki Öğrencilerin Spor Yapma Durumunun Akran İlişkisi ve Sosyalleşme Üzerine Etkisi**, Yüksek Lisans Tezi Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü,2022

¹⁹ Yardımcı, Serap; Çoştu, Yakup. **Kadınlara Dini Sosyalleşme Sürecinde Kur'an Kurslarının Rolü**: Kırıkkale Örneği. Kalemname, 2022, 7.13: 125-146.

bulan ve fiili açıdan danışmanlık hizmetlerinin verildiği, dini içerikli sosyalleşme alanlarının meydana getirildiği bir dini sosyalleşme merkezi oldukları tespit edilmiştir.

Karaman²⁰ çalışmasında camilerin toplumdaki etki ve yansımalarının anlaşılması ve toplumun dini açıdan sosyalleşmesindeki rolünün değerlendirilmesini amaçlamıştır. Çalışma kapsamında caminin dini sosyalleşme sürecinde en önemli faktör olduğu, çocukluk sürecinde yaz aylarındaki Kur'an kursları kapsamında ezanın, hutbenin, ve Ramazan ayı benzeri dini açıdan sosyalleşme faktörlerinin neler olduğunun tespit edilmesi hedeflenmiştir.

Çetingöz²¹ çalışmasında çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin tarzlarının arasındaki ilişkinin nicel veriler kapsamında araştırılması amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında çocuk yetiştirme sürecinde tutumlar, disiplin tarzlarının kavramlarının tanıtılmasıyla söz konusu değişikliklere dair yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir. Bununla birlikte ebeveynlerin çocuklarını yetiştirme tutumları ile disiplin tarzlarının demografik niteliklerle arasında bulunan ilişki değerlendirilmiştir.

Sazak²² çalışmasında İmam Hatip Lisesinde eğitim gören öğrencilerin sosyalleşme seviyelerinin incelenmesini ve sosyalleşme seviyesini incelerken bazı demografik değişkenleri ile arasındaki ilişkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda imam hatip lisesindeki öğrencilerin normal lisedeki öğrencilere oranla din olgusunun günlük hayattaki yerinin insanların toplum ile uyumu ve toplum ile beraber olma talebi bakımından daha sosyal oldukları anlaşılmıştır.

²⁰ Karaman, Fethullah. **Dini Sosyalleşmede Cami Etkisi: Terme Örneği**. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021

²¹ Çetingöz, Selin Çalışkan. **Anne ve Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları, Disiplin Teknikleri ve Sosyalleşme Hedefleri**, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020

²² Sazak, Burak **İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sosyalleşme Düzeyleri (Sivas İli Örneği)**, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Kaya²³ çalışmasında din ve dini açıdan sosyalleşmenin günümüzde en baskın iletişim araçlarından internetle arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi, internetin ve sosyal medyanın sayesinde dinin yayılmasını ve etkileşim süreçlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte sosyalleşme süreci bakımından internet ve sosyal medyanın nasıl etki yarattığı etkiler değerlendirilmiştir.

Çay²⁴, çalışmasında, gençlerin dini toplumsallaşması üzerinde önemli rol oynayan demografik ve sosyal faktörlerin etki düzeyini araştırmıştır. Buradan hareketle hipotezler geliştirilmiş ve saha araştırması sonucu ulaşılan bulgulardan hareketle hipotezler test edilmiştir.

Köylü²⁵ yapmış olduğu çalışmada popüler sosyal ağlardan biri Facebook'un orta yetişkinlik ve son yetişkinlik sürecindeki bireylerin dini açıdan sosyalleşmelerinin üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda orta yetişkinlik ile son yetişkinlik sürecindeki bireylerin dini açıdan sosyalleşmesinde Facebook'un rolünün oldukça önemli olduğu tespit edilmiştir.

Nacar²⁶ çalışmasında öğretmenlerin ve yöneticilerin görüşleri kapsamında okulların örgütsel DNA profilleri ile örgütsel sosyalleşme seviyelerinin belirlenerek, okulların örgütsel DNA niteliklerinin örgüt sosyalleşmesine olan etkisinin incelenmesini amaçlamıştır. Çalışma sonucunda iletişime açık ve girişimci olan okulların örgütsel sosyalleşmede anlamlı etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Gerçekleştirilen araştırma sonucunda katılım sağlayanların iletişime açık olduklarını ve girişimci okul algılarının yükselmesi durumunda örgütsel sosyalleşme algılarının da yükseldiği tespit edilmiştir.

²³ Kaya, Mahir. "**Dini Sosyalleşmede İnternet ve Sosyal Medya Etkisi.**" Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

²⁴ Çay, Ebru Eler, **Lise gençliğinde dini sosyalleşme (Batman il merkezi örneği)**, Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019. ss.84

²⁵ Köylü, Necla. **Popüler Bir Dini Sosyalleşme Ortamı Olarak Sosyal Medya (Facebook Örneği)**, Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022

²⁶ Nacar, Abdulkadir. **Okulların Örgütsel DNA Özelliklerinin Örgüt Sosyalleşmesine Etkisi**, Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2022, 127 S.

Başdoğan²⁷ çalışmasında Türkçe eğitimi kapsamında dil sosyalleşmesinin olasını yerini okuma sosyalleşmesi odağı çerçevesinde ele alarak belirginleştirmeyi amaçlamıştır. Amaç doğrultusunda beş, altı, yedi ve sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler ve etkinlikler okuma sosyalleşmesi çerçevesinde meydana getirilen kültürel hazırlayıcılık ,anamlı inşa etme, etkileşimli okuma sağlama ve eleştirel düşünme kriterleri bağlamında incelemeleri yapılarak değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda okuma sosyalleşmesi ölçütleri kapsamında incelemesi gerçekleştirilen Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerdeki ölçüt kodlarının dengeli bir şekilde dağıtımının sağlanmadığı ve eleştirel düşünme yetisi ve metinle etkileşimin sağlanma alanlarının da ihmal edildiğine dair tespitlerde bulunulmuştur.

Karaer²⁸ çalışmasında örgütsel öğretmenlerin örgütsel sosyalleşme seviyeleri ile okul müdürlerinin liderlik tarzlarının arasında buluna ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır.

Türkiye'deki yapılan bu araştırmalar, gençlerin dini sosyalleşmesinin karmaşıklığını ve çeşitliliğini anlamaya yönelik önemli bir içgörü sunmaktadır. Aile, eğitim kurumları, sosyal medya, göç ve arkadaşlık ilişkileri gibi faktörler, gençlerin dinî kimliklerini şekillendirmede önemli bir rol oynar. Bu araştırmalar, dinî sosyalleşme süreçlerini anlamak ve gençlerin dini inançlarını daha derinlemesine incelemek için değerli bir temel oluşturmaktadır. Gelecekteki çalışmalar ve bizim araştırmamız bu temeldeki araştırmalara dayanarak gençlerin dini sosyalleşmesini daha fazla anlamak için daha fazla kaynak sağlayacaktır.

²⁷ Başdoğan, Songül. **Türkçe Eğitiminde Dil Sosyalleşmesinin Yeri**, Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı , 2022

²⁸ Karaer, Elvan. **Öğretmenlerin Örgütsel Sosyalleşme Düzeyleri İle Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri Arasındaki İlişki**. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.2020

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

2.1. Sosyalleşme

2.1.1. Sosyalleşme Kavramı

Sosyalleşme süreci, bireylerin aileleri, arkadaş çevreleri, okulları, medya ve toplumun genel kültürü gibi çeşitli kaynaklar aracılığıyla toplumsal davranışları öğrenmelerini içerir. Bu süreç, bireylerin kendi düşünce tarzlarını ve davranışlarını toplumun kabul ettiği normlar doğrultusunda şekillendirmelerine yardımcı olur.

Sosyalleşme, toplum içindeki uyumu ve toplumsal bütünleşmeyi sağlama açısından kritik bir rol oynar. Bireyler, bu süreç sayesinde toplumun normlarını ve değerlerini anlayarak kendi rol ve sorumluluklarını daha iyi kavrarlar. Ayrıca, sosyalleşme süreci toplumsal değişimlere de katkıda bulunabilir, çünkü yeni nesiller toplumun evrilen normlarına uyum sağlarlar ve bu sayede toplumsal değişimleri etkilerler.

Sosyalleşme kavramı, bireylerin toplumsal çevreleriyle etkileşim halinde oldukları süreçleri ifade eder. Bu süreç, bireylerin toplumun normları, değerleri ve kültürel özellikleri hakkında öğrenme ve bu normlara uyum sağlama sürecini içerir.

Toplumdaki değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması ve bireylerin toplumsal rollerinin öğretilmesi ve söz konusu sosyalleşme ile sağlanmaktadır. Sosyalleşmenin öznel boyutunda da bireylerin çevrelerine ayak uydurmaları sırasında dikkat çekmektedir. Toplumda yer alan davranış şekillerini öğrenen bireyler, kültürel değerleri içselleştirmektedir.²⁹ Sosyalleşme süreci etkileşimi içermenin yanında toplum da bireyi şekillendirmekte ve bireye yön verebilmektedir. Birey toplumun değerlerini içselleştirmekte ve kendi benliği oluştuktan sonra toplumun şekillenmesini sağlamaktadır. Söz konusu süreç içerisinde toplumsal devamlılığı ve bireysel gelişim

²⁹ Tezcan, Mahmut. **Eğitim Sosyolojisi**, Şafak Matbaacılık, Ankara, 1999, s. 42

sorunları ortaya çıkmaktadır. Bireyler yaşamış oldukları grubun değerleri, tutumları ve nitelikleri öğrenmekte ve bu süreç içerisinde bireysel şahsiyetini de kazanmaktadır.³⁰ Diğer taraftan toplumun sahip olduğu kültürel değerler, bireylerin arasında paylaşılmasıyla kültürel devamlılık sağlanmaktadır. Sosyalleşmeye dair modern sosyoloji çalışmaları da söz konusu iki temel noktada şekillenmektedir. Sosyalleşme birinci yaklaşımda “sosyal rollerin öğrenilmesi süreci” şeklinde ifade edilmektedir. Söz konusu yaklaşım kapsamında bireyler ait oldukları grupların rollerini öğrenmekte ve özümsemektedirler. Bu sayede birey grupta bulunan diğer üyelerle bütünleşmektedir.³¹ Modern sosyoloji çalışmalarında bulunan ikinci yaklaşımın temelinde benlik oluşumu dikkat çekmektedir. Bu çerçevede sosyalleşmenin merkezinde benlik ve kimlik gelişimi yer almaktadır.³²

Sosyalleşme genelde insanların toplum içerisindeki gereksinim duydukları kültür, rol beklentileri gibi faaliyetlerin öğrenme süreci şeklinde tanımlanmaktadır. Sembolik etkileşimciler ise sosyalleşmeye dair farklı bir bakış açısı getirmektedir. Söz konusu anlayış kapsamında sosyalleşme bireylerin düşünme yetilerinin geliştirmeleriyle birlikte bireylere dair özel davranış biçimlerinin oluşmasını sağlamaktadır. Diğer bir bakış açısıyla sosyalleşme, bilgi edinilen tek yönlü süreçten çıkmakta eylemi gerçekleştirenlerin, bilgiyi kendi gereksinimleri çerçevesinde şekillendirmiş olduğu dinamik bir süreci ifade etmektedir.³³

Sosyalleşmenin daha net bir şekilde anlaşılabilmesi için tipolojik yaklaşım ile sosyalleşme tipleri ayırt edilebilmektedir.

Birincil sosyalleşme: Çocuklar için en önemli sosyalleşme tipi birincil sosyalleşme olmakla birlikte, çocukların bütün gelecek sosyalleşmelerinin zeminini

³⁰ Akyüz ,Niyazi ve Çapcıoğlu ,İhsan, **Din Sosyolojisi El Kitabı**, Grafiken Yayınları, Ankara, 2013, s. 78.

³¹ Çoştu, Yakup; **Toplumsallaşma ve Dindarlık (Samsun Örneği)**, Türkiye Diyanet Vakfı (1. Baskı), Ankara, 2011.s.229.

³² Çoştu, **a.g.e.**, s.230

³³ Wallace, Ruth. **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, (Çev.) Leyla Elburuz ve M. Rami Ayas. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 2018, s. 78.

hazırlamaktadır. Çocuklar tutumlarını, değerlerini ve belli kültürdeki insanların gerçekleştirmiş olduğu eylemleri öğrendiklerinde birincil sosyalleşme oluşmaktadır. Çocuklar bu süreç içerisinde daha çok yakın aileleri ve arkadaşlarının etkisi altında kalmaktadırlar. Örnek olarak verildiğinde bir çocuğun annesinin azınlık bir gruba dair yapmış olduğu ayrımcı bir görüşü çocuk söz konusu davranışın kabul edilebilir olduğunu düşünebildiği gibi azınlık gruplara dair annesinin görüşünü benimseyebilmektedir.

İkincil Sosyalleşme: Ev haricinde meydana gelen ikincil sosyalleşme, kurumsal, genelleşmiş ve dünyanın rolleri ve tutumları ile içselleştirmiş olduğu süreci, diğer bir ifadeyle ikinci sosyalleşme büyük toplumların içinde küçük grup üyesi olarak uygun davranışların neler olduklarını öğrenme sürecini ifade etmektedir.

2.1.1.1 Sosyalleşmenin Ön Koşulları

Sosyologlar çocukların toplumsallaşabilmesi bakımından bazı koşulların olduğunu ifade etmişlerdir. Toplumsallaşmanın meydana gelmesinde ön koşulları özelliğindeki söz konusu şartlar aynı zamanda toplumsal bilincin kazanılmasında katkı sağlamaktadır. Toplumsallaşmanın şartları;

1. Gereken bilişsel ve biyolojik niteliklerin olması
2. Diğer insanlarla etkileşim içinde olmak
3. Süregelen bir toplumda var olmak şeklinde sıralanmaktadır.³⁴

Sosyolojinin temel kavramlarından birisi de toplumsal yapıdır. Toplumsal yapı, özellikleri ve sınırları kapsamında sosyologların bir ortak tanım gerçekleştirmemesine rağmen toplumu meydana getiren yapılar ve söz konusu yapılar arasındaki etkileşim olarak ifade edilebilmektedir. Toplumsal yapı günlük hayatın alışkanlıkların ve değerlerin sosyolojik temelini meydana getirmektedir. Bu bakımdan kültürel yapının algılanması ve öğrenilmesi açısından toplumsal yapının iyi bir şekilde

³⁴ Tezcan, a.g.e., s. 39.

gözlemlenmesi oldukça önemlidir. Kavram ve olgu bakımından toplumsal yapının içselleştirilmesi, sosyolojik bakımdan sosyalleşmenin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesini ifade etmektedir.

Sosyologlar açısından toplumsal yapı, tarihsel boyutta ve organize niteliği bulunan toplumsal ilişkilerin meydana getirildiği şekilde ifade edilmektedir. Toplumsal yapının tarihsel olması, toplumdaki yapının bireylerin davranışlarını şekillendiren niteliklere sahip olduğunu ifade etmektedir. İnsanlar grupların arasında oluşan ilişkiler ile başlayan etkileşim kurum ve kuruluşların meydana gelmesiyle toplumsal yapının şekillenmesini sağlamaktadır. Bu sayede toplumsal yapının gövdesini kurumlar meydana getirmektedir. Aile, eğitim kurumları, din, ekonomi, siyaset, hukuk benzeri kurumlar da toplumsal yapının oluşmasını sağlamaktadır.

Bir yaşama biçimi olan kültür, değerlerle, ideolojilerle, din ile, fikirler ve semboller ile çevrelenmiştir. Toplumsal yapını bunun tam tersi bir şekilde daha çok aileyle, yasal sistemle ya da ulus benzeri somut olan sosyal sistemlerle ilgilenmektedir. Bu kapsamda baba oğul ilişkisi kapsamında istekler ve öğütler kültürü meydana getirmektedir. Demokratik veya ataerkil bir aile de yapıyı meydana getirmektedir.³⁵

Toplumsal normlar da kültürel açıdan talep dilen ve toplumun beklentisi ile uyumlu bir şekilde kabul gören ortak davranışların beklentileri olarak ifade edilmektedir. Emir verici niteliklerinden dolayı normlar, daha çok kurallara ve düzenlemelere benzemektedir. Ancak normda kurallar resmi değildir. Doğru davranışlar bazen normatif olarak adlandırılan davranışlardan farklı olabilmektedir. Söz konusu davranışların var olan normlar çerçevesinde yargılanması halinde davranış sapkın sayılabilmektedir.³⁶

³⁵ Fukuyama, Francis. **Güven (Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması)**, Çev. Ahmet Buğdaycı, İş Bankası Yayınları, Ankara 1998, s. 44.

³⁶ Gordon, Marschall, **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2005, s. 533.

Statü toplumsal yapının en küçük yapısını temsil etmektedir. Sosyoloji bakımından statü kavramını ilk kez Raph Linton açıklamıştır. Linton, statütün onu taşıyan bireyin ondan ayrı bir şekilde haklarının ve ödevlerinin toplamı olarak ifade etmiştir. Bireyler söz konusu hakları ve ödevleri bakımından diğer bireylerle etkileşimde olmaktadır. Bu bakımdan bireylerin toplumsal yapı kapsamında edinmiş olduğu konum statü olarak tanımlanmaktadır. Her birey toplumsa statüye sahip olmasına rağmen söz konusu statüyü birey kendi iradesi çerçevesinde belirleyememektedir. Statünün belirlenmesi daha çok bireylere çevrelerinden uygun görülen bir pozisyon olmaktadır.

Toplumsal rol ise toplumdaki statüsü karşılığında bireye karşı beklenti içinde olunan davranışları ifade etmektedir. Toplumsal sınıf, sosyologlar tarafından farklı tanımları yapılmıştır. Bütün toplum bilimcilerin ortak noktada birleştiği kısım toplumsal sınıfın, toplumsal ve ekonomik farklılıklardan oluştuğunu ifade etmişlerdir.³⁷

Toplumsal kurumlar aile, eğitim kurumu, din, hukuk ve boş zamanların değerlendirilmesi benzeri başlıklar altında birleşmekte ve toplumsal sistemleri meydana getirmektedir. Toplumsal yapı bakımından davranışları ve kuralları bulunan kurumların toplumda rollerinin ve statülerinin bulunduğu ifade edilmektedir. Söz konusu kurumlar, üyelerin belli dönemlerde değişimler göstermelerine rağmen toplumdaki işlevlerini devam ettirmektedirler. Bunun sebebi yeni kuşakların söz konusu kurumlardan sağlanan uygun kalıplar ve kurallar çerçevesinde toplumsallaşmaktadır.³⁸

2.1.1.3. Sosyalleşmenin İşlevleri

Toplumların sürdürülebilmesi açısından sosyalleşmenin bazı işlevleri bulunmaktadır:

³⁷ Elkin , Frederick. **Çocuk ve Toplum/Çocuğun Toplumsallaşması**. Gündoğan Yayınları, İstanbul, 1990, s. 104.

³⁸ Elkin, **a.g.e.**, s. 17.

Toplumdaki düzenin devam etmesi adına gereken bilgi ve teknikleri toplumdaki üyelere planlı ve amaçlı bir şekilde vermektedir. Bu amaçla gerçekleştirilen insanlar arasında herhangi bir ayırım yapılmamaktadır.

Sosyalleşme, toplumsal amaçların oluşturulması adına bireyleri motive etmektedir. Sosyalleşme bireylerin toplum içinde bazı beklentiler içine girmelerinin yanı sıra toplumun onlardan birtakım şeyler beklemelerine yol açmaktadır.

Sosyalleşme süreciyle birlikte bireylere toplum kapsamında üstlenebilecekleri rolleri öğretmektedir. Bununla birlikte insanlara buldukları toplumun kültürlerini maddi ve manevi yapılarıyla beraber öğretmektedir. Aynı zamanda bireylerin kişiliklerinin oluşmasını sağlamaktadır. İnsanlar sosyalleştikleri sürece kişi olmakta ve sosyalleşme toplumda izafi devamlılığı sağlamaktadır. Böylelikle bireyi yer aldığı topluma ait bir parça olmakta ve kültürlerini benimsemektedir.

Sosyalleşmeyle bireyler çeşitli becerileri öğrenmekte ve bu sayede toplumsal beceri gerektiren işler arasında bulunan telefonla görüşme sağlama, komşuluk ilişkisi kurma ve devam ettirme, siyasal örgütlere ya da derneklere katılım sağlama etkinliklerinde bulunmak adına toplumsal becerilere sahip olmak bir ön şarttır.

Sosyalleşme bireylere belli durumlar karşısında nasıl davranacaklarını öğretmektedir. Bu yöntemle bireylerin zaman kaybını ve zor duruma düşmelerini önlemektedir.

Bireylerin benliğinin oluşmasını sağlayarak başka bireylerle paylaşmış olduğu kendisini çevreden ayıran niteliklerinin farkına varmasını sağlamaktadır. Bu duruma göre sosyalleşmeye beraber birey kültürel nitelikleri algılamakta ve benimsemekte yardımcı olmakta ve benliğini, kişiliğini kazanmasını sağlamaktadır.³⁹

³⁹ Güney, Salih. **Davranış Bilimleri**. Nobel Yayınevi, Ankara,2000, s. 51.

2.1.2. Sosyalleşme Kuramları

2.1.2.1. Durkheim ve İşlevselcilik

Sosyoloji bilimini ortaya çıkararak ana problemlerden biri olan toplumsal düzen sorunu, Durkheim'in yapmış olduğu çalışmalarını toplumsal dayanışma ismiyle üzerine inşa ettiği bir kavram haline gelmiştir. Bununla birlikte Durkheim toplumsal olguları işlevselci bir bakış açısıyla sistematik şekilde ilk defa incelemiş ayrıca farklı ekollerde buluna kuramcılarını da etkilemiştir. Durkheim, toplumda düzenin oluşturulması, varlığının devam ettirilmesiyle birlikte hızlı değişim sürecinden sonra toplumun düzeninin tekrardan kurulmasının analizini gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte Durkheim'in yazmış olduğu "Toplumsal İş Bölümü" isimli eserinde geleneksel toplumlarda basit olan sosyal yapıların modern toplumların karışık iş bölümleriyle karşılaştırılması amacıyla mekanik ve organik dayanışma kavramlarının geliştirilmesini sağlamıştır.⁴⁰ Geleneksel toplumlarda, bireylerin ilişkileri yüz yüze ve iş bölümleri basit şekilde gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte ortak işler, ortak hayat tarzlar, ortak adetler ve törenler yer almaktadır. Toplumdaki düzenin yapıtaşını oluşturan, insanların gerçekleştirdiği davranışlarını düzenleyerek kontrol eden ortak değerler ile kolektif bilinç şeklinde ifade edilmektedir. Mekanik toplumlarda ise kolektif bilinç egemen olmakta ve daha çok bireyselliğe, bireysel mülkiyete ve toplumdaki farklılıklara çok az yer verilmektedir. Bundan dolayı, söz konusu toplumlarda uyum ve itaat doğal bir şekilde karşılanmakta, sosyalleşme de aile ile din aracılığıyla gerçekleşmektedir. Söz konusu dayanışma modeli çerçevesinde rol ifa edilmemekte ve bireylerin toplumdaki üyelere ayrılmasını da beraberinde getirmektedir.⁴¹

Sanayileşme ile birlikte organik toplumlar gelişmiş ve karma karışık bir iş bölümü görmüştür. Durkheim ise bu iş bölümünü organik dayanışma olarak

⁴⁰Slattery, Martin. **Sosyolojide Temel Fikirler**, Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 14.

⁴¹Burcu, Esra. **Türkiye'deki Engelli Bireylere İlişkin Kültürel Tanımlar: Ankara Örneği**, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 28, Sayı 1, 2011, s. 8.

tanımlanmıştır. Ayrıca farklı meslekler, değişik hayat tarzları ve alt kültürler artmış, benzerliklerin farklılığa, homojenliklerin heterojenliğe ve ortak mülkiyetlerin ve hakların da bireyselliğe dönüştüğü görülmektedir.⁴² Yüz yüze ilişkilerin yerine formel ilişkilerin bırakmış güçle otorite aile ve dün kurumundan devlet ve hukuka geçmiştir. Modern toplumlarda birlikler ve birlikler ve korporasyonlar insanları ortak çıkarları kapsamında bir araya getirmekte ve vatandaşların görev ve sorumlulukları sayesinde devlet düzenine bağlamakta ve profesyonel şekilde davranışların kurallarını geliştiren kurumlardır.⁴³ Durkheim'in önemli bulduğu konulardan birisi de din olgusu olmuş ve dinin psikolojik olgu şeklinde incelenmesi karşı durmuştur. Bununla birlikte dine de sosyolojik bakış açısı getirmiştir. Yayınlamış olduğu "Dini Hayatın İlkel Biçimleri" isimli eserindeki Avusturalya totem sistemini incelemiştir. Ayrıca yanlış bir dinin olmadığını, bütün dinlerin toplumsal görevleri bakımından ortak bir noktada buluştuklarını düşünmektedir.⁴⁴ Toplumların bireyler aracılığıyla içselleştirilmesi gerektiğine inanmış ve ahlaki zorunluluğu meydana getiren ana etkenlerden birinin de din olduğunu savunmuştur. Durkheim, dinlerin gelişmesinde kutsal ve kutsallık dışı kavramların yanında diğer bir koşul da dahil etmektedir. Birincisi dinsel inanç topluluğunun gelişmesidir. Söz konusu inançlar, kutsal olguları temsil etmektedir. İkincisi, dini ritüel topluluğuna gereksinim duyulmaktadır. Bunlar bireylerin kutsallık karşısında nasıl bir şekilde davranmaları gerektiğini belirleyen kurallardır. Üçüncü olarak da dinin kucaklayan ahlaki bir topluluğa ihtiyaç duyması olarak ifade edilmiştir.⁴⁵ Durkheim törenlerin ve ayinlerin grupta yer alan üyeleri birbirlerine bağlama özelliğine sahip olduğunu söylemiştir. Geleneksel toplumlardaki törenler ve ayinlerde kendilerini gösteren dinlerin, modern toplumlarda daha da sivilleşerek yansımalarını göstermeye devam etmektedir.⁴⁶

⁴² Slattery, **a.g.e.**, s. 14.

⁴³ Slattery, **a.g.e.**, s. 120.

⁴⁴ Kabakçı, Enes. **Sosyoloji Tarihi 2**, İstanbul Auzef, İstanbul, 2019, s. 45.

⁴⁵ Necdet Subaşı, **Din ve Toplum**, İstanbul Auzef, İstanbul, 2014, s. 38.

⁴⁶ George Ritzer, **Modern Sosyoloji Kuramları**, (Çev.) Himmet Hülür, De Ki Basım, İstanbul, 2018, S. 137.

2.1.2.2. Parsons ve Yapısal İşlevselcilik

Talcott Parsons, Durkheim'in işlevselciliği teorisiyle Weber'in toplumsal eylem teorisini harmanlamış ve kendi kuramının gelişmesini sağlamıştır. Parsons toplumsal eylem ve toplumsal sistem kuramlarıyla ismini literatüre yazdırmış ve son kurucu sosyolog şeklinde kabul edilmiştir.

Parsons, toplumdaki sistemi “*Bir toplumsal sistem, içinde bir fiziksel veya çevresel boyuta sahip olan bir durum içinde birbiriyle etkileşimde bulunan çok sayıda bir eyleyene dayanır, bu eyleyenler memnuniyeti en iyi duruma getirmeye yönelik bir eğilim açısından güdülenirler ve birbirleriyle olan dâhil kendi durumlarıyla ilişkileri, kültürel olarak yapılaşmış ve paylaşılan bir semboller sistemi açısından tanımlanır ve söz konusu ilişkilere bu sistem arabuluculuk eder.*” şeklinde tanımlamıştır.⁴⁷

Eylem sistemi Parsons'ın ana yaklaşımı oluşturmakta ve dört unsurdan meydana gelmektedir. Bu kapsamda Parsons, sistemi meydana getiren dört unsurun şemasını çizmiş ve UABG şeması şeklinde bilinen söz konusu işlevler ise; uyum sağlama, amaca ulaşma, bütünleşme ve gizlilik şeklinde sıralanmaktadır.⁴⁸ Bir sistemin varlığının devam etmesinde sayılan söz konusu işlevlerin yerine gerilmesi gerekmektedir. Uyum, sistemin dışardaki ortamda yaşanan zorluklara karşı başa çıkmasında onun çevresi ve çevresinin de ona uyum sağlaması şeklinde ifade edilmektedir. Ekonomi kurumu, toplumlardaki yeteri seviyede kaynağın sağlanması ve sistem üzerinde dağıtılmasını sağlamaktadır.⁴⁹ Sistemlerin amaca ulaşması için gereken kaynakların kullanılmasını ve önceliklerinin tespit edilmesidir. Toplumda söz konusu işlevin yerine getirilmesi siyaset ile sağlanmaktadır.⁵⁰ Bütünleşme ise sistemi meydana getiren parçaların arasında bulunan ilişkiyi düzenlemektedir. Söz konusu ilişkiler hukuk kurumları aracılığıyla düzenlenmektedir. Gizlilik de sistemlerin

⁴⁷ Ritzer, **a.g.e.**, 2018, s. 137

⁴⁸ Akın, Mahmut Hakkı. **Çağdaş Sosyoloji Teorileri**, İstanbul Üniversitesi Auzef, İstanbul, 2018, s. 28.

⁴⁹ Akın, **a.g.e.**, s. 28.

⁵⁰ Akın, **a.g.e.**, s. 29

kendilerine ait değerlerin korunması ve insanlar tarafından üretiminin sağlanması anlamına gelmekte ve bunu aile ile din gerçekleştirmektedir.

Parsons sosyalleşmeyi normlar ve değerlerin insanlar tarafından içselleştirildiğini ve bilincin bir yapısı halinde geldiği süreç olarak ifade etmektedir. söz konusu süreç içerisinde insanlar kendi çıkarları doğrultusunda hareket edenler bir taraftan da toplumun çıkarlarına yönelik hizmet etmektedir. Sosyalleşme hayat boyunca devam eden bir süreci ifade etmekte ve temelleri de çocukluk evresinde atılmaktadır. Çocukluk döneminde elde edilen normlar ve değerler geçerliliğini biraz değişiklik yaşayarak devam ettirmektedir. Bir uyum çerçevesinde gerçekleşen sosyalleşme, insanların farklılıklarından oluşmaktadır. Bu farklılık toplumdaki düzene herhangi bir zarar vermemekle birlikte sosyal sistemin dengesinin devamlılığı sağlayan bir mekanizma şeklinde rol oynamaktadır.⁵¹

2.1.2.3. Charles Horton Cooley ve Ayna Benlik

Simgesel etkileşimciliğin önemli temsilcileri arasında olan Charles Horton Cooley, bilinci toplumsal açıdan irdelemiş ve ayna benlik kavramını geliştirmesiyle ön plana çıkmıştır. Bilinç toplumdaki etkileşim sonucunda şekil almıştır. Bununla birlikte birincil ve ikincil gruplar olarak ayırım yapmış ve kişilerin toplumdaki benliklerini kazandıklarını düşünmüştür. Bununla birlikte kişilerin ayna benlikleri kazandıkları aile ve arkadaş ortamlarında görülmektedir. Çocukluk süreci boyunca benmerkezci tavır yerini başkalarını düşünen ve toplumda katılım sağlayan bir eğilime bırakmaktadır.⁵² Cooley, ayna benlik kavramının üç unsurdan oluştuğunu düşünmektedir. İlki, diğer insanların bizleri nasıl değerlendirdiklerinin hayali, ikinci olarak onların yargıların ne olması gerektiğinin düşünülmesi üçüncü olarak da söz

⁵¹ Ritzer, **a.g.e.**, s. 137.

⁵² Ritzer, **a.g.e.**, s 80.

konusu deęerlendirmeler neticesinde olumlu ya da olumsuz benlik dūşüncelerinin geliştirilmesi olarak ifade etmiştir.⁵³

Toplumsallaşma diyalektik bir yapı olmanın yanında diğer bir yönüyle de bireylerin benliğini kazanmasına ve insanların bireyselleşmesine işaret etmekte bir yönüyle de içinde bulunduğu topluma ayak uydurarak toplumsal bir kişilik geliştirmesini kapsamaktadır. İnsanlar başkalarında kendilerini görüp tanımakta ve ayna benlik aracılığıyla kendilerini tanımlamaktadırlar. Başka bir deyişle, başka insanların bireye yönelik davranışlarının yansıması bireylerin benliklerini oluşturmaktadır.⁵⁴

2.1.2.4. Sembolik Etkileşimcilik

Toplumda dil ile birlikte birçok semboller sayesinde iletişim sağlanmaktadır. Sosyalleşme süreci boyunca bir birey, toplumda kendine ait sembollerini alımlamakta ve kendi zihninde harmanlayarak yeni bir anlam bütünü oluşturmaktadır. Bu kısımda toplum bireyleri, bireyler de toplumları etkilemektedir. Herbert Blumer sembolik etkileşim kuramını sistematik bir şekilde geliştirmiş ve bireyler arasında mikro ilişkilere odaklanmıştır. İnsanları dış güçlerin karşısında pasif durumdaki bir varlık şeklinde değerlendiren kuramların tersine, kendi hareketleri tanımlayarak yorumlamakta ve kendi davranışları etkin olarak oluşturan bireyler şeklinde kabul etmiştir. İnsanların kararlarını ve hareketlerini anlamlandırarak açıklamayı amaçlayan söz konusu yaklaşımda toplumsal fail olan insanlar, kendilerinin problemlerini, gereksinimlerini ve değerlerini düşünerek hedefleri çerçevesinde eylemlerini gerçekleştirmektedir. Bundan dolayı eylem, mekanik davranış yerine insani ve akılcı⁵⁵eylem yerine dönüşmektedir. Başka bir söyleyişle insanlar kısıtlamaya karşılık tepki oluşturulan edilgen ve itaatkâr nesnelere yerine bilinçli ve akılcı özneler olarak

⁵³ Ritzer, **a.g.e.**, s. 231.

⁵⁴ Tezcan, **a.g.e.**, s. 48

⁵⁵ Jenks,Chris. **Alt Kültür: Toplumsalın Parçalanışı**, (Çev.) Nihal Demirkol, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2007, s.79.

algılanmaktadır. Blumer, makro yapılardan meydana gelmeyen toplumların temeli, eylemleri gerçekleştiren insanların varlığına dayanmaktadır. İnsanlar gerçekleştirdiği eylemlerin stillerini yalnızca kendilerine değil birbirlerine işaret edecek kolektif şekilde tayin edilmektedir.⁵⁶

Sembolik etkileşim ise benliği merkeze almakta ve toplumsallaşmayı, benliğin gelişmesinde ve sonrasında tekrardan oluşturulan süreç olarak değerlendirmektedir.⁵⁷ Bununla birlikte sembolik etkileşimcilik gündelik hayatta bireylerin sembolik iletişim kodları sayesinde nasıl etkileşim sağladıklarını, düzen ve anlamın inşasına odaklanmaktadır. Toplumun analizini gerçekleştiren söz konusu yaklaşım belli bir duruma yönelik bireyleri güdüleyen etkenlerini incelemektedir.⁵⁸

2.1.2.5. Mead ve Benlik

Toplumsal eylemin meydana çıkmasını sağlayan jestler oldukça önemli bir yere sahip olmakla birlikte bu nitelik hayvanlarda bulunmamaktadır. Bireylerin halleri, hareketleri, ses tonları ve mimiklerini ifade etmesiyle birlikte başkalarında da bu duyguları oluşturmasıyla kendisini göstermektedir. Anlamlı semboller arkalarında herhangi bir düşünce ifade etmesi ve başka bireylerde de düşünceleri uyandırmasıyla ifade edilmektedir. Mead, fiziksel ve sesli jest ayrımını yapmaktadır. Bireyler kendi fiziksel jestlerini kolay bir şekilde görüp duymadığından söz konusu jestler sürekli anlamlı semboller de olmayabilir. Bundan dolayı sesli telaffuzlar en kuvvetli sembol haline gelmektedir.⁵⁹ Dil, anlamlı sembollerin bir bütünü olmanın yanında bireylerin kendileri ve diğer insanlar üzerindeki uyarıcı bir etki etmektedir. Bu sayede dil sayesinde bireyler kendi gerçekleştirdikleri eylemlerin de uyarıcıları haline

⁵⁶ Ritzer, **a.g.e.**, s. 145.

⁵⁷ Jenks, **a.g.e.**, s. 85

⁵⁸ Slattery, **a.g.e.**, s. 324.

⁵⁹ Ritzer, **a.g.e.**, s. 229.

gelmektedir. Dil sayesinde düşünme bireylerin kendi kendileriyle konuşmalarını kapsamaktadır.⁶⁰

İnsanların zihinleri toplumsal süreç içerisinde meydana çıkmakta ve gelişmektedir. Zihin, problemlerin çözülmesine yönelik düşüncelerin süreçlerini içermektedir. Bu kapsamda zihnin görevi, gerçek hayattaki problemleri çözme ve bireylerin daha güzel şartlarda çalışması için çaba göstermektedir.⁶¹

Benlik kavramı, Mead'ın en önemli kavramları arasında yer almakta, nesne ve özne olmaya dair özgün nitelikler şeklinde ifade edilmektedir. Toplumsal sürecin var olması benlikten daha önce gelmektedir. Benlik, bireylerin gelişmesiyle birlikte meydana çıkmasında, toplumsal tecrübeler belirleyici bir görev üstlenmektedir. Mead, benlik ile zihni ise diyalektik bir şekilde incelemektedir. Diğer taraftan da benlik zihnin gelişmesindeki temel unsurlardan biridir. Bu kapsamda benlik, zihinsel ve toplumsal bir süreci ifade etmektedir. Benliğin varlığından söz edebilmek için insanların kendileri dışındakileri de kavramaları gerekmektedir. Böylelikle kendisine değer atfedilebilmektedir.

Bireyin kendisini nesne olarak görmesi halinde kendi tecrübelerini de tanımlayabilmektedir. Söz konusu deneyim amacıyla insanlara, grup üyeleri aracılığıyla kendilerine yönelik yapılan tavırların tekrardan üretimin sağlanması gerekmektedir.⁶²

“Sosyal ben” kavramını Mead, ötekilerin benimsenmesi şeklinde tanımlamaktadır. Birey sosyal benin bilincinde olması halinde toplum sayesinde bu ben ile kontrol edilmektedir. Bu hakimiyet de kavramsal denetim kavramını doğurmaktadır. İnsanlar sosyal ben sayesinde toplumda uyumlu bir şekilde yaşamlarını sürmektedir. Toplumsal işleyişin parçalarından biri olan ferdi benle

⁶⁰ Ritzer, a.g.e., s. 230.

⁶¹ Ritzer, a.g.e., s. 232

⁶² Mead, George Herbert. **Zihin, Benlik ve Toplum**, Çev. Levent Ünsaldı, İstanbul: Heretik Yayınları, 2017, s. 165

değişim, sosyal benle uyum sağlamaktadır. Bu sayede toplumdaki uyumlu birlikteliğin oluşmasını sağlamaktadır. Mead benliğin arkasında çocukluk dönemine dair iki evrenden söz etmektedir: Birinci evre oynama olmakla birlikte çocuklar diğer insanların belli tutumlarını benimsemeyi öğrenmektedir.⁶³

Çocuk nesne ve özne olmayı öğrenmekte ve bu evrende benliğini de inşa etmeye başlamaktadır. Benlikler ortak yapıları paylaşımlarına rağmen her benliğin kendilerine özel bir biyografik anlatımları içermektedir. Bundan dolayı farklı bireylerin tecrübeleri, farklı benliklerin oluşumlarını da ortaya çıkarmayı sağlamaktadır.

2.1.2.6. Goffman, Benliğin Sunumu ve Damga

Erving Goffman, Mead'in geliştirmiş olduğu sembolik etkileşim kuramından etkilenmiş, "Günlük Hayatta Benliğin Sunumu" ve "Damga" isimli eserleri ile öne çıkmıştır. Bununla birlikte benlik kavramı, performans, izlenim denetimi ve sahne gibi kavramlar çerçevesinde incelenmektedir.⁶⁴ Belli durumlarda bir katılımcının diğer katılımcıları etkilemeye dair bütün faaliyetler performans şeklinde tanımlanmaktadır. Goffman ise performansını "*belirli bir katılımcı veya performans referans alındığında; bu performansla katkıda bulunanlar seyirci, gözlemci ya da diğer katılımcı*" şeklinde adlandırmıştır. Rol ise performansın öncesinde belirlenmiş ve başka durumlarda da sergilenebilen eylem kalıplarıdır.⁶⁵

Goffman, normal hayatta üretilen konuşmaların da ritüeller sayesinde düzenlendiğini savunmaktadır. Etkileşimin ritüel haline gelmesini sağlayan durumda, toplumda yer alan üyelerin biat etmesi ya da sosyalleşmesi sonucunda öğrenilen bir düzene bağlı olmasıdır.⁶⁶ Bireylerin diğer insanlarla karşılaşması neticesinde kendisini

⁶³ Ritzer, a.g.e., s. 287

⁶⁴ Goffman, Erving. **Günlük Hayatta Benliğin Sunumu**, (Çev.) Barış Cezar, Metis Yayınları, İstanbul, 2004, s. 25.

⁶⁵ Goffman, a.g.e., s.25.

⁶⁶ Bayad, Aydın Erving. Goffman'ın Benlik Kavramı ve İnsan Doğası Varsayımı, **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları**, Cilt 31, Sayı 1, 2016, 81-93.

nasıl değerlendirebileceğini, yeni bir Şekle nasıl sunduğunu ve söz konusu durum için geliştirmiş olduğu stratejileri “benlik sunumu” olarak ifade etmektedir.⁶⁷ Bireylerin diğer insanlarla karşılaşması durumunda karŐıya dair verdiği ya da vermek istemediği izlenimlerden oluşan benliğin sunumu, stratejileri ve insanların bireysel özelliklerine göre değişiklik göstermektedir.

Goffman bu durumda uzlaŐımsal ve oyuncu olmak üzere ikili benliği geliŐtirmiŐtir. UzlaŐımsal benlik, bireylerin etkileŐimleri esnasında eylemleri gerçekleştiren ve izleyenlere göre Şekillenen bir özellik taşımaktadır.⁶⁸ Goffman benli kavramını dramatik etkileşimin bir ürünü Şeklinde değerlendirmektedir. Bununla birlikte bireyler etkileşimde bulduklarında diğer insanlar aracılığıyla kabul edilebilecek bir benliği sergilemek istediklerini varsaymaktadır.

Goffman, statülerin belli bir iŐlevini rol mesafesi olarak görmektedir. Rol mesafesi, insanların berili rolleri benimsemesinin derecesiyle ilgilenmektedir.⁶⁹ Bu kapsamda yüksek statüleri olan insanlar, alt statülerdeki bireylere yönelik rol mesafesi belirlemektedir. Toplumdaki bireyleri sınıflandırma araçları ve her kategorideki mensuplar için doğal Şekilde zellikler oluŐturması damga Şeklinde karŐılaŐılmaktadır. Goffman bireylerin bulunduğu kategoriler ile sahip oldukları sıfatlar “fiili toplumsal kimlik” olarak adlandırılmaktadır. Kişilerin diğer insanlardan değişik ve rağbet görmeyen sıfatları olduğuna dair kanıtların ortaya çıkması durumunda kişilerin sıradanlığını kaybettiği ifade edilmektedir. Goffman söz konusu durum hakkında varsayılan ve fiili toplumsal kimliklerin arasında bir uyuŐmazlık olduğunu ifade etmektedir.

⁶⁷ Bayad, **a.g.m.**, S.83.

⁶⁸ Bayad, **a.g.m.**, s.84

⁶⁹ Ritzer, **a.g.e.**, S. 250

2.1.2.7. Psikoanalitik Kuram

Psikoanalitik kuram, sosyalleşmeyi açıklayan ilk kuramsal yaklaşımdır. Psikanalitik yaklaşımı savunanlardan Freud, bireylerin sergilemiş oldukları davranışların kaynağının bilinç yerine bilinç altı olduğunu vurgulamıştır. 1900'lü yıllarda sosyalleşmeye dair bireylerin kişiliklerinin oluşmasını duygusal-güdüsel süreç şeklinde değerlendirmiştir. İnsanlardaki ahlakın gelişimini bireylerde bulunan alt ben (id), ben (ego), üst ben (süper ego), ilişkilerinin arasındaki denge kavramıyla bağlamıştır. Kişiliğin ilkel dürtülerini ve arzularını kapsayan, beklemekten hoşlanmayan ve hemen doymak isteyen bölüm "id" olarak tanımlanmaktadır. İd, psikolojik enerjini kaynağı olmakla birlikte bütün sisteme de enerji sağlamaktadır. İd'de yer alan cinsellik ile saldırganlık dürtüleri çerçevesinde hareket etmektedir. İd'in denetim altında olmasını sağlayan ve idin taleplerini toplum kuralları çerçevesinde uygun bir duruma getirmeye çalışan da "ego" olarak ifade edilmektedir. Ego akılcı olduğu gibi genellikle id ile çatışma halinde olmakta ve asıl görevi ise id'in isteklerini ve arzuları karşılamaya çalışmaktadır. Freud toplumun inandığı doğruların ve yanlışların kaynağını oluşturan ise "süper ego"dur. Süper ego insanların sergilediği davranışları devamlı süzgeçten geçiren bireye davranışlarından dolayı mesajlar vermektedir. Ego, id ile birlikte süper egonun taleplerini gidermeye çalışmaktadır. Süper ego insanları yanlış davranışa yönlendirmekten korumaktadır.⁷⁰

Freud çocukların genetiksel özelliklerinden kaynaklanan bu durumu sonradan çocukların yakın temasta buldukları bireyler tarafından da şekillendiğini belirtmiştir. Freud bireylerin toplumsallaşmasında temel olarak kalıtsal özellikleri ele almış ve söz konusu özelliklere çevresel faktörlerin etkisini de kuramında dahil etmiştir. Temel etken bireylerin kalıtsal özellikleridir. Erikson ise gelişimi sekiz ayrı döneme ayırmış ve doğumdan ölüme kadar süren psikososyal gelişim süreçlerini değerlendirmiştir. Erikson gelişime kişilerin arasında gerçekleşen etkileşimi, sosyal

⁷⁰ Koç, Mustafa. Yasemin Yavuzer, Zekeriya Demir, Mustafa Çalışkan, **Gelişim ve Öğrenme**. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001, s.54

etkileri ve psikososyal süreçleri göz önünde tutarak kuramını açıklamıştır. Bununla birlikte Erikson gelişim sürecine dair biyolojik dürtüler ve sosyal gereksinimler bir kriz şeklinde hissedilmekte ve daha sonraki süreçlere geçmeden önce de krizlerin çözümlenmesi gerekmektedir.

Piaget ve Kohlberg sosyalleşme olgusu üzerinde durmuş ve ahlak gelişimi, kural yasa ve yüksek ilkelerin öğretilmesini içeren bilişsel yaklaşım kapsamında incelemiştir. Piaget çocukların ahlaki gelişiminin iki evreden geçtiğini ifade etmiştir. Söz konusu evrelerin çocukların yaşamış olduğu toplum çerçevesinde toplumsal ve kültürel yönleri bulunması halinde evrensellik göstermektedir. Piaget ahlak gelişimini toplumsallaşma sürecinin bir parçası olarak ele almıştır. Çocukların yaşamış olduğu toplumun otorite ve disiplin kurallarını kabullenip saygı duymaları halinde yaptırımlardan korkmaları durumunda ahlaki bakımdan toplumsallaşmaktadırlar.⁷¹

2.1.2.8. Kültürleşme Kuramı

Sosyalleşmeyi açıklayan kuramlardan biri de antropolojik yaklaşımdır. Kuram 1930 yılları içerisinde antropologların toplumun sahip olduğu kültürü bir sonraki kültürlere aktarılması şeklinde yapmış oldukları sosyalleşme tanımlarıyla güncellenmiştir. Kuram kapsamında bireylerin yer aldıkları toplumun kültürü öğrenmekte ve sergilemiş oldukları davranışlar ile kültürü yansıtmaktadır. Kurama göre sosyalleşme devam ettirilen düzenlerin bir etkisi ve ilerleyen süreçte olması beklenen düzenlerin birer sebebinin oluşturmaktadır. Bu sayede söz konusu yaklaşım ile sosyalleşme yerleşik olan yapıyı ve toplumda yer alan bireylerin kişilerine etki etmekte ve kültürün tamamladığı bir işleyiş olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷²

Sosyalleşme sadece kültür bakımından ele alınan bir görüş olmanın yanı sıra insanbilimciler, Freud'un sosyalleşme sürecinde unsur şeklinde göstermiş olduğu kalıtsal kuramı benimsemiş ve sosyalleşme sürecinde kültürleşme ile birlikte

⁷¹ Deniz, Engin. **Eğitim Psikolojisi**. Maya Akademi Yayıncılık, Ankara. 2007. (79-132).

⁷² Aziz, Aysel. **Toplumsallaşma ve Kitle İletişim**, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları, 1982.

bireylerin kalıtsal özelliklerinin de rol aldığı görüşünü benimsemiştir. Bununla birlikte Krober, Malinowski benzeri antropologlar sosyalleşme sürecinde toplumdaki kültürün bireylere, bireylerin kalıtsal kişiliklerinin oluşmasındaki etkisiyle aktarılan kuramı geliştirmişlerdir. Bu kuram kültürlerin birbirlerinden farklı olduğunu belirtmiştir.⁷³

2.1.2.9. Öğrenme Kuramı

Sosyalleşmeye dair ciddi çalışmaların gerçekleştirildiği 1930'lu yıllarda günümüzdeki bilim adamlarının genelini temel olarak ele aldığı bir yaklaşım olan öğrenme ve davranış kuramıdır.⁷⁴

Öğrenmeye dair en sık kullanılan yaklaşımlar:

1. Davranışsal Kuram: Bu kuram öğrenme uyarıcıyla tepki arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. Kuramın sonuçlarına bakıldığında ise öğrenmeyi açıklayan bütün değişkenlerin çevre olduğunu ve öğrenmenin anlamlandırılabilmesi için çevre etkeninin birey üzerindeki etkisinin bilinmesi gerekmektedir. Kuramın öncüleri arasında, Pavlov, Watson ve Skinner bulunmaktadır.⁷⁵
2. Bilişsel Kuram: Bilişsel öğrenme kuramcıları, öğrenmenin bir zihinsel süreç olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrenmenin algılama ve anlama süreçlerinden meydana geldiğini belirtmişlerdir. Bilişselciler öğrenme şekillerini gözlemlemiş öğrenme, deneme yanılma yoluyla, kavrayarak, problem çözerek ve gizli olacak şekilde tasnif edilmiştir.⁷⁶

⁷³ Aziz, a.g.e.

⁷⁴ Deniz, Engin. **Eğitim Psikolojisi**. Ankara: Maya Akademi Yayıncılık, 2007. (79-132).

⁷⁵ Deniz, a.g.e.

⁷⁶ Arı, Ramazan. Üre, Ömer ve Yılmaz, Hasan. **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Mikro Yayınevi, Konya, 1998, ss. 55-59

3. Sosyal-Bilişsel Öğrenme Kuramı: A. Bandura bireylerin diğer bireylerin deneyimlerini gözleme yoluyla birden fazla şeyi öğrenebileceklerini savunmuştur.⁷⁷

2.1.2.10. Maslow İhtiyaçlar Kuramı

Maslow bireylerin ihtiyaçlarını hiyerarşik olan ilk basamakta bulunan ihtiyaçların giderilmemesi halinde bir üst basamağa çıkılamayacağını vurgulamıştır. Bir basamakta bulunan ihtiyaçlar diğer bir basamaktaki eylemlerin önemli belirleyicileri haline gelmeden önce bir kısmının giderilmesi gerekmektedir. Yiyecek ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmaması durumunda söz konusu ihtiyaçlara bireyin gerçekleştireceği eylemlere egemen olmakta ve daha yüksek olan güdüler daha az önem taşımaktadır.⁷⁸

Maslow'un ihtiyaçlar Hiyerarşisi, Fizyolojik İhtiyaçlar, Güvenlik İhtiyacı, Aile olma, sevgi ihtiyacı, Değer İhtiyacı, Bilişsel İhtiyaçlar, Estetik İhtiyacı, Kendini Gerçekleştirme ihtiyacı olarak sıralanmıştır. Bununla birlikte ihtiyaçlar, Fizyolojik İhtiyaçlar, İkincil İhtiyaçlar şeklinde iki farklı gruba ayrılmaktadır.⁷⁹

2.1.2.11. Ahlaki Gelişim Kuramı

Toplum kendisinden beklenenleri giderebilmesi adına onu oluşturan bireyler bazı kuralları içselleştirmelidir. Söz konusu kurallar arasında bireylerin diğerleriyle olan ilişkisi ve iletişim kurma şekillerini düzenlemektedir. Başka bireylere herhangi bir zarara uğratmaktan kaçınan bireylerle iyi iletişim kurabilen bireyler olmak ahlak gelişimi içinde bulunmaktadır.⁸⁰

⁷⁷ Senemoğlu, Nuray. **Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya**. Gönül Yayıncılık, Ankara, 2007.

⁷⁸ Atkinson, Richard C. vd. **Psikolojiye Giriş**. (Çeviri: Yavuz Alogan), Arkadaş Yayınları, Ankara, 2008.

⁷⁹ Doğan Cüceloğlu, **İnsan ve Davranışı**, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 2006.

⁸⁰ Senemoğlu, **a.g.e.**

Bununla birlikte ahlaki gelişim, kişilik gelişimi bakımından önemli olan öğelerden olan bireylerin sosyalleşme sürecinde iyi ve kötü konusunda bilinçlerini geliştirmesini sağlamaktadır. Ahlaki gelişimin yanı sıra bireylerin toplumun kurallarına uygun olarak kendisini denetlenebilmesi beklenmektedir. Birey toplumsal kurallar çerçevesinde kendisini denetleyebildiği halde içten denetimli, çevresinde bulunan bireylerin etkisi altında karar vermekteyse dıştan denetimli ahlaki bir gelişim gösterdiği ifade edilmektedir.

2.1.3. Sosyalleşme Sürecinde Etkili Olan Faktörler

2.1.3.1. Aile

Bireylerin sosyalleşmeleri sırasında tanıştıkları ilk sosyal birim ailedir. Bundan dolayı toplumun ve toplumsallaşma sürecinin çekirdek etkenidir. Toplumsal statülere alışılmasındaki en etkili yöntemler arasındaki rol modellik yapısı ilk defa ailenin içinde kendisini göstermektedir. Çocuklar aile içinde anne ve babalarını rol modeli olarak seçmekte ve bu sayede de cinsiyetlerinin gerektirdiği sorumluluklar, sosyo-kültürel değerleri öğrenebilmektedir. Bununla birlikte sosyalleşme sürecindeki etkili unsurlardan olan kişiliği aile çerçevesinde geliştirmektedirler. Bunun sebebi ise insanların benliklerinin 5-6 yaşlarında şekil almaya başlaması ve söz konusu süreç içerisinde bireylerin aileleriyle birlikte yaşamalarıdır.⁸¹

Tarih sürecinde ailenin sosyalleşmeye yönelik etkileri incelendiğinde sanayi devrimi sonrasında belli olmaya başlayan toplumsal rollerin aileyi de etki ettiği görülmektedir. Özetle aile, çocuklar toplumsal değerleri ve normları aktarmaya katkı sağlamıştır.⁸²

⁸¹ Eroğlu, Feyzullah. **Davranış Bilimleri**,: Beta Basım Yayın, İstanbul , 2000, s. 145

⁸² Yörükoğlu, Atalay. **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, 4. Baskı. Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul, 2000, S. 67

Ailenin sorumluluklarını gerçekleştirmesi bireylerin sosyalleşmesinde ilk aşamaya adım atılması açısından ilk koşuldur.⁸³ Türk toplumunun egemen kurumları arasında ilk sırada aile gelmektedir. Bireylerin yaşamış oldukları toplumun yapısı gereği sosyalleşmesinde grup kültürünün bilinçli üyesi olmasında aile bir araç görevi görmektedir. Toplumun varlığını devam ettirebilmesinde zorunlu temel fonksiyonlar aile tarafından gerçekleştirilmektedir. Değişen şartlara ayak uyduran ailelerde kadınların eğitim düzeyleri yükselmekte ve çalışma hayatına katılma oranları artış göstermektedir. Bu durumda aile içinde bazı etkinlikleri de artmakta ve anneye de söz hakkı tanınmaya başlanmıştır. Bu kapsamda da ailedeki çocuk sayıları azalmakta ve çocuklara verilen değer de artmıştır. Çekirdek aileler genelde soyun devamının sağlanması, eşlerin arasında ilişkilerin düzenlenmesi ve çocukların sosyalleşmesi gibi işlevleri gerçekleştirmektedirler.⁸⁴

2.1.3.2. Eğitim

Toplumun inançları, örf ve adetleri, tüm sosyal değerleri insanlara aktarması okul öncesi hayat itibariyle başlamaktadır. Söz konusu etkenler ele alınırken ilk olarak akıllara okul öncesi eğitim gelmektedir. Ancak eğitim bununla sınırlandırılmamalıdır. Bireyler doğumlarından itibaren okul ile tanıştıkları sürece kadar yaşamış oldukları tecrübelerin tümü söz konusu etkenlerin içinde incelenmektedir. Aile çerçevesinde rol model edinilmesinde yapılan faaliyetlere yönelik karşılaşılan reaksiyona kadar birden fazla olgu eğitim şeklinde ifade edilmektedir. Bu yönden ele alındığında eğitim kısaca, bireylerin doğumlarından topluma uyum sağladıkları okul dönemine kadar geçen süreç içerisinde duymuş oldukları ve yaşamış oldukları her olayın bıraktığı etkilerdir.⁸⁵

⁸³ Gökçe, Birsen. **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2004, S. 188.

⁸⁴ Karaca, Faruk. **Modernleşmenin Aile Kurumu Üzerindeki Etkileri Üzerine**. 3. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayını, 2005, ss. 74-75

⁸⁵ Selçuk, Ziya. **Eğitim Psikolojisi**, Ankara: Pegem Yayıncılık, 1997, ss. 1-2

Tarih boyunca eğitimin iki amacı bulunmaktadır. Bunlar; Bireylere öğretim verilmesi ve iyi davranışların kazandırılmasıdır. Bunun yanı sıra okul farklı seviyelerde gelişme yönelimi göstermekte ve çocukların ortak yaşantılardan geçmesini sağlamaktadır. Böylelikle aile ile başlayan sosyalleşme sürecinin devamı getirilmiştir.

Sosyalleşme sürecine katkıda bulunan okulda, sosyalleşme resmi ve örgütlü bir şekilde gerçekleşmektedir. Bireyler okullarda bilginin yanı sıra toplumsal sorumlulukları da kazanmaktadır. Mevcut dönemde eğitim bireylerin bilgi edinmesine ve topluma uyum sağlamasına katkıda bulunmaktadır. Toplumu meydana getiren bireylerin kişiliklerine yansıyan hayat tarzı olan kültür yeni kuşaklara eğitime aktarılmaktadır. Eğitim bireyleri toplumdaki yeni görevlerine hazırlamakta, fiziki, ahlaki ve estetik açıdan yetiştirmektedir.⁸⁶

2.1.3.3. Toplumsal Çevre

Toplumsal çevre bireylerin sosyalleşmesinde önemli etkenlerden biridir. Çevrede ortaya çıkan değişimler, bireylerin kazanmış oldukları alışkanlıklarla birlikte yaşamlarının tarzına da etki etmektedir. Çevrenin oluşmasındaki yapılardan hava, besinler, toplumun sahip olduğu duygusal yapı, inançlar ve davranışların kalıpları şeklinde çeşitlendirilmektedir. Toplumsal çevre incelendiğinde yapı bakımından ekonomik koşullar da etki etmektedir.⁸⁷

Çevre, bireylere etki eden bütün doğal meta ve şartlarla insanların doğası ve şartlarını da içeren, sosyal örgütlenmeyi de kapsayan bir bütündür.⁸⁸

Bireylerin sosyalleşmesini sağlayan ve kişiliklerine yön veren çevreler çok farklıdır. Bireylerin bir şey öğrenmelerinde yardımcı olan çevre niteliği taşımaktadır. Çocukların ilk sosyalleştiği çevrenin aile olmakta ve daha sonradan arkadaş çevresi, meslek hayatındaki çevresi, dini ve siyasi çevresi gibi yaşlı ilerledikçe birçok çevresi

⁸⁶ Bacanlı, Hasan. **Gelişim ve Öğrenme**, Ankara: Nobel Yayınları, 2005.

⁸⁷ Kılıçgil, Ertan. **Sosyal Çevre-Spor İlişkileri**, Ankara: Bağırğan Yayınevi, 1998, s. 16-17

⁸⁸ Gökçe, **a.g.e.**, s. 1.

bulunmaktadır. Birey söz konusu çevrelerde kurmuş olduğu ilişkiler içinde toplum içinde kişiliklerini kazanmaktadır. Çevrelerin aynı olmasına rağmen kişilikler farklılık gösterebilmektedir. Bunun sebebi bireylerin yeteneklerinin farklı olmasıdır. Bununla birlikte hiçbir birey aynı çevreden aynı şekilde etkilenmemektedir.⁸⁹

Çevre bireylere etki etmekte bütün doğal nesne ve şartlar ile insan yapısını ve şartlarını içeren alt ve üst kurumlarıyla birlikte toplumsal örgütlenmeyi kapsamaktadır. Toplumsal çevre, bireyleri amaçlar çevresinde bir arada toplamakta ve diğerlerinden ayırmaktadır. Toplumsal çevreni daha verimli olması adına eğitimi olması gerekmektedir. Toplumsal çevrede aynı gruplar içinde aynı sosyal gruplarda bireylerin farklı rolleri ve statüleri takındıkları söylenebilmektedir. Toplumlar farklı çeşitlerde sosyal çevreler ile şekillenmektedir. Bununla birlikte çevrede oluşan herhangi bir değişiklik, alışkanlıkları ve yaşam tarzlarını etkilemekte ve değişikliğe uğratmaktadır.⁹⁰

2.1.3.4. Kitle iletişim Araçları

Daha çok kozmopolit toplumlarda sosyalleşme süreci içerisinde büyük etkileri olan kitle iletişim araçları, teknolojinin gelişmesiyle birlikte yaşamdan ayrılmaz bir bütün olmuştur. Kitle iletişim araçları sosyalleşme sürecine etki etmektedir.

Kitle iletişim araçları insanların topluma uyum sağlama sürecini desteklenmenin yanında sosyal yapıya yeni değerlerin dahil edilmesini ve kültürel değerlerin de pekiştirilmesini de sağlamaktadır. Bununla birlikte inançlar, tutumlar ve davranışlar konusunda da oldukça önemli rolü bulunmaktadır. Kitle iletişim araçlarının insanlar üzerinde yaratmış olduğu etki, kullanımların sıklığı, bireysel ve toplumsal önyargılar ve iletilen mesajlara göre farklılık göstermektedir.⁹¹

⁸⁹Sezal, İhsan. *Sosyolojiye Giriş*. Martı Kitabevi, Ankara, 2003, s.140

⁹⁰Sezal, a.g.e., s. 140

⁹¹ Güz, Nurettin. “*Türk Basınında Gündem Oluşturma*”, Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı, Yıl:2, Sayı, 12, 1996, s. 982-983.

Teknolojinin gelişmesi sonucunda iletişim araç ve yöntemlerinde de değişiklikler meydana gelmiştir. Genel anlamda medya olarak adlandırılan kitle iletişim araçları yazılı, sözlü, görsel ve sesli şekilde sınıflandırılmaktadır. Teknolojideki gelişmelerin hız kazanması sonucu kitle iletişim araçları yaygınlaşmaya başlamıştır. İnternet ve bilişim teknolojilerinde meydana gelen değişimlerle beraber yeni medya şeklinde adlandırılan yeni iletişim araçları ortaya çıkmış ve farklı ortamları bir arada toplayabilme yetenekleri olan yeni medya, multi-medya ya da çoklu ortam şeklinde ifade edilmektedir.⁹²

İnternet ve bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte mevcut dönemde sosyal medya adı altında devasa boyutta bir iletişim ve etkileşim ortamı bulunmaktadır. Sosyal medya nitelikleri açısından çok kapsamlı bir kavram olduğundan kavrama dair net bir tanım yapmak oldukça zordur.⁹³

Yeni teknolojilerle beraber gelişme gösteren sosyal medya etkileşim kapsamlı olduğundan bireyleri pasiflikten kurtarmakta ve aktif bir hale getirmektedir.

Sosyal medya kullananlar tek taraflı edilgen rol ile birlikte medya içeriklerinin üretilmesi, paylaşmak adına yeni fırsatlar ve yeni roller sağlamaktadır. Bilgisayar, akıllı telefonlar ve elektronik cihazlardan kolay şekilde ulaşım sağlanan sosyal medya içerikleri gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. İnsanlar Facebook, Twitter ve Instagram benzeri birçok sosyal paylaşım ağlarının sayesinde görüşler, düşünceler ve yorumlarını istedikleri gibi aktarmakta bunun yanı sıra resimler ve videolar paylaşarak diğer bireylerle etkileşime girmektedirler. Sosyal medya sayesinde zaman ve mekâna dair sınırlamalar olmadan paylaşım yapılmakta ve tartışmaların yer aldığı bir etkileşim meydana gelmektedir. Sosyal medyada haber kaynakları kurumlardan bireylere doğru yönelmiş, içerikler ise bizzat kullanıcılar aracılığıyla üretilmekte ve paylaşım sağlanmaktadır. Akla gelen her türlü bilgilerin

⁹² Akyüz ve Çapcıoğlu, a.g.e., s. 382

⁹³ Kırık, Ali Murat. “Arap Baharı Bağlamında Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm”, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, Cilt1 (3.Sayı), 2012, s.93

üretimlerinin sağlandığı ve paylaşımlarının yapıldığı bir platform olan sosyal medya, insanlara sınırsız özgürlük alanı sunduğundan dolayı gençler arasında popüler olmaktadır.

Sosyal medyanın sosyolojik analizinde toplumsal hareketlerin önemi büyüktür. Bu kapsamda sosyal medya araçları son zamanlarda yerel ve global ölçekte yeni toplumsal hareketler anlamında gündemde yerini almaktadır. Sosyal medya sayesinde paylaşılan içerikler hızlı ve kolay bir tartışma ortamı meydana getirdiğinden bir sosyalleşme platformuna dönüşmekte siyasal ve toplumsal alanda daha etkili olmaktadır.⁹⁴

İnsanlara sınırsız özgürlük ve paylaşma imkânı sunduğundan birçok problemi de oluşturmaktadır. Bununla birlikte kontrol güçleşmekte ve gençler için tehlikeli olan örgütlerin ve şebekelerin propagandalarına araç olma ihtimali de bulunmaktadır. Diğer yandan sosyal medya diğer yandan da bireylerin davranışlarına etki ettiğinden bazı avantajları bulunmaktadır. İnternetin yayılmasıyla birlikte sosyal medya önemli iletişim araçlarından biri olmuştur. İnternet kullanım oranı artmakta ve büyük bir kısmı da sosyal medya kullanımından meydana gelmektedir.⁹⁵

Sosyal medya bireylerin çok geniş kitlelere ulaşma imkanı sunmakta bunun yanı sıra bireylerin sosyalleşmesini sağlamaktadır. Çevrim içi ortamlarda özgün içerikler üretilmekte ve sosyal etkileşimlerin sonucunda insanlar öz güven kazanmakta ve sosyal becerilerini geliştirmeye dair bir imkan bulmaktadır. Bunun yanı sıra takip ettikleri dini içerikli gruplarda etkileşim içinde olarak dini sosyalleşme ihtiyacını sosyal medya aracılığıyla gidermektedir.⁹⁶

⁹⁴ Çalışkan ,Mustafa ve Mencik, Yunus. “Değişen Dünyanın Yeni Yüzü: Sosyal Medya”, Akademik Bakış, (50), 2015, ss. 254-277. [Http://Dergipark.Gov.Tr/Abuhsbd/Issue/32944/366052](http://Dergipark.Gov.Tr/Abuhsbd/Issue/32944/366052). Erişim 01.03.2023

⁹⁵ Beril Akıncı Vural ve Mikail Bat, “Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma.” Yaşar Üniversitesi E-Dergisi 5.20, 2010, ss. 3348-3382. Erişim 01.03.2023

⁹⁶ Ayaz, Orhan. **Sosyal Medyanın Ergenlerin Dinî Sosyalleşmesine Etkileri: Sakarya/Akyazı Örneği**. Yüksek Lisans Tezi. Beyazıt Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

2.1.4. Sosyalleşme Safhaları

Sosyalleşme insanların hayatları süresince devam eden süreç olduğundan dolayı hayat sürecinde biyolojik, fizyolojik ve psikolojik değişiklikler ile kendini belli etmektedir.

Bireylerin yaşamış olduğu dünyadaki olaylar hayatlarını etkilemekte ve şekil almasını sağlamaktadır.⁹⁷ Söz konusu olaylar sosyo-ekonomik kültürel şartların, geleneklerin, göreneklerin, kanunların, fiziksel çevrenin ve diğer etkenlerin insanların hayatlarına dahil olmasıyla şekil almaktadır.⁹⁸ İnsanlar söz konusu etkenlerin karışık sonuçları ile mücadele etmekte ve kişiliğinin oluşmasını sağlamakta ve kimliğini oluşturmaktadır. İnsanların hayatları boyunca devam eden sosyalleşme süreci bir anda olup biten bir durum değildir. İnsanlar dünya geldiklerinden itibaren çocukluk olarak adlandırılan sürece kadar küçük bir sosyal bir ortamda yaşamaktadırlar. Bu küçük sosyal ortamda bebek öğrendiklerini bir şekilde uygulamaya başlamaktadır. Bütün bunlarla birlikte çocuklar kendi iç dünyalarını sorgulamakta ve çeşitli farkındalıklar edinmeye başlamaktadır. Bununla birlikte yaşamış olduğu sosyal ortam genişlemeye başlamakta daha fazla nesnelere tanıyarak bunları benimsemektedir. Çocuklar ilerleyen süreçlerde sergilemiş olduğu rollerle iletişim kurduğu diğer insanların rollerine de etki etmektedir. Sosyalleşme safhaları aşağıda maddeler halinde açıklanmıştır.⁹⁹

2.1.4.1. Çocukluk ve Sosyalleşme

Bu safhada çocuklar ebeveynlerin etkilerinden uzaklaşma sürecine girmektedir. Çocuklar kendilerinin yeteneklerini, güçlerini tanımakta ve keşfetmeye başlamaktadır. Çocukların ilgileri tam olarak kendileri üzerinde olmakta sosyalleşmeye dair ilişkilerden bahsedilememektedir. Başka bir deyişle çocuk

⁹⁷ Akdoğan, Ali. **Sosyal Değişim ve Din**. Rağbet Yayınları, İstanbul, 2004.s.240

⁹⁸ Özkalp, Enver. **Sosyolojiye Giriş**. Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ankara. 2007.

⁹⁹ Şahin Şükriye ve Çövenner Özçelik, Çağrı. “**Ergenlik Dönemi ve Sosyalleşme**”. Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi, 5(1), 2016, ss. 42-49.

doğduğundan itibaren bir süre sonra beslenmeye dair bazı beklentiler içerisinde olmakta ve bakıma dair bazı şeyleri fark etmesiyle birlikte aile ile iletişime geçmemektedir. Kendi oluşturmuş olduğu alt sistemle birlikte sadece ebeveynleri yer almaktadır. Çocukların eğitimleri sırasında aile, gittiği okul, yaşamış olduğu çevre önemli etkileri bulunmaktadır. Söz konusu etkilerin yok olması yada eksik olması çocukların kişiliklerinin zayıf bir şekilde gelişmesine neden olmaktadır. Eğitim bakımından aile, eğitim alınan okul ve yaşamış olduğu çevreyle beraber birbirlerini tamamlayıcı bir etkisi yer almaktadır.

2.1.4.2. Gençlik/Ergenlik ve Sosyalleşme

Bu safhada genç bireyler ebeveynlerin kontrollerinden yavaşça çıkmaktadır. Gençler bu safhada ergen bireyler daha çok bağımsızlıklarına düşkün olmaktadır. Söz konusu isteklerden dolayı bazı aileler ile bireyler arasında çatışmalar meydana gelebilmektedir. Sosyolojik açıdan bakıldığında yetişkinlik sürecinde insanların kendilerini gerçekleştirebilmeleri, ekonomik anlamda yeterliliğe sahip olması şeklinde tanımlanmakta ve ergen bireylerin fizyolojik bakımdan olgunluğa erişmesiyle birlikte ailelerinde tamamen bağımsız bir duruma erişememesi problemlerin meydana çıkmasını sağlamaktadır.

Sosyalleşmenin tamamlanabilmesi amacıyla insanların ergenlik sürecinde geçirmeleri gerekmektedir. Bunun sonucunda ergen çocukluk sürecini atlatan ancak kendisinin gereken olgunluk aşamasına ulaşamamış birey olarak tanımlanmaktadır. Çocukluk safhasını bitirdikten sonra yetişkinlik evresine ulaşmak isteyen ergen bireyler, içinde yer aldığı çevreden etkilenmekte ve büyüklerini taklit ederek onlardan edinmiş oldukları bazı kazanımlar ile birlikte kendi kişiliklerini zamanla oluşturmaya çalışmaktadırlar.

Ergenlik döneminde bireyin sosyal açıdan, fiziksel ve kişisel değişimler yaşadığından dolayı oldukça önemli bir süreçtir. Birden fazla tutum ve değerlerin ergenlik öncesi süreç içerisinde meydana çıkmış olsa da söz konusu evrede genç bireyler bilişsel ve manevi açıdan bir olgunluğa ulaşmaktadır.

Gençlik, kendi içinde birden fazla biyolojik ve psikolojik etken bulundurmakta sosyolojik anlamda toplumsal etkenlerin şekillendirmiş olduğu karışık bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyolojik açıdan karışık görünmesinin nedeni, sosyal ve kültürel açıdan inşa edilen bir statü olmasından dolayıdır. Bu konuda kültürel değişikliklere ve toplumun sosyal durumuna dair farklılık gösteren bir gençlikten bahsedilebilmektedir.

Sosyoloji literatürü kapsamında genelde alt kültür araştırmaları gençlik kültürüne daha fazla yoğunlaşmaktadır. Toplum içinde bulunan ve toplumun temel kültürel değerlerinin paylaşıldığı ancak kendisini diğer gruplardan ayırarak toplumun genelinde paylaşmış olduğu kültürel değerlerden ayrı özel bir kültürel çerçevesinde bulunan azınlığın benimsediği, inançlar, değerler ve normları bulunan gruplar alt kültür olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁰

Toplumun belli bir kesiminde bulunan kültürel örüntüler şeklinde de tanımlanan kültür, belli hayat tarzının zenginliklerini oluşturan, egemen kültür kalıbı, yöreler, toplumsal kategoriler çerçevesinde değişiklik gösteren hayat tarzı şeklinde ifade edilmektedir.

Gençlik süreci, insanların biyolojik ve duygusal gelişim sürecinde meydana gelen değişikliklerle başlayan, cinsel ve psiko-sosyal olgunluğa ulaşmasına doğru sürmekte ve bireylerin bağımsızlıklarını ve sosyal üretkenliklerini kazandıkları belirlenmemiş bir sürede sona eren kronolojik bir süreci ifade etmektedir. Bu süreçte fiziksel ve sosyal değişiklikler hızlı şekilde meydana gelmektedir. Bununla birlikte oluşan zihinsel gelişimlerin beraberinde kimliğini ve kişiliğini kazanmanın meydana geldiği süreçtir. Kendilerine ait bir kültür ile yaşam tarzı bulunan gençlik sürecinin genellikle 15-25 yaş grubunu içerdiği belirtilmektedir.¹⁰¹

¹⁰⁰ Kirman, Ali .“**Küresel Bir Model Olarak Türkiye ve Türk Müslümanlığının İmkani**”, K.S.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi (2.Sayı), Kahramanmaraş, 2003, ss.53-68.

¹⁰¹ Kirman, **a.g.e.**, s.88

Genç bireyler, genellikle dinamik, aşırı duygusal, ölçsüz oldukları kadar devamlı olarak bir kimlik arayışı içinde yer almaktadırlar. Modernleşme ile beraber toplumsal farklılaşma gerçekleşmekte, iş bölümü ve uzmanlaşma gençlik sürecinin yönünü ve koşullarını belirlemektedir. Modernlik, saygınlığı, yüksek statülü bir hayatı ve bu durumlara uygun donanımları, nitelikleri kazanmayı vurgulamaktadır. Bu durum da eğitim sürelerinin uzamasına sebep olmaktadır. Bu süreçte aileye olan bağımlılık artmakta fakat modern gençlik sosyo-kültürel bağımsızlaşmanın artmasıyla daha da belirginleşmektedir. Genç bireylerin olgunlaşması, sosyalleşme sürecinde daha çok aile çerçevesinde ve formel eğitim kurumlarında aldıkları tutum ve davranışlar belirleyici olmaktadır.¹⁰²

Genç bireylerinin tutumlarının oluşmasında aile ve sosyal çevrenin yanı sıra kitle iletişim araçları da etki etmektedir.

2.1.4.3. Yetişkinlik ve Sosyalleşme

Çocukluk ve ergenlik sürecinde meydana gelen sosyalleşme “birincil sosyalleşme” olarak adlandırılmaktadır. Bireylerin bu süreç içerisinde aileleri, eğitim aldıkları okulları ve yaşamış oldukları çevreleri önem taşımaktadır. Bununla birlikte yetişkinlik sürecinde sosyalleşme “ikincil sosyalleşme” olarak adlandırılmakta ve söz konusu süreç içerisinde meydana gelen düşüncelerinde evi, iş hayatı etki etmektedir.

Yetişkinlik sürecinde bireylerin sosyalleştiği sırada ciddi boyutta farklılıklar yer almaktadır. Çocukların esnek olduğu kadar yetişkinler bu sürece kadar taşınmış oldukları kişiliklerinden dolayı daha katı yapıdadırlar. Bireylerin birikimleri, sosyal açıdan kazanımları, değişiklere karşılık dirençle karşılık vermelerine neden olmaktadır. Bireylerin yaşamlarında değişiklikler meydana geldiği müddetçe rollerinde de değişimler meydana gelmekte ve devamlı olarak sosyalleşmektedirler.

¹⁰² Kirman, a.g.e., s.88

2.2. Dini Sosyalleşme

2.2.1. Dinî Sosyalleşme Kavramı

Sosyalleşme bir toplumun kültürlerinin gelecekteki nesillere aktarımını sağlayan bir araç olmakta ve eğitim öğretim sürecini ifade etmektedir. Din unsuru söz konusu sürecin en önemli parçaları arasında yer almaktadır. Dini sosyalleşme temelinde sosyalleşme teorisinden beslenmekte ve bireylerin sosyal anlamda toplumun sahip olduğu normları, kaideleri ve inançları benimsemekte ve içselleştirmektedir.¹⁰³

Dini davranışlar bireylerin doğumuyla birlikte gelmediği gibi bireylerin yaşamış olduğu sosyal çevrelerden etkilenerek oluşan bir durumdur. İnsanların dini sosyalleşmesinde aileleri, gitmiş oldukları eğitim kurumları, arkadaş ortamı ve kitle iletişimleri gibi etkenler önem taşımaktadır. Dini sosyalleşmesin gerçekleşmiş olduğu süreç içerisinde önemli etkisi olan durumların arasında bireylerin karakterleri, yaşamış oldukları coğrafya ve içinde yaşadıkları toplumların yapısı ve dünyaya geldiği aile yer almaktadır.

Dini sosyalleşmenin oluşumu belli bir süreç içerisinde gelişmemekte ve sosyalleşme süreci bireylerin doğumlarından itibaren başlayarak ölümlerine kadar devam etmektedir. İnsanlar hayatları boyunca her yaşında ve buldukları konumlara bağlı bir şekilde yeni rollerin öğrenilmesinde ve söz konusu rollere uyum sağlanmasında etki etmektedir. Dini tutumların şekil almasında dini sosyalleşmenin yeri büyüktür. Bundan dolayı bireylerin benimsedikleri dini tutumlar ve davranışların sosyalleşmeyle birlikte olduğu görülmektedir.

Dini sosyalleşme, sosyalleşme süreci kapsamında gelişim göstermektedir. Her toplumun kendilerine ait maddi-manevi kültürleri bulunmaktadır. İnsanların sosyalleşme süreci kapsamında söz konusu kültürlerden etkilenmekte ve söz konusu

¹⁰³ Birekul, Mehmet. “**Aile ve Dinî Sosyalleşme**”, Aile Sosyolojisi Yazıları, Ed. Mustafa Aydın. Açılım Kitap, İstanbul, 2014, s.147

öğeleri öğrenme süreciyle içselleştirmektedir. Bundan dolayı insanların dini tercihleri, dinin gelişimi ve din ile olan uyumu sosyalleşme sürecinde bulunmaktadır. Wach dini sosyalleşmeyi “*kişinin toplumun dini kültür unsurları, değerleri, sembolleri ve modellerini alarak kendi şahsiyetine mal etmesi ve böylece dini kişiliğinin oluşmasından ibaret bulunan bir süreç olarak*” şeklinde ifade etmektedir.¹⁰⁴ Okumuş dini tutumların toplumsal ve kültürel bir ortam içerisinde sosyalleşme ile şekillendiği ifade etmiş ve “*kişinin, içinde yaşayıp kültürünü paylaştığı toplumun bütün yönleri ile dini inanç, norm ve pratiklerini öğrenip içselleştirmesi*” şeklinde vurguda bulunmuştur.¹⁰⁵ Çoştur ise dini sosyalleşmenin bir süreç olduğunu söyleyerek “*her bir dinin ya da dini geleneğin kendine özgü inanç, öğretisi ve kuralların gözetiminde, kişinin nasıl bir dini tutum geliştirmesi gerektiğinin öğretilmesi ve bunun sonucunda da, kişinin içinde bulunduğu toplumun dini alışkanlıklarına ve beklentilerine uygun davranışlar kazandırılması*”¹⁰⁶ olarak tanımlamıştır.

Dini sosyalleşmeye dair yapılan tanımlar değerlendirildiğinde dini sosyalleşme çok yönlü bir kavram olarak bireylerin kazanmış oldukları deneyimlerin yalnızca kitaba bağlı olmadığını ve sosyal bir ortamda edinildiğini ve bütün dini ve kültürel kazanımların süreç içerisinde elde edinildiğini söyleyebiliriz.¹⁰⁷

Arabacı, dini sosyalleşme sürecinde kullanılan dilinin çok önemli olduğunu belirtmiş ve dini anlam içeren bilgilerin genellikle soyut olduğundan dolayı söz konusu bilgilerin herhangi bir sembol veya imge sayesinde aktarımın sağlanması gerektiğini söylemiştir. Bununla birlikte dini içerik bulundular konuların konuşulduğunda ve

¹⁰⁴ Wach, Joachim. **Din Sosyolojisi**, Çev. Ünver Günay (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1995), s.37.

¹⁰⁵ Okumuş, “**Din ve Sosyalleşme**”, s.443.

¹⁰⁶Çoştur, a.g.e., s. 76

¹⁰⁷ Özdemir, Mustafa. **Çalışan Annelerin, Çocuklarının Dini Sosyalleşmeleriyle İlgili Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma (Karaman Örneği)** Doktora Tezi, Konya, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018

tartışmalarının yapıldığında kullanılan dillerin sade ve anlaşılır olması dini sosyalleşmeyi etkilemektedir.¹⁰⁸

Kişiliklerin oluşması sırasında sosyalleşmenin alt unsuru şeklinde görülen dini sosyalleşme sürecinin önemi büyüktür. Kuşaktan kuşağa aktarımı sağlanan dini norm ve değerlerle birlikte dini kültür, kişiliğin gelişmesinde eğitim görevini yerine getirmektedir. Kur'an'da yer alan “*Allah sizi analarınızın karnından, sizi hiçbir şey bilmez durumda iken çıkardı*”¹⁰⁹ ile Hz. Muhammed'in söylediği “*Her çocuk fitrat üzere doğar, sonra anası, babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar*”¹¹⁰ ifadesi kişiliklerin gelişmesinde sosyalleşme ile sosyalleşme sürecinin önemini vurgulamaktadır.

Dini sosyalleşme bir öğrenme süreci olmakla birlikte toplumlarda dini anlayışlar ve gelenekler farklılık göstermekte ve bundan dolayı da dini sosyalleşmenin toplumlar arasında değişiklik gösterdiği ve aynı zamanda da bireylerden toplumdaki değer ve yargılara uyum sağlayan davranışların ortaya koyulmasıyla sosyalleşme süreci kapsamında davranışların gerçekleştirildiği bilinmektedir. Toplumsallaşma süreci dini eğitimin, sosyal öğrenmenin ve sembolik etkileşimin gerçekleşmesiyle görülmektedir. Bununla birlikte dini öğretiler ve gerçekleştirilen davranışlar sosyal ilişkilerin belirlenmesinde etki etmektedir.¹¹¹

Bireylerin yaşamış olduğu sosyal çevrede dini tercihler öğretilmekte veya insanların etkileşimiyle öğrenilmektedir. Bundan dolayı din toplumlarda etkisini gösteren bir fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır. Dini inanç bireylerin gelişmesine katkı sağlarken bunun gerçekleşmesinde toplumun sahip olduğu değerler ve kodların etkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte kültüre ve dine dair unsurların

¹⁰⁸ Arabacı, Fazlı. “**Türkiye’de Dini Sosyalleşmenin Temel Etkenleri**”, Dini Araştırmalar 6/16 (Mayıs- Ağustos 2003),s.44.

¹⁰⁹ Kur’an-ı Kerim Meali, Çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara ,2009, Nahl 16/78.

¹¹⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “**Hadislerle İslam**” <https://hadislerleislam.diyaret.gov.tr/> (Erişim 1 Ocak 2022).

¹¹¹ Özcan , Hanifi. “**Modern Çağda Dinin Birey ve Toplum İçin Anlamı**”, Akademik Araştırmalar Dergisi 9/32 (Şubat-Nisan 2007), ss.32-40

benimsenmesiyle birlikte süreç ilerlemektedir. Dini sosyalleşme yalnızca bir dine bağlanmanın yanında dindar bir hale gelmeyi ifade eder. Dini sosyalleşme dine dair öğretilere ve dine bağlı olan duygusal bağlılığın üretilmesini sağlamaktadır.¹¹²

2.2.2. Sosyolojik Açıdan Din

Dine dair araştırmalar yapan sosyal bilimciler ilk olarak dinin tanımına odaklanmaktadır. Dinin ne olduğu sorusuna disiplinler arası görüş farklılıklarından dolayı birden fazla etimolojik ve semantik yanıtlar verilmiştir. Konu hakkında araştırma yapan bireyler ortak bir din tanımı kısmında yeteri kadar birleşemedikleri gibi inanç felsefesi konusunda da çok fazla bir bütünlük sağlayamamışlardır.

Din günümüze kadar olduğu üzere tarih sürecine uygun bir şekilde din adamları ve araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tartışmalara konu olmuştur. Bundan dolayı din konusunda birden fazla tanım bulunmaktadır. Söz konusu farklı dini bakış açıları psikolojinin ve sosyolojinin de farklı oluşmasından kaynaklanmaktadır. Fonksiyonalist sosyoloji bakımında din, halkın onun sayesinde beşer hayatının ana sorunlarına çözümler aradığı inançların ve pratiklerin sistemi şeklinde tanımlamıştır.

Psikolojik bakımdan din, kadere tesirde bulunan kuvvetlere inanmak ve söz konusu inanç sonunda onlara yönelik davranışların sergilenmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Modern psikolojiye paralel bir şekilde gelişme gösteren ve onun bir alt dalı şeklinde ifade edilen din psikolojisi ise, bireye ait dinsel hayatın psikolojik bakımdan farklı yönlerini incelemektedir. Başka bir ifadeyle din psikolojisi dinin bireylerin ruhunda bulunan ana karakteristiklerini, davranışlarına yansıtılan etki hallerini incelemektedir.¹¹³

Din olgusu, sosyal hayatın şekil almasına ve düzenlenmesine katkıda bulunmaktadır. Özellikle geleneksel toplumlarda din hayatın her alanını

¹¹² Akın, Mahmut Hakkı. **Toplumsallaşma Sözlüğü**, Çizgi Yayınları, Konya, 2015, s. 54.

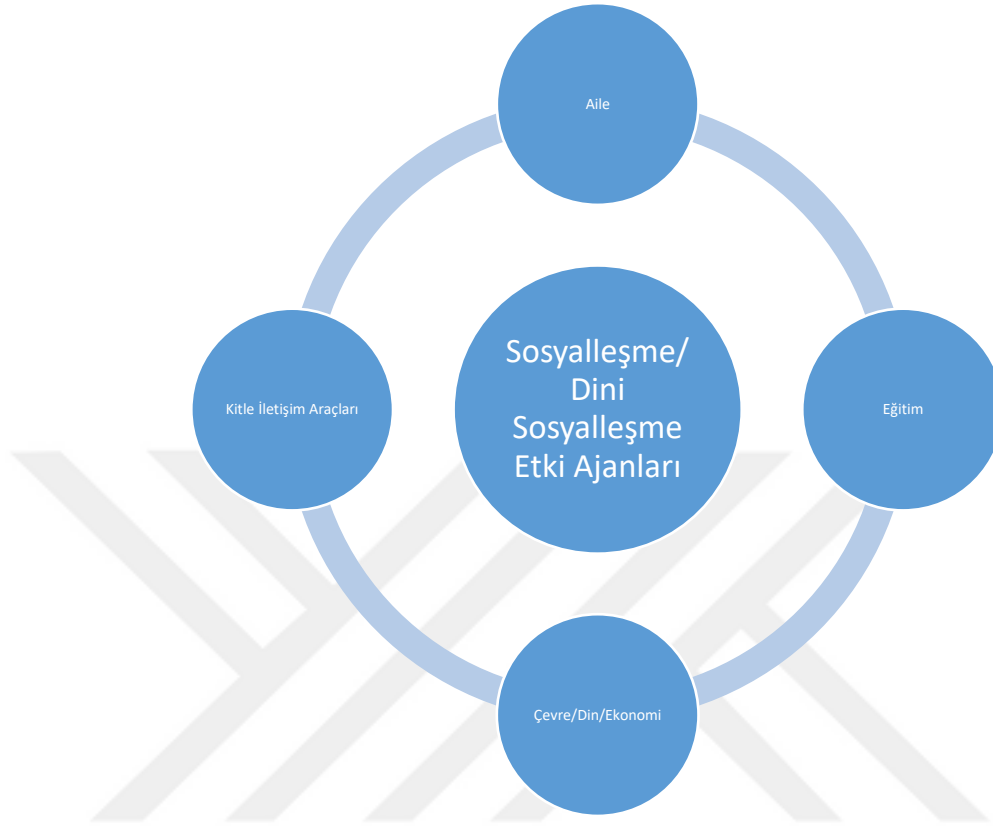
¹¹³ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, Tdv Yayınları, Ankara, 1993, ss. 69-70.

şekillendirmektedir.¹¹⁴ Çünkü insan en sıradan eylemini bile ona bir anlam atfederek gerçekleştirir. Aynı şeylere inanan bireyler bir dini cemaat şeklinde bir araya gelmektedir. Orak sembolleri, simgeleri ve kurumları olan bu cemaatler belli şekillerde örgütlenmektedir. Bu sayede din, söz konusu cemaatlerin örgütlenmesi ile hayata geçerek hayatta sosyal, kültürel ve siyasi düzen haline gelmektedir.¹¹⁵

İnsanlar ilk çağlardan itibaren büyük bir güce inanma gereksiniminde bulunmuşlardır. Yaratılmışlık ve bunun sırrına dair konularda din aracılığıyla yanıt arayışlarına girmişlerdir. Ancak toplumsal dönüşümlerle birlikte din anlayışlarında da farklılaşmalar olabilmektedir.

¹¹⁵ Davut Dursun, Din Bürokrasisi, İşaret Yayınları, İstanbul 1992, ss. 24-25.

2.2.3. Dinî Sosyalleşmede Etkili Olan Faktörler

Şekil 2.1. Dinî Sosyalleşmede Etkili Olan Faktörler

2.2.3.1. Dinî Sosyalleşme ve Aile

Toplumsal bir kurum olan aile geleneksel yapıdaki toplumlardaki gibi bireyselleşmenin yoğunlukta bulunduğu modern toplumlarda da önemini devam göstermektedir. Sosyolojide aile kavramı “birbirine akrabalık bağıyla bağlı olan ve içinde en az bir eş ilişkisinin bulunduğu en küçük toplumsal birim olarak ifade edilmektedir.”¹¹⁶ şeklinde tanımlanmıştır.

¹¹⁶ Güneş, Hasan. **Sosyoloji Terimleri Sözlüğü** . Ütopya Yayın Evi, Ankara, 2016, s. 200.

Günay çocukluk sürecinin dini toplumsallaşma sürecinin en şiddetli dönemi olduğunu ifade etmiş ve insanların dönem içerisinde toplumlardaki davranışların nasıl öğrenildiğini, toplumsal yaşama ayak uydurmanın öğrenildiğini dile getirmiştir. Toplumsallaşma dini toplumsallaşma sürecinde çok şiddetli olmaktadır. Bunun nedeni ise ailelerin konu hakkında ilk ve en etkin rolünün olmasıdır.¹¹⁷

Bireyler ilk dini tecrübelerini ailelerinde gerçekleştirmekte ve bundan dolayı da bu süreç içerisinde aile, bireylere dini normları, kuralları, öğretmektedir. Bununla birlikte aileler kendi bünyelerinde bulunan dini hayatlarındaki ritüellerle birlikte görüşlerini de çocuklarına öğretmektedir. Aile kurumu, sosyal değerlerin, alışkanlıkların olduğunu ve bütün duyguların kazandırıldığı ilk temel kurumlardır.

Kültürel değerlerinin bireylere aktarılmasında ve korunmasının sağlanmasında ailenin katkıları oldukça önemli ve büyüktür. Bununla birlikte aile, çocukların ahlaki değerlerinin sosyal açıdan entegre edildiği yer olmanın yanı sıra fizyolojik açıdan da büyümelerini gerçekleştirdiği yerlerdir.¹¹⁸

Ebeveynlerin rol model olmasının sebebiyle çocuklar dini deneyimlerini de anne ve babalarından rol model olarak kazanmaktadır. Rol model alınan anne ve babaların dini eğitim düzeyleri çocuklarının dini açıdan sosyalleşmelerinin şekillenmesini etkilemektedir. Çoştı bu konu hakkında; anne ve babaların eğitimlerinin, bilgi ve davranışlarının düzeylerinin onların model olma şekillerini belirlemekte ve bununla birlikte model adlığı kişilerin dinsel biçimlenmesini etki ettiğini dile getirmiştir.¹¹⁹ Bu yüzden anne ve babaların dine dair aktarımlarındaki yetkinlik çocukların dini açıdan sosyalleşmesinde etki olduğu kadar etkisiz de olabilmektedir. Aile içerisinde çocuklar anne ve babalarının davranışlarını öğrenmekte

¹¹⁷ Günay Ünver. **Erzurum Çevre Köylerinde Dini Hayat** (İstanbul: Emek Matbaacılık, 1999), 245.

¹¹⁸ Özdemir, Mustafa. **Çalışan Annelerin, Çocuklarının Dini Sosyalleşmeleriyle İlgili Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma** (Karaman Örneği), Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2018

¹¹⁹ Çoştı, a.g.e., s. 93.

ve taklit etmektedir. Ailelerin dine dair pratikleri, çocuklarla birlikte gerçekleştirmeleri onların dini tutumlarını ve davranışlarının şekillenmesine etki etmektedir.

Köylü'nün gerçekleştirmiş olduğu sıralamada çocukların değerlerine dair tutumlarının meydana gelmesindeki ilk etken aile olmakla birlikte sonradan bireysel fikirlerinin ve okudukları okulun etki ettiği ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı mevcut dönemdeki eğitimciler, ailenin önemli olduğu vurgulamış ve gelecekte alacakları eğitimin aile temelli olması gerektiğini ifade etmişlerdir.¹²⁰

Bireyin dini açıdan sosyalleşme sürecinde aile, eğitim kurumları, sosyal çevre ve kitle iletişim araçları benzeri faktörler etki etmektedir. Bireyler söz konusu faktörlerle girdiği etkileşimin sonucunda dini tercihlerini belirleyen inançları ve tutumları meydana getirmektedir. Birey aile üyeleri ile girmiş olduğu etkileşim neticesinde dini bilgiler, tutumlar ve davranışlarla ilk defa karşılaşmaktadır. Aile bireylerin dini tercihlerini ve dini seçimlerini etkilemekte ve bundan dolayı da birincil toplumsallaştırıcı grup kapsamında yer almaktadır. Aile-çocuk ilişkisi, ebeveynlerin çocuklarına model olması ve dini pratiklikleri yerine getirmesinin sonunda dini sosyalleşme oluşmaktadır.¹²¹

2.2.3.2. Dinî Sosyalleşme ve Eğitim

Okullar aileden sonra çocukların sosyalleşmelerini sağladıkları ikinci en büyük etkisi bulunan kurumlardır. Eğitimle birlikte bireyler bilgilerini, becerilerini ve davranışlarını kazanmaları konusunda katkı sağlayan etkin süreci oluşturmaktadır. Eğitimin en önde çıkan niteliği toplumsal bir yönünün bulunmasıdır. Toplumsal yapının sürekli devamının sağlanması amacıyla yeni yetişen bireylerin sosyalleşmesinde eğitim etkili olmaktadır. Çünkü toplumlarda eğitim, topluma ait yapısal niteliklere yönelik şekillenmektedir. Bu sebeple eğitim toplumlara ve

¹²⁰Köylü, Mustafa "Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü", Aile ve Eğitim, Ed. Mehmet Faruk Bayraktar, Ensar Neşriyat, İstanbul 2010, s.234.

¹²¹ Akyüz ve Çapcıoğlu, a.g.e., ss.325-341

zamanlara göre değişim göstermekte ve sosyalleşme de söz konusu değişikliklerden faydalanmaktadır.¹²²

Eğitimin işlevlerinden olan kültürleşme ve sosyalleştirmenin yeri önemlidir. Eğitim kurumları toplumsal kültürlerin ve yaşamların devam ettiği süreçte toplumsal kültürün boyutlarından olan dini kültüre dair unsurların genç nesillere aktarılmasının işlevi önemlidir. Söz konusu aktarımın sağlanmasında dini sosyalleşme din eğitiminin bir sürecini ifade etmektedir. Dini eğitimin planlanması dini bilgilerin ve öğretilerin aktarılmasıyla gerçekleşmektedir.¹²³

Dini açıdan sosyalleşme sürecinde eğitimin yeri büyüktür. Dini eğitim ilk başta ailede ebeveynler ile başlamakta daha sonra yakın çevre, eğitim kurumları ve öğretmenler aracılığıyla şekillenmektedir. Türkiye’deki eğitim kurumlarındaki gibi din eğitimi de eğitim kurumlarında formal ve informal bir şekilde sağlanmaktadır. Genellikle eğitim öğretimin formal bir şekilde verildiği eğitim kurumlarında dini eğitim formal bir şekilde “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” isimli ders adı altında verilmektedir. Formal şekilde verilen dini eğitimler ise Kur’an kursları aracılığıyla verilmektedir. Bunlar haricinde değişik kurumlar aracılığıyla verilen din eğitimleri informal bir şekilde gerçekleştirilmektedir.

Okul dönemindeki çocuklar ve gençler zamanlarının büyük bir kısımlarını eğitim aldıkları kurumlarda geçirmektedirler. Öğrenciler arkadaş çevreleri ve öğretmenleri ile iletişimlerini sırasında sosyalleşmekte, topluma dair dini normların ve değerlerin içselleşmesini sağlamlaştırmaktadırlar. Genç bireyler içinde yer aldıkları coğrafyaya, topluma ait kültürlere, normlara ve değerlere yönelik yabancılaşmaması adına dini eğitimin sosyalleşmesi konusunda konumu ve işlevleri önem taşımaktadır.

¹²² Aslan, A. Kadir. “Eğitimin Toplumsal Temelleri”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 4/5 (Mayıs 2001), s.28.

¹²³ Çoştı, a.g.e., s. 90.

Bundan dolayı insanların kendi dini kültürlerini, değerlerini benimsemekte ve toplumsal uyumun, huzurun oluşmasını sağlamaktadır.¹²⁴

Dini eğitim bireysel açıdan önemli olmanın yanı sıra toplumsal yönden de önem taşımaktadır. Toplumun meydana getiren unsurlardan biri olan din, diğer unsurlara olan etkisi de büyüktür. Bu sebeple bütün milli değerlerin meydana gelmesinde ve söz konusu değerlerin korunmasında dini eğitim ve değerlerin aktarım sağlandığı kurumların payı oldukça önemlidir.¹²⁵

Çoştu formal yöntemlerle eğitim kurumlarında Kur'an kurslarında verilen dini eğitimlerin, dini kültürlerin aktarılmasıyla gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte oluşan dini sosyalleşmenin söz konusu eğitimi veren bireylerin kişilikleri, mesleki becerileri verilen dini bilgilerin özellikleri, eğitimin verildiği mekân, eğitim veren bireylerin yapıları gibi durumları etkileri dikkat çekmektedir. Bununla birlikte söz konusu unsurlarda herhangi bir değişikliğin gerçekleşmesi dini sosyalleşmenin boyutlarının da değişmesine neden olabilmektedir.¹²⁶ Meydana çıkan bu değişimler dini bilgilerin okul müfredatlarındaki yoğunluklardan kaynaklanmakta bunun yanı sıra eğitim kurumlardaki dini sosyalleşmelerin gerçekleştiği ortamların değişmesi de söz konusu değişimlerin nedenleri arasında yer almaktadır.

İnsanların okullardaki her evrelerde farklı bilgileri farklı seviyelerde elde etmesi durumunda dini sosyalleşme sürecine katkıda bulunabilecek bilgiler ve kazanımlar sonuçlanmaktadır. Bireylerin ilköğretim dönemlerinde kazanmış oldukları dini sosyalleşme sürecinde genç yetişkin bireylerin üniversite döneminde kazanmış oldukları dini sosyalleşme süreciyle aynı olmamaktadır. Arabacı bu konu hakkında okulların tiplerindeki çeşitliklerden sosyalleşme süreçlerinde ve dini sosyalleşme süreçlerinde bireylerin dini yönelimlerinin üzerindeki etkilerine dikkat çekmiştir.¹²⁷

¹²⁴Bulut, Ramazan. "Okulda Din Öğretiminin Toplumsal Temeli ve İşlevleri", Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 4/1 (Kasım 2011), 25

¹²⁵ Mustafa Tavaçuoğlu Vd., **Eğitim Fakülteleri İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi** (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005), s.39

¹²⁶ Çoştu, **a.g.e.**, ss. 95-96.

¹²⁷ Arabacı, "Türkiye'de Dini Sosyalleşmenin Temel Etkenleri", s.50.

Coştu söz konusu farklılaşmayı bazı nedenlere bağlamıştır. Dini içerikli müfredatları bulunan okulların dini bilgileri aktarmalarındaki güçleri diğer okullara oranla daha yoğunluk göstermektedir. Bununla birlikte bireylerin dini performanslarının şekil değiştirmesinin yanında okullardaki sosyalleşme ortamları, sosyalleşme şekillerini değiştirmektedir.¹²⁸

Sonuçta Türkiye’de bireyler dini bilgi gereksinimlerini farklı şekillerde karşılamaktadırlar. Söz konusu gereksinimlerden en önemlilerinden birisi de dini sosyalleşmeye katkı sağlayan Kur’an kursları ile camilerdir. Daha çok dini bilgilerin öğrenilmesinde ve pratik bir şekilde uygulanması konusunda önemli işlevleri bulunmaktadır. Bununla birlikte dini sosyalleşme sürecinin gerçekleşmesine de etki etmektedir. Söz konusu yerlerde eğitim alan öğrenciler, eğitim aldıkları öğretmenlerinden etkilenerek rol model olarak almaktadırlar. İnsanlar dini eğitimlerini aldıkları kurumlarda ya da cemaatlerde dini sosyalleşme olarak adlandırılan tutum ve davranışlardan etkilenmektedir. Aynı zamanda çevrelerinin de etkilenmesini sağlamaktadır.

Bireylerin toplum ile etkileşimini ifade eden sosyalleşme bir nevi eğitim ve uyum süreci şeklinde tanımlanabilmektedir. Sosyalleşme bireylerin doğduklarından yaşamış oldukları toplumun kültürel yapısını, geleneksel yapısını, yaşama yönelik bakış açısını, değerlerini içselleştirdiği süreci ifade etmektedir. Bundan dolayı çok yönlü sosyalleşme süreci oluşmaktadır.

Sosyalleşmenin etki ettiği en kritik kurumlar arasında din bulunmaktadır. Bireyler, toplumun şekil verdiği aşamalardan geçerek dini sosyalleşme davranışlarını öğrenmektedir. Bireyler dinlerini hayatlarındaki süreçlerde toplumsal yapının içinde öğrenmektedir.

¹²⁸ Coştu, a.g.e., s. 96

Bireylerin normal gelişme süreçlerinde birden fazla sosyalleştirici etkenle karşılaşmaktadır. Yeni doğan bir bebeğin sosyalleşme sürecinin ilk gerçekleştiği yer ailesidir. Kısa sürede bu etkenler artmakta ve yayılmaktadır.¹²⁹

Eğitim bireylerin davranışlarında kendi yaşantılarından kaynaklanan ve kasıtlı bir şekilde istedik değişimin olduğu süreci ifade etmektedir. Sosyalleşme bir eğitim sürecini olmakta ve toplum kavramı değerlendirildiğinde eğitim, eğitim kavramı değerlendirilirken ise toplum kavramı en sık başvurulan bir ölçüdür. Eğitimin meydana gelmesinde sosyal bir ortamın olması ve toplumda varlığını sürdürebilmesi için de eğitime ihtiyaç duyulmaktadır.¹³⁰

Eğitim bilgilerin ve değerlerin aktarılması şeklinde de tanımlanabilmektedir. Sosyolojik bakımdan eğitim de kültürel birikimlerin aktarılması şeklinde tarif edilmektedir. Sosyalleşme şeklinde isimlendirilen süreç ise hayat boyu sürmekte ve zamanla toplumsal yapıda meydana gelen değişimlerden dolayı değişimler yaşamaktadır.

Bireylerin sosyalleşmesine yardımcı olan yapılar sosyalleşme aracı olarak tanımlanmaktadır. Toplum ise sosyalleştirici araçların tamamı olarak ifade edilebilmektedir. Eğitim bireylerin toplumsal yaşama alışmasında, toplumsal yaşamın kurallarını ve normlarını öğrenmesinde, topluma dahil olmasında oldukça önemli bir sorumluluğu üstlenmektedir. Aslında bireylerin doğumlarıyla başlayan eğitim süreci aile hayatından itibaren başlamakta ve yaşamış oldukları toplum tarafından oluşturulan bir yolu takip etmektedir. Bu durumda eğitim sosyalizasyon faktörü rolünü üstlenmektedir. Eski zamanlarda örgün eğitim sistemleri çocukları anaokulundan itibaren bir okul hayatında dahil ettiğinden dolayı bireylerin eğitimin bu söz konusu sosyalleştirme görevinin çok erken yaşlarda başladığı söylenebilmektedir. Sosyalleşme süreci resmi ve gayri resmi olmak üzere iki farklı şekilde meydana

¹²⁹ Okumuş, “Din ve Sosyalleşme”, s. 437

¹³⁰ Akyüz, Hüseyin . **Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma**, MEB Yayınları, İstanbul 1992, s. 12.

gelmektedir. Ebeveynler, arkadaş çevresi ve kitle iletişim araçları benzeri faktörler resmi olmayan sosyalleşme sürecinin birer araçlarıdır. Eğitim kurumları ise resmi sosyalleşme araçları arasında yer almaktadır. Günümüzde ise eğitim kurumları oldukça fazla etkili hale gelmekte ve sosyalleştirici işlevi aileden sonra en çok etki eden araç yerini almakta bazı durumlarda ise ailenin bile önüne geçmektedir. Eğitim kurumları sistemli ve kurumsal bir boyutta olduğundan toplumun kültür mirasını nesilden nesle aktarılmasında fazlasıyla işlevsel olmaktadır.¹³¹

Sosyalleşme sürecindeki aşamaların tamamı dini sosyalleşme süreciyle aynıdır. Din eğitimin ilk aşamaları ailede başlamaktadır. Anne ve babalar öğretme amacı taşımasalar dahi çocuklarının ilk rol modeli olmalarından dolayı eğitimi bir nitelikleri bulunmaktadır. Dinsel açıdan sosyalleşme ilk olarak aile dindarlığı, güçlü anne-baba ve çocuk etkileşimine ve yüksek aile tatmininin yanı sıra memnuniyetine bağlıdır¹³².

Aile yapısına göre amcalar, dayılar, büyükanneler ve büyükbabalar gibi akrabalar da dini sosyalleşme sürecinde etkili rollerde bulunmaktadır. Ailelerin dini sosyalleşme sürecine olan etkisi yalnızca çocukluk dönemiyle ilgili olmamakla birlikte özellikle Türk toplumunda güçlü aile ilişkilerinin olmasından dolayı yetişkinlik sürecinde de dini sosyalleşme sürecinde aile aracı etkisini ve önemini göstermektedir. Bireylerin dini açıdan sosyalleşmelerinde aile etkeninden sonra cami ve okuldaki dini eğitimleri de oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Söz konusu aşamalarda eğitim süreci yenir bir oluşumu tanımlamaktadır. Bireyler dış dünyalarına eğitim kurumlarını dahil etmekte dolayısıyla model çevrelerine öğretmenleri de dahil olmaktadır. Bundan dolayı etkin bir şekilde din kültürü eğitiminin bireylerin dini duygularına yönelik temellerin atılmasında etkeni bulunmaktadır. Aksi bir durum söz konusu olduğunda bireyler toplumsal dışlanmışlıkla birlikte zihinlerinde din olgunu tamamlamakta zorlanmaktadır. Din eğitimi toplumun kararlı bir şekilde varlığını sürdürebilmesini

¹³¹ Okumuş, “Din ve Sosyalleşme”, s. 438.

¹³² Okumuş, “Din ve Sosyalleşme”, s. 448

sağlamakta ve sosyal ahlakın eğitimiyle de yakından alakalıdır. Din eğitiminde toplumsal fonksiyonların ilk sırasında sosyal ahlakın eğitimi yer almaktadır. Din eğitimi bireylerde dinsel temellerin meydana getirmesinde önemli araçlardan biridir. Daha çok resmi ve sosyal faktörler olan eğitim kurumlarında ve camilerde verilen din eğitimleri bireylere çocukluk dönemlerinden itibaren verilmeye başlanması ilerleyen yaşlarında dini değerlendirmelerinde etki yaratmaktadır.¹³³

2.2.3.3. Dinî Sosyalleşme ve Toplumsal Çevre

Bireylerin dini açıdan sosyalleşmesine etki eden toplumsal kurumlar arasında toplumsal çevre de bulunmaktadır. Genellikle toplumsal kurumlar, insanların dini inançları, tutumları ve davranışlarına etki etmektedir.¹³⁴

Bireyler içinde buldukları toplumsal çevrelerin dini normları ve kurallarıyla birlikte büyümektedirler. Bu durumda bireylerin rolleri şekillenmekte karakterlerine ve davranışlarına yansımaktadır. Bireylerin aileleri ve eğitim aldıkları okulları haricinde etkileşim halinde oldukları toplumsal çevrelerine yönelik yapmış oldukları tercihleri dini yönelimlerine etkilemekte ve değişmelerini sağlamaktadır. Bireylerin doğduğu ve büyüdüğü çevreyle olan ilişkilerinin şekillerine ve ne kadar süreceğine kendileri karar vermektedir. İnsanlar doğduklarından beri hayatlarının şekillendiren din, toplum içinde varlığını devam ettirmektedir. Bundan dolayı dinin var olması ve toplumun kültür unsurları ile oluşan ilişkileri insanlar ve kurumlar sayesinde sağlanmaktadır.

Toplumsal çevre kapsamında insanların sosyal uyumların ve kimlik kazanmalarına yardım eden birincil ve ikincil kümelerin olduğundan bahsetmektedir. Bununla birlikte birincil kümeleri; insanların haricinde yakın ilişkilerin içerisinde yer alan “önemli başkaları” olarak ifade ettiği normal hayatta insanlara rehberlik eden ya

¹³³ Okumuş, “Din ve Sosyalleşme”, s. 452.

¹³⁴ Günay, **Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat**, s.249.

da rol model alınan insanlar şeklinde tanımlamıştır. Söz konusu kişiler bazen ağabey bazen öğretmen bazen de patron olabilirler.¹³⁵

İnsanlar farklı ilişki ağlarıyla örgütlenen sosyal bir çevre içinde bulunmaktadır. İnsanların buldukları toplumsal çevrelerinde kendi seçimleriyle etkileşim halinde oldukları insanlar veya kurumlar, bazen rol model bazen ise ayna benlik içinde bireylerin dini açıdan sosyalleşmesinde etki etmektedir. Söz konusu etkileşim bilinçli veya bilinçsiz şekilde gerçekleşebildiği gibi bir yandan da süreç içerisinde taklidi edilen ve ayna benlik şeklinde benimsenen bireylerin sosyo-dini bağlamları kapsamında dini sosyalleşmenin süreci de değişmektedir.¹³⁶ Bundan dolayı insanlar toplumsal ortamda yer alan insanlardan ve kurumlardan rol model olarak seçtikleri kişilerin göstermiş oldukları tutumları kolay bir şekilde benimsemektedirler. Ebeveynlerinden almış oldukları dini eğitim ve tutumlar toplumsal çevre kapsamında yer alan dini mekanizmalara yönelmelerine dair insanları yönlendirmektedir.¹³⁷

Sosyal Grup: Cemiyette yer alan sosyal gruplar, kendilerini, sosyal, ekonomik ya da etnik temelden dışlanmışlık hissiyle birlikte öteki sıfatını benimsedikten sonra onu değerleştirdiğinde inandığı özel değerlere yoğunlaşmaktadır. Sahiplendiği özel değerleri korumaya dair özel bir hassasiyet durumu yaşamaktadır. Bu durumda sosyal grubun değişmesinde direnç göstermesine sebep olmaktadır. Farklılıkların sürekli vurgulanmasıyla şekillenen sosyal davranışlar, dini değerlerin de aynı şekilde alınmasını temin etmekte ve söz konusu alanda sosyalleşme bir zemin hazırlamaktadır.

Toplumsal ekosistemin bir parçası olarak dini gruplar, dini hareketler ve mezheplerin de bireyin sosyalleşmesinde önemli etkisi vardır. Dinsel gruplar, mezhepler ve organizasyonlar dini sosyalleşmenin en etkili unsurlarındandır. Dine

¹³⁵ Coştu, a.g.e., s. 97.

¹³⁶ Phil Zuckerman, **Din Sosyolojisine Giriş**, Çev. İhsan Çapçioğlu ve Halil Aydınalp .Birleşik Kitabevi, Ankara, 2006, s. 92-93

¹³⁷ Zeyrek, a.g.e., s. 58.

mensup olan içinde bulunduğu dinsel gruptan, cemaatten veya organizasyondan dini kimliğin ve kişiliğin temel unsurlarını kazanmaktadır.

İnsanların içinde bulunduğu toplumsal çevre onların dini kültürlerini meydana getiren yapıları kazanması konusunda etki etmektedir. Sağlıklı bir dini sosyalleşme sürecinin gerçekleşmesine katkı bulunarak toplumsal çevre, insanları dini açıdan kültürlenmesine büyük ölçüde katkı sağlamaktadır. İnsanların dinlerini kabul etmelerinde ve tercih etmelerinde içinde yer aldıkları çevreleri ile girmiş oldukları etkileşimlerin sonucunda şekil almaktadır.

2.2.3.4. Dinî Sosyalleşme ve Kitle İletişim Araçları

Sanayileşme ile birlikte teknoloji de gelişmiş insanları ve toplumları da doğrudan etkilemiştir. Bu etkileşim toplumdaki sosyal yapıların gelişmesini sağlamakta ve farklılaşmasına neden olmaktadır. Kitle iletişim araçları arasında televizyon, bilgisayar, telefon ve gazete gibi araçlar yer almaktadır. Mevcut dönemdeki teknolojik gelişmeler toplumlarda sosyo-kültürel bütünleşmenin sağlanmasında etkinliklerini arttırdığı görülmektedir. Özellikle de söz konusu gelişmeler haberleşmeyi ve ulaşmayı kolaylaştırmakta daha hızlı ve ucuz bir duruma getirmektedir.¹³⁸

Kitle iletişim araçlarının henüz yaygınlaşmadığı süreçlerde çocukların ailesi, akrabaları ve eğitim aldıkları kurumlar çocukların sosyalleşmesinde etki etmekte ve çocukların yakın çevrelerindeki insanları taklit etmektedirler. Birçok ülkedeki gibi Türkiye’de de televizyonların, akrabaların sorumluluklarından bazıları üstlenmesinden dolayı çocukların da çevreleri genişlemekte uzak çevrelerindeki sosyal ve fiziki çevrelerinde yaşanan olaylar ve bireylere dair mesajlar görüntülü ve sesli bir şekilde algılanmakta ya da öğrenilmektedir.¹³⁹

¹³⁸ Coştu, a.g.e., s. 99

¹³⁹ Küçük Kurt, Mehmet “**Televizyon ve Çocuk**”, Aile Yazıları 3 (Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991), ss.399-404.

Kitle iletişim araçları, bireylerin ve toplumların günlük yaşantılarını, hayat tarzlarını, tutumlarını, davranışlarını oldukça fazla etki etmektedir. Söz konusu etkilenme insanların hayatlarının her safhalarında olumlu veya olumsuz açıdan da olabilmektedir. Bununla birlikte kitle iletişim araçları insanların her anlarında ve süreçlerinde önemli etkiler yarattığından, insanların sosyalleşme süreçlerine de direkt olarak etki etmektedir. Yazılı ve görsel medya toplumdaki her kesime birden çok alanlara hitap etme yetisine sahip olmanın yanında bu etkileşim süreci içerisinde sosyalleşmenin temelleri arasında yer almaktadır.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte yaşamın her alanında kitle iletişim araçlarının etkileri görülmekte, insanların sosyalleşme sürecinde ve buna bağlı olarak dini sosyalleşme sürecine de etki etmektedir. Dini anlayış şekillerinin, dini tutumların ve davranışların meydana gelmesinde ve gelişmesinde dini içerik bulunduran medya araçları görsel ve yazılı medya olarak yoğun bir şekilde katkı sağlanan televizyonların, radyo programlarının, gazetelerin, dergilerin ve sosyal medya benzeri kitle iletişim araçlarının da etkisi oldukça fazladır.

Yukarıda verilen açıklamalar kapsamında kitle iletişim araçlarının dini kültürlerin niteliklerinin aktarımın sağlanmasında ve dinin tutumların, davranışların meydana gelmesindeki işlevi oldukça büyüktür.¹⁴⁰ Dini sosyalleşme süreci boyunca kitle iletişim araçları dini bilgilerin ve öğretilerin aktarmasında rol model olarak sunulan karakterler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Kitle iletişim araçları dini kültürlerin normlarını ve öğretilerini farklı yayın organları ve programlar aracılığıyla aktarmaktadır. Yapılan filmler ve haberlerle birlikte karakterlerin sunmuş oldukları rol modellerin dini yönelimleri ve etkileyciliği, insanların dini tutumlarının ve davranışlarının şekillenmesinde etkilidir.¹⁴¹ Yaşadığımız dönemde çok sık kullanılan sosyal medya hesaplarından paylaşım yapılan bilgiler tek seferden birden fazla insanlara ulaştırılmakta ve bu sayede de bilgilerin paylaşımları gerçekleşmektedir. Bu

¹⁴⁰ Günay, **Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat**,s. 250.

¹⁴¹ Coştu, **Toplumsallaşma ve Dindarlık** (Samsun Örneği), s.100

durumunla birlikte ulaştırılmak istenilen bilgilerin yerinde gereksiz bilgilerin de paylaşımı yapılarak bilgi kirliliğine de neden olmaktadır. Ulaşılmak istenilen bilgilerin yerine gereksiz bilgilerle karşılaşılmasıyla doğru bilgilere ulaşılması konusunda zorluklar yaşanabilmektedir. Kitle iletişim araçlarında gerçekleştirilen dinin yayın organları ve programlarında paylaşılan dini bilgilerin içerikleri, işleniş tarzları, kullanılan diller ve üslup benzeri bazı unsurlar dini açıdan sosyalleşmenin sonuçlarının üzerinde değişik etkiler meydana getirebilmektedir.¹⁴² Bu konuda meydana çıkan doğru ve yanlış bilgilendirmelerde, din ve üslup bakımından meydana gelebilecek etkiler, dini tutumların ve davranışların olumlu veya olumsuz etkilerin oluşması bakımından önem taşımaktadır.

Dini yayınlarda bazı kısımları mistik içerik bulunduran ve olağanüstü olaylar, tartışma içerikli konular veya bireylerin hayatlarında gerek duyulmayan ve dikkate alınmayan konuları da içermektedir. Bundan dolayı söz konusu yayınları izleyen çocuklar gerçek yaşantılarıyla dini hayatları arasında ilişkileri kurma konusunda zorluk yaşamaktadırlar.¹⁴³

Kitle iletişim araçlarının rol model olarak sunduğu ve oluşturduğu karakterler daha çok küçük yaştaki çocuklara ve ergenlere daha çok etki etmektedir. Çocukların ve ergenlerin ilgileri ve beğenileri kapsamında model olarak alınan karakterler, onların sosyal gelişmelerinde ve dini sosyalleşmelerinde etkiler yaratmaktadır.¹⁴⁴

Dini sosyalleşmede kitle iletişim araçlarının üzerindeki etkileri dini toplumlardaki algılanışlara göre şekil almaktadır. Kitle iletişim araçları insanların ve toplumların algılarını yönetmek ve algı oluşturmak amacıyla olması söz konusu

¹⁴² Yenen, İbrahim. **Televizyonlarda Yayınlanan Dini Programların İzlerkitlenin Dini Tutum ve Davranışları Üzerine Etkileri** -Konya Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2005 ,s. 13.

¹⁴³ Okumuşlar, Muhittin **Sosyalleşme Sürecinde Din Eğitimi** (İstanbul: Yediveren Kitap, 2013), 126

¹⁴⁴ Kula, Naci . **Kimlik ve Din (Ergenler Üzerine Bir Araştırma)** . Ayıışığı Kitapları, İstanbul,2001, s.28-29

araçların toplumda istenildiği müddetçe dini algı ve yönelimler meydana getirilebilmektedir.¹⁴⁵

Dünya genelinde bilgisayarların arasında ulaşım ağları kurulmaya başlandığı andan itibaren farklı dinlerdeki kullanıcılar onu dinin gerekçeleriyle kullanmaya başlamışlardır. 1983 yılı itibariyle internet ağında dini siteler kurulmakta ve bazı dinleri tartışma gruplarının arasında farklı dini konuların tartışma ortamı yaratıldığı görülmektedir. Genellikle dini ve etik konularda yoğunlaşılın bilgi alışverişlerinin dini siteler aracılığıyla dolaşıma katılmaktadır.

Modern çağın şekillenmesine katkıda bulunan matbaanın keşfi, kitapların ve bilginin üretimini ve dağıtımını hızlandırdı, özellikle geleneksel toplum yapısını, öncelikle de dini kurumları ve otorite sistemlerini köklü bir şekilde değiştirmeye zorladı.¹⁴⁶ Günümüzde ileri düzeydeki teknolojik gelişmeler ışığında şekillenen iletişim çağı ve sosyal medya insan ilişkilerinde köklü değişikliklere yol açtığı gibi dini sosyalleşme süreçlerinde de değişikliklere yol açmıştır.¹⁴⁷

Bilindiği üzere internetin ortaya çıkmasıyla geleneksel medya şeklinde adlandırılan kitle iletişim araçlarının doğasıyla birlikte kapsamını değiştirmiştir. Bu durum yeni uzmanlar tarafından ikinci medya süreci şeklinde veya ikinci sözlü kültür çağı şeklinde tanımlanmaktadır. Dijital medya süreci şeklinde adlandırılan yeniçağı ayırt eden niteliği, medya içeriklerinin meydana gelmesi ve dağıtılması benzeri bazı yenilikler getirmektedir. Bu dijital dönüşüm, dini bakış ve dine yaklaşımı da etkileyip dönüştürmektedir.¹⁴⁸

Ses, görüntü ve resmin bir anda olması ve iletiminin gerçekleşmesi, geleneksel medyanın tüm çeşitliliği ile web ortamına aktarılması önemli bir ayrıcalık olarak görülürken ek olarak interaktif olma niteliği iletişim biçiminin ve sürecinin

¹⁴⁵ Coştu, a.g.e., s. 101.

¹⁴⁶ Akgül, Mehmet. "Dijitalleşme ve Din", Marife Dini Araştırmalar Dergisi 2017; 17 (2), S.191-208

¹⁴⁷ Parlamiş, İsmail. **Sosyal Medyanın Lise Gençliğinin Değerleri Üzerindeki Etkileri: İzmir Örneği**. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.347 s.280

¹⁴⁸ Akgül, a.g.e., s. 191

değişmesini sağlamıştır. Örnek olarak dini sosyal medya araçlarının dini gruptakilerin inançlarını, eylemlerini, görüş ve fikirlerini çok daha geniş kesimlere ulaştırılma fırsatı geleneksel sosyal medya araçlarında baskın bir şekilde yukarıdan aşağıya dikey bir iletişim formu değişime uğramakta, yatay ve türdeş iletişim boyutu sağlamıştır. Bireyler sıradan bir dinleyen, okuyan, izleyen olmaktan çıkarak resim, görüntü, ses ve ileti yayımlamak amacıyla medya kullanıcı haline gelmiş ve bu sayede yalnızca bilgiyi tüketmemekte bunun yanı sıra üreticisi konumuna gelmiştir. İnternet ortamı kendinden medya araçlarının üretimini sağladığı tüm fırsatları kendi bünyesinde toplamakta ve çeşitlilik meydana getirmektedir.¹⁴⁹

2.2.4. Dinî Sosyalleşme Safhaları

Sosyalleşme insanların doğdukları andan ölümlerine kadar geçen süre boyunca devam etmektedir. Sosyalleşme bir anda olmadığı gibi belli zamanlardan ve belli safhalardan geçerek oluşmaktadır. Dünyaya gelen çocuklar dini ve ahlaki değerlere sahip olarak dünyaya gelmemekle birlikte içinde yaşamış oldukları toplum ve çevre kültürleri ve değerleri bireylere kazandırmaktadır. Bundan dolayı çocukların buldukları topluma ve çevreye ait değerleri, yargıları bireylerin dindarlıklarının oluşmasında etkili bir süreç şeklinde meydana gelmektedir. Dini bir toplumda dünyaya gelen çocuklar kendilerini dini sosyalleşmenin içinde bulmaktadırlar. Aile kapsamında gerçekleştirilen dualar, yapılan ibadetler, katılım sağlanan dini törenler, göstermiş oldukları tutum ve davranışlar çocuklar da başta olacak şekilde aile üyelerinin dine yönelik eğitimlerinde etkili olmaktadır. Bireyler söz konusu dini bilgiler ve uygulamalarla beraber devamlı bir şekilde sosyalleşme sürecini yaşamaktadır. Sosyalleşme süreci doğum eylemiyle başlamakta toplum içindeki bireyin yer aldığı dini sosyalleşme yoğunluğuna göre kendisine dini inançların ve ibadetlerin hakkında bir yol seçmekte ve söz konusu yol çerçevesinde ilerlemektedir.

¹⁴⁹ Haberli, Mehmet, **Sanal Din; Tarihsel, Kuramsal ve Pratik Boyutlarıyla İnternet ve Din**, Açılım Kitap. İstanbul, 2014

Sonuç olarak bireylerin sosyal kişilikleri meydana çıkmakta ve dini kimliği oluşmaktadır.

İnsanlardaki dini tutumların meydana gelmesinde birden fazla etken bulunmaktadır. İnsanların dini değerlerini ve normlarını bu alan çerçevesinde sosyalleşme sürecini kazanmaktadır. Bu süreçte en önemli kısım çevresel etkenlerden birisi olan aileye de vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte aileler bireylerin dini, kültürel ve siyasi gibi tutumların meydana gelmesinde etkilidir. Dini sosyalleşme süreci çerçevesinde etki eden faktörlerden biri de eğitimidir. İnsanların almış oldukları eğitimlerin özellikleri, dine yönelik tutumların oluşması konusunda etki etmektedir. İnsanların yaşamış oldukları bölgeler gibi toplumsal yaşam alanlarda dini tutumların meydana gelmesinde oldukça etkilidir.

2.2.4.1. Çocukluk ve Dinî Sosyalleşme

Çocuklar çevrelerindeki insanları gözlemleyerek taklit etmekte ve onların davranışlarını kazanmaktadır.¹⁵⁰ Başka bir ifadeyle çocuklar kendilerine model aldıkları insanların davranışlarını içselleştirmekte ve eylemlerini şekillendirmektedir. Bundan dolayı çocukların yakın çevrelerindeki insanların örnek olmaları, dini inançların ve ibadetlerin günlük hayatlarındaki yansımalarını bulmaları açısından önemlidir. Çocukların dini eğitimleri sırasında ebeveynlere önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bu konuda ebeveynler kitaplar okuyarak, küçük toplantılar ve seminerlere katılarak, kendilerinden daha deneyimli insanlardan bilgiler edinerek kendilerinin gelişmesini sağlayabildiği gibi çocuklarına katkı sağlayabilecek eylemler gerçekleştirebilmektedirler. Bununla birlikte ailenin içinde namaz kılmak, oruç tutmak, dua etmek gibi eylemlerin gerçekleştirilmesi çocukların dini inançlarının gelişmesini ve gözlemlediği eylemleri öğrenmelerini sağlamaktadır.

¹⁵⁰ Gander, Mary J, **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, (Çev.) Ali Dönmez ve Nermin Çelen, 5. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2004, s.85.

Çocuklara dini bilgilerin aktarılması çocukların yaşı, din duygusuna dair verilecek eğitimlerin yöntemlerine dikkat edilmesi gerekmektedir.¹⁵¹

Üç yaşlarındaki bireyler masallara ve hikayelere yönelik meraklı oldukları ve dini hayal güçleri ve duygularının canlıdır. Soyut işlemler dönemi öncesinde çocuklarda Allah antropomorfik özellikler taşımaktadır. Yaratana insana benzer özellikler yüklemekte ev soyut işlemler döneminden sonra da Allah'ın herhangi bir insana ya da varlığa benzemediğini algılamaktadır.¹⁵²

2-4 yaşları arasında “kavrama öncesi dönem”, 4-7 yaşları arası ise “sezgi dönemi” olarak adlandırılan Piagett, 2-7 yaşları arasını “işlem öncesi” evre şeklinde nitelendirmektedir. Kavram öncesi dönem içerisinde çocuklar, cansız varlıkları canlı varlıklar olarak algılamaktadır. Dini eğitim konusunda bu süreç, Allah'a iman edilmesi konusunda hazırlığın yapıldığı evre olarak değerlendirilmektedir. Bu süreçte çocuklara dini etkinlikleri birer oyun atmosferi kapsamında sunulabilmektedir. Çocuklara dini oyunlar öğretilerek, dini hikayeler anlatılarak

Sonuçta, çocukların dini açıdan sosyalleşmeleri; dini eğitimler, sosyal öğrenme ve sembolik etkileşimlerin sayesinde gerçekleşmektedir.¹⁵³ Dini açıdan eğitimle birlikte ailedeki ebeveynlerin, dede ve ninelerin aracılığıyla verilebilmektedir. Ailedeki bireylerin söz konusu süreç içerisinde çocukların gelişim nitelikleri konusunda daha bilinçlenmesi, çocukların dini açıdan sosyalleşmesinde olumlu yönde etkilemektedir.

2.2.4.2. Gençlik/Ergenlik ve Dinî Sosyalleşme

Peker, ergenlik dönemini ilk ergenlik ve son ergenlik olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. İlk ergenlik döneminde kızların 11-15 yaş, erkekler için de 13-17 yaş

¹⁵¹Dodurgalı, , Abdurrahman **Ailede Çocuğun Din Eğitimi**, M.Ü İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.178

¹⁵² İcmeli Celalettin, “Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi”, Konuralp Tıp Dergisi, Cilt 5, Sayı 3, 2013, s.66-75.

¹⁵³ Çoştu, a.g.e., s.98.

arasında olduğunu belirtmiş ve son ergenlik döneminde kızlar ve erkekler için ise 21 yaşına kadar sürdüğünü ifade etmiştir.¹⁵⁴ İlk ergenlik döneminde bireylerin soyut düşünme yetileri gelişmekte ve dini konulara dair kararsızlıkları ve şüpheleri bulunurken vicdan anlayışı oluşmaktadır. Son ergenlik döneminde de bireyler dini konularda şüphecilikten kurtulmakta ve ciddi duruş sergilemektedirler. Bu süreçten sonra bireylerin dini konulara yönelik düşüncelerinde ailelerin etkilerini zayıflamaktadır. Bununla birlikte okudukları derslerden, gerçekleştirmiş oldukları araştırmalardan. Eğitimcilerinin tutumlarından ve davranışlarından ve din adamlarının gerçekleştirmiş olduğu tutum ve davranışlardan almaktadır.¹⁵⁵

Gençlik/ergenlik döneminde çocuklar yetişkinliğe geçiş sürecinde olmakta ve bu süreç içerisinde bireyler çocukluktan çıkarak kendilerini keşfetmektedirler. Gençlik/ergenlik dönemi içerisinde bireyler birden fazla değişim yaşamakta ve bununla birlikte toplum ve gruplarda varlıklarını kabul ettirmek adına kendileri için yer bulma arayışına girmektedirler.

Bu süreçte insanlar ebeveynlerinden, eğitim kurumlarından ve çevrelerinden gelen mesajlar ve yönlendirmeleri kabul ettiği gibi bazen de reddedilerek eleştirilmişlerdir. Gençlik ve ergenlik dönemi boyunca insanlar fiziksel ve ruhsal ve çocukluk döneminden sonra oluşmaya başlayan dini açıdan gelişmeye devam etmektedir. Söz konusu değişimler ve gelişimler inanç dünyalarında önemli boyutlarda değişikliklere neden olmaktadır.¹⁵⁶

Bu süreçte gerçekleşen diğer durumlardan biri de dini konulara dair şüphe içinde olmanın yanında kararsız ve tutarsızlık içindedirler. Ergenlik dönemiyle birlikte gençlerde oluşmaya başlayan eleştirel düşünce, şüphecilik ve çatışmacı durumlar ergen gençlerin daha fazla irdelemelerine, eski bilgileriyle birlikte yeni elde ettikleri bilgiler arasında ilişki kurmaya çalışmaktadırlar. Söz konusu süreç oldukça zor ve

¹⁵⁴ Zeyrek, a.g.e., s. 43.

¹⁵⁵ Peker, Hüseyin. **Din Psikolojisi** . Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2013 , s. 165.

¹⁵⁶ Mustafa, Koç, “**Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri**”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1/17 (Aralık 2004), ss.234-235

karışıktır.¹⁵⁷ Gençler bu dönemde dine karşı ilgilerini arttırmakta ve aynı zamanda elde ettikleri dini bilgilere yönelik de şüphenin ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte dini değerlere yönelik ilgiler ve dini pratiklerin yapılmasına dair istekler de artış göstermektedir. Bundan dolayı bu dönemde dine karşılık ilgiler artarken zihinsel ve duygusal karışıklık meydana çıkmaktadır.¹⁵⁸

Ergenlik sürecinin son zamanlarına doğru yetişkinliğe adım atılırken dini konulardaki karışıklık, tutarsızlık ve çatışmalar yerini sükunete bırakmaktadır. Kula, “*bu dönem içerisinde yaşanan tecrübelerle ergen kendine özgü bir dini kimlik geliştirir ve dini yönelimi belirginleşmeye başlar*”¹⁵⁹ şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Ergen gençler, fiziksel ve inanç dünyalarında çocukluk dönemindekine benzer bir şekilde somuttan soyuta dair bir gelişme gözlemlenmektedir. Bu süreçte bireyler soyut varlıkların ve kavramların kendilerinin mantıkları kapsamında daha iyi şekilde anlamaktadırlar. Dini açıdan ilk tecrübelerin gerçekleştiği aile ortamının etkisinden bağımsızlaşmaya başlayan bireyler çevrelerindeki dış etmenler kapsamında aile içerisinde elde ettikleri bilgileri geliştirmekte ilerletmektedirler.¹⁶⁰

2.2.4.3. Yetişkinlik ve Dinî Sosyalleşme

Hökelekli, yetişkinlik dönemini “*ergenlik ve gençlik dönemini takip eden ve hayatın sonuna kadar devam eden dönem*”¹⁶¹ şeklinde tanımlamaktadır. Bireyler yetişkinlik sürecinde kendi kişiliklerinin daha çok farkında olmaktadır. Kendilerini toplumla bütünleştğinde hissedilen bireyler, o güne kadar fark etmedikleri gerçeklerin farkına vardıklarında yeni durumları içselleştirme problemi yaşayabilmektedirler. Bu

¹⁵⁷ Arslan, Mustafa. “**Türk Genç Ergenleri Arasında Dini Toplumsallaşma ve Temel Etkenleri: Uygulamalı Bir Araştırma**”, Akademik Araştırmalar Dergisi 8/31 (Haziran 2007), s.224.

¹⁵⁸ Kurt, Abdurrahman. **Din Sosyolojisi**, Sentez Yayıncılık, Ankara, 2014, s.17

¹⁵⁹ Kula, Naci . **Kimlik ve Din (Ergenler Üzerine Bir Araştırma)** . Ayışığı Kitapları, İstanbul,2001, s.55.

¹⁶⁰ Koç, Mustafa. “**Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri**”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1/17 (Aralık 2004), ss.234-235.

¹⁶¹ Hökelekli, Hayati . **Din Psikolojisi**, TDV Yayınları, İstanbul, 2017, s.190.

konuda bireylerin dini inançları, tutumları ve davranışlarından etkilenmemeleri imkansızdır.

İlk yetişkinlik döneminde 22-40 yaşları arasındaki bireyleri kapsamaktadır. Ergenlik döneminde hissedilen dine dair şüphe ve kararsızlıkların yerine dini hayatın dengelenmesi ve tekrardan yapılanması ve eski inanç ve alışkanlıkları yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bundan dolayı duygusallıktan akılcılığa yönelik bir evrilmenin yaşandığı söylenebilmektedir. Bu dönem içinde insanlar, ailelerinde görmüş oldukları dini inancı reddedebildiği gibi söz konusu inanca yönelik şüphelerin de üstesinden gelerek dini inanca dair yaklaşımlarını da geliştirebilmektedir. Her türlü durumda da genç yetişkin bireyler için dinin önemi ilk sıradadır. İbadetlere katılımın sağlanmasında düşüşlerin yaşanması ve dini etkinliklere dair ilgisizlik gibi durumlar yaşamın en az dindar olunan safhası şeklinde tanımlanabilmektedir. Bireylerin 16-30 yaşlarında devamlı olarak dindarlığın düşüş göstermesi, 30'lu yaşlardan sonra da artmaya başladığı tespit edilmiştir. Bireylerin yaşlarına bağlı olarak tecrübeleri artmakta ve kişilerin kendileriyle yüzleşmelerini sağladığı gibi manevi açıdan da derinleşmesini sağlamaktadır.¹⁶²

Karaşahin, erken yetişkinlik şeklinde tanımlanan gençlik dönemine sosyolojik yönden yaklaşmaktadır. Bu kapsamda gençlik dönemi Karaşahin "*bir toplumda genellikle aynı yaşlarda olan, ortak hareket eden, belirli statü ve rolleri olan, belirli dini inanç ve eylemleri yerine getiren, dinin emir ve yasaklarıyla mükellef olan dini ve sosyal gruptur.*" şeklinde tanımlamıştır.¹⁶³ Gerçekleştirilen saha araştırmalarında dindarlık seviyesi ve yaş arasında kayda değer bir değişikliğin yaşandığını göstermiştir. Eğitim kurumları, sosyal çevre, toplumsal ve dini kurumlar benzeri çevrelerde dini açıdan sosyalleşen genç bireylerin dini uyanışları ve gelişmeleri başlamaktadır. Diğer yandan sanayileşmeyle birlikte işsiz genç nüfus oranının artması, eğitim sürecinin uzun sürmesi ve kötü alışkanlıkların daha da yaygınlaşmasının

¹⁶² Hökelekli, a.g.e., s.283.

¹⁶³ Wach, John . **Din Sosyolojisine Giriş**, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Ankara, 1990, s.252

neticesinde genç bireylerle çevreleri arasında çatışmalar görülmektedir. Söz konusu çatışmalar sonucunda dini inançlar, ibadetler, kurumlar önemlerini yitirmeye başlamakta ve bundan dolayı dini açıdan sosyalleşme ve bütünleşme işlevlerini sürdürmeye engel oluşturmamaktadır.

Orta yaş dönemi şeklinde isimlendirilen 40-60 yaşları arasında psikolojik açıdan önemli boyutta değişiklikler yaşanmaktadır. Bireyler kendileriyle yüzleşmekte, gençlik dönemlerinde hedeflediklerine nasıl ulaşabildiklerini, hayata karşı beklentileri ile birlikte kendilerinin ulaştıklarının ne derece uyduğuna sorgulamaktadır. Orta yetişkinlik döneminde yaşanan krizleri atlatan bireyler kendi benliklerinin bilincine varmaktadır. Bu tarz ruh halindeyken de dine yönelik ilgiler artış göstermektedir. Daha önceki süreçlerde ilgilenilen ve bireyin tatmin olmasını sağlayan şeylerin yerini din almaktadır. İnsanlar, normal bir dini hayatın sürmesinde daha derin ve mistik dini hayat tarzlarını benimsemektedirler.¹⁶⁴

Dini sosyalleşme yetişkinlik dönemine özel yönleri bulunmaktadır. Bireyleri dini açıdan sosyalleşmekte kendilerine ait dini kimlik oluşturmaktadır. Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde elde edilen dini bilgiler, yetişkin bireylerin dini kimliklerinin şekillenmesini etkilemektedir. Başka bir ifadeyle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde elde edilen bilgilerin oluşması bireylerin dini açıdan sosyalleşmesini daha durağan bir hale getirmektedir. Bundan dolayı yetişkin bireyler dini inançları, tutumları ve davranışlarını değiştirmekte zorlanmaktadır. Ancak söz konusu durum bireylerin dini açıdan sosyalleşme sürecini tamamladığı anlamına gelmemektedir. Globalleşme ile birlikte bilim ve teknolojiler hızla gelişim göstermekte ve ilişki ağlarının genişlemesiyle sosyo-ekonomik bakımdan hayat şartlarının değişim göstermesi gibi sebeplerle bireylerin dini inançları, tutumları ve davranışlarında değişiklikler gözlemlenebilmektedir.¹⁶⁵ Dini inançların değişmesinin sonucunda insanların yeni inançlara uygun tutumları ve rolleri benimsemesi amacıyla tekrardan bir sosyalleşme

¹⁶⁴ Hökelekli, a.g.e., S.284-285.

¹⁶⁵ Cronwall 1987'den Akt., Çoştu, a.g.e., s.102.

sürecinde dahil olması gerekebilmektedir. Daha önceki sosyalleşme deneyimlerinden elde ettiği kazanımlar yeni inançların gereklerine uygun şekle getirilmekte ve ikincil sosyalleşme gerçekleşmektedir.

Yetişkin bir birey almış olduğu köklü kararların sonucunda aynı dine bağlı farklı mezhebi benimseyebildiği gibi inanmış olduğu dini de değiştirebilmektedir.¹⁶⁶ Bu tarz radikal kararların sonucunda insanlar, yeni sosyalleşmelerinin sürecini deneyimlemeye başlamaktadır. Çoştı yetişkinlik dönemindeki dini sosyalleşmeyi genel sosyalleşmeden ayırmaktadır. Anne ve babaların etkilerinin azaldığı yetişkinlik sürecinde insanlar kendilerine ait kimlik ve şahsiyet kazanmaktadır. Bunun karşılığında anne ve babalar yetişkin bireyleri yönlendirmede ve etkilemekteki etkilerini kaybetmektedir. Anne ve babaların yerini eğitim kurumları, meslek, sosyal kurumlar ve dini organizasyonlar almakta ve yetişkinlik sürecinde belirleyici bir güç haline gelmektedir. Konuya dair gerçekleştirilen araştırmalar yetişkin bireylerin dini tutumları ve davranışlarında dair anne ve babalardan çok sosyal gruplar, arkadaşlarıyla olan ilişkileri ve kitle iletişim araçları etki etmektedir.¹⁶⁷

2.3. Gençlerde Dini Sosyalleşme

Türkiye’de 14-18 yaş aralığındaki genç bireyler Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ortaöğretim kurumları olan liselerde eğitim görmektedirler. Lise çağı, Türkiye’deki bireylerin 14-18 yaşları arasında bulunmuş oldukları çağ şeklinde tanımlanmaktadır. Bireyler bu dönemlerinde değişik gelişim alanlarının etkileri altında kalmakta ve ortaöğretim sonrasında gerçekleşen mesleki tercihler konusunda önemli kararlar almaktadır.

Bireylerin her bakımdan zorluk yaşadığı lise çağı, ergenlik dönemini de kapsamaktadır. Bireylerin gelecek dönemlerinde dindarlığa dair kararlar almasından bu dönemin iyi bir şekilde kavranması gerekmektedir.

¹⁶⁶ Stausberg 2006, S. 1758’den Akt., çoştı, a.g.e., s.102.

¹⁶⁷ White & Perlman , Martin.2003, S. 184’den Akt., Çoştı, a.g.e., s.103

2.3.1 Ergenlik Dönemi

Ergenlik “*Cinsel organların fizyolojik gelişmesiyle başlayan, buluğa ermişlikle yetişkinlik arasındaki dönem, yeni yetmelik*”¹⁶⁸ şeklinde tanımlanmaktadır.

Çocukluk döneminden erişkinlik dönemine geçiş süreci olarak ifade edilen ergenlik kavramı “adolescence” kelimesinin Türkçedeki karşılığıdır. Adolescence, ise büyüme ve olgunlaşma anlamına gelmektedir. Ergenlik ise Türkiye’de çok sık kullanılan bir kavram olmakla birlikte bilim insanlarından ziyade toplumda yer alan her kesimin bildiği ve günlük hayatında da kullanılmaktadır.

Ergenlik dönemi 11-12 yaşlarında başlayarak yirmili yaşlarının başına kadar sürekli devam eden hızlı bedensel, ruhsal ve sosyal değişimlerin yer aldığı dönemi ifade etmektedir. İnsanların fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan farklı önemli değişimlerin meydana geldiği dönem için araştırmacılar tarafından “fırtına ve gerilim”, “kimlik bunalımı” ya da “yeniden doğuş” benzeri ifadeler ile nitelendirmişlerdir.¹⁶⁹

Ergenlik kavramıyla birlikte kullanılan bir diğer kavram da “buluğ”dur. Sözlüklerde ulaşmak anlamına gelmekte ve terim açısından çocuğun cinsel ve biyolojik anlamda ergenlik evrenine girme sürecini ifade etmektedir. Buluğ sürecindeki bireyler “bâliğ” şeklinde adlandırılmaktadır. Buluğ, ergenlik sürenin bedensel bir belirtisi şeklinde görülmektedir. Türkiye’de ortalama buluğ yaşı kızlarda 13 erkeklerde ise 15 olarak bilinmektedir. Buluğa ermek dini sorumlulukların yerine getirilmesinde başlama sürecini ifade etmektedir. Bundan dolayı genç bireylere dini eğitim veren eğitim görevlileri bu dönemdeki gelişimlerin niteliklerini çok iyi bilmelidir.¹⁷⁰

Ergenlik dönemi buluğ evresi olarak da adlandırılabilir. Ergenlik, buluğ evresinin öncesi dönem ile buluğ evresini kapsamaktadır. Bununla birlikte tesirleri ile

¹⁶⁸ Türkçe Sözlük, TDK Ankara, 2018. s. 643.

¹⁶⁹ Hökelekli, Psikolojiye Giriş, s.40

¹⁷⁰ Hökelekli, Din Psikolojisi, s.266.

beraber buluş dönemi sonrasında da kendisini hissettirmektedir. Ergenlik dönemi zihinsel, bedensel ve sosyal açıdan gelişmelerin gözlemlerinin gerçekleştiği, çocukluk ve yetişkinliğin arasındaki geçiş süreci şeklinde de ifade edilmektedir.¹⁷¹

Ergenlik döneminde bedensel ve psikolojik açıdan insanda birden fazla değişiklik meydana gelmektedir. Lise çağı, ergenlik döneminin genellikle sonuna denk gelmekte ve üniversite öğrencileri ise söz konusu süreç içerisinde tam anlamıyla uzaklaşmamış olmaktadır. Ergenlik dönemi hatıraları üniversite dönemindeki öğrencilerin hafızalarında canlı kalmaktadır.¹⁷²

Ergenlik, bireyler çocukluk döneminden genç yetişkinlik bireyine kadar geçirmiş olduğu süre zarfında karşılaşmış oldukları büyük değişimleri kapsamaktadır. Ergenlerde bedensel değişimlerin olduğu vakti ve söz konusu değişimlerin gözlenme miktarı farklılık gösterebilmektedir. Bu bedensel açıdan değişimlerin miktarı, bireylerin bilişsel ve sosyal tecrübelerine de yansımaktadır.

Ergenlik döneminde gençler, duygusal yeterlilik, karşı cinse dair ilginin artması, toplumsal açıdan olgunluk, özgür olma isteği, parasal açıdan özgürlük ve yetişkin bireylerin boş vakitlerindeki aktivitelerine katılma isteği içerisinde. Ergen bireylerde gözlemlenen zihinsel değişimler, ergenlerin psikolojik durumlarını ve sosyal ilişkilerine de yansımaktadır. Bu süreçte toplum ve evrene yönelik kapsamlı yorumlar gelişmesi bakımından önem taşımaktadır.¹⁷³

Bu süreçte çocukluk çağı geride bırakılmakta ancak net bir şekilde yetişkin de olunmamaktadır. Kimlik, statü ve rol karışıklığı ergen bireylerde bocalamalara neden olmaktadır. Aynı zamanda bu süreç içerisinde arzular ve idealler de gençlerin üzerinde etkili olmaktadır.¹⁷⁴

¹⁷¹ Kula, Naci. **Kimlik ve Din**. Ayıışı Kitapları, İstanbul, 2001.

¹⁷² Cüceloğlu, a.g.e., s. 345.

¹⁷³ Şen, Mustafa. “**Türkiye’de Ergen Profili**”, Aile ve Toplum Dergisi 7, Sayı 27 (2011):s. 90

¹⁷⁴ Hökelekli, Psikolojiye Giriş, s.40.

Ergen birey bu süreçte hedeflerini, duygu ve düşüncelerini, inançlarını, davranışlarını ve tutumlarını belirginleştirmeye çalışmaktadır. Ergenler, kim olduklarını, ne olacaklarını, ne yapacaklarını ve nelere inanacaklarını, nasıl problemlere karşılaşacaklarını sorgulamakta ve kendi sorularına tatmin edici cevaplar aramaktadırlar. Bu sayede kimliklerini bulmaya ve diğer insanlardan farklı olan yönlerini de tespit etmeye çalışmaktadırlar. Sorularına verilen cevaplar insanların iyilik ce doğruluk anlayışını, inançlarını, dünya görüşlerini ve değerlerini şekillendirmektedir.¹⁷⁵

Ergen bireylerin büyüklerinin isteklerini ve beklentilerini karşılık muhakeme yetenekleri de gelişmektedir. Bu süreç içerisinde aileleri ve disiplin konusunda problemler yaşamaktadırlar. Ergenler, ailelerinin koymuş oldukları kurallara eleştirel bir şekilde yaklaşmaktadır. Bununla birlikte ergenlerin idealizm içerikli düşünce yapıları, anne ve babalarının hangi derecede idealleşebileceklerini sorgulama yoluna kadar ileriye gitmektedir.¹⁷⁶

Ergenlik sürecinde genç bireyler, kendilerine rol aldıkları bireyler ile özdeşleşme yoluna girmektedir. Gençler özdeşleştirdiği bireylerin olumlu ve olumsuz özelliklerini kendilerine örnek almaktadır. bu bireyler birden fazla da olabilmekte ve örnek bireyler gençlerin genellikle yakın çevrelerinde bulunan insanlardan olduğu gibi toplum tarafından bilinen sanatçılar, siyasetçiler ya da sporcular olabilmektedir.

Ergenlik sürecinin genel nitelikleri arasında “ergen benmerkezciliği” kavramı yer almaktadır. Ergen benmerkezciliği, ergenlerin kendilerine odaklanmalarını ve kendileriyle çok fazla bir şekilde meşgul olmaları sonucu meydana gelmektedir. Ergen bireyler devamlı olarak kendilerini izleyen ve toplumun olduğuna inanmaktadır. Bundan dolayı da benlik bilinci daha fazla artmaktadır. Ergen bireyler yaşamış

¹⁷⁵ Kulaksızoğlu, Adnan. **Ergenlik Psikolojisi** (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004), s.113.

¹⁷⁶ Aydın, Çocuk ve Ergen Psikolojisi, s.185.

oldukları duygular ve düşünceler açısından dünyada sadece kendilerinin olduğuna inanmaktadır.¹⁷⁷

Ergenlik dönemindeki arkadaşlık ilişkileri oldukça önem kazanmakta ve aile ile olan ilişkiler ise gittikçe zayıflamaya başlamaktadır. Ergenler özgürlüklerine daha düşkün olduklarından ailelerinin özgürlüklerinin önünde engel olduklarını düşünmektedirler. Bundan dolayı aile ile ergen arasında çatışmalar çıkmaktadır. Bu süreçte ergenler, yaşamış oldukları değişimler ve gelişmelerden dolayı yalnızlık duygusunu ağır şekilde hissetmektedir.¹⁷⁸

2.3.2 Ergenlik Sürecinde Gelişim Alanları

2.3.2.1 Ergenlik Döneminde Fiziksel Gelişim

Buluğa erme ile ergenlik dönemi başlamakta ve ön ergenlik dönemiyle birlikte birey hızlı bir şekilde fiziksel, bilişsel ve psikolojik gelişmeler yaşamaktadır. Ergenlik dönemi ise ön ergenlikte yaşanan gelişimlere uyum sağlama süreci şeklinde ifade edilebilmektedir. Son ergenlik dönemi ise yetişkinliğe geçiş dönemindeki süreci ifade etmektedir. Buluğ dönemiyle birlikte salgı bezleri harekete geçmekte ve erkek bireylerde testosteron, kız bireylerde ise östrojen isimli cinsiyet hormonları üretilmeye başlamakta ve bundan bütün organlar etkilenmektedir.¹⁷⁹

Buluğ çağı kızlarda genellikle 11-13 olarak erkeklerde ise 13-15 yaşları arasında gerçekleşmekte ve buluğ çağına giren insanlarda hızlı bir şekilde fiziksel değişiklikler görülmeye başlanmaktadır. Boy ve kilolarda hızlı bir şekilde artış gözlemlenirken hızlı değişimlerden dolayı ergen bireyler görünümelerini garip bulmaktadır. Bunlara ek olarak bedenin birçok yerinde değişiklikler meydana gelmektedir.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Yıldırım, Ali. **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**. Çizgi Kitabevi, Konya. 2015.

¹⁷⁸ Sayar, Kemal ve Mehmet Dinç. **Psikolojiye Giriş**. İstanbul: Dem Yayınları, 2016.

¹⁷⁹ Senemoğlu, a.g.e. s.49

¹⁸⁰ Hökelekli, Psikolojiye Giriş, s.s 41-42.

Yukarıda verilen değişimlere ergen bireyler uyum sağlamaya çalışmakta ve bu süreçte psikolojik ve toplumsal sorunlarla karşılaşmaktadır. Bundan dolayı ergenlerin ilk başta aileleri ve daha sonra çevrelerinde yer alan bireylere bu süreç içerisinde yardım etmeli ve destekte bulunmalıdır.

2.3.2.2 Ergenlik Döneminde Bilişsel Gelişim

İsveçli psikolog Jean Piaget ergenlik döneminin “soyut işlemler dönemi” olarak adlandırdığı 11 yaş ve üzerini kapsayan bireylerin hayatlarındaki son bilişsel dönem olarak tanımlamıştır. Bu süreçte ergen birey soyut kavramlar çerçevesinde yaşantı ve gerçeklik olmadan işlem yapabilme yetilerini kazanmaktadır. İleri seviyede matematik öğrenme yeteneği, düşünce, varsayımsal-tümden gelim düşünce, sistematik bir şekilde problem çözme gibi yetenekler ergenlerin bu süreçte kazanmış oldukları bilişsel yetenekler arasında yer almaktadır.¹⁸¹

Ergen bireylerin bu süreç içerisinde düşünme biçimleri yetişkinlerle benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte birey bu süreç içerisinde soyut kavramları anlayarak etkili bir şekilde kullanmakta, farklı fikirler, değer ve inançlarını da geliştirmeye başlamaktadır. Toplum yapısı, felsefe ve politikaya ilgisi artmakta ve değerler sistemi oluşturmaya başlamaktadır.¹⁸²

Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan okullarda uygulamaları gerçekleştirilen lise ğretim programlarında felsefe, sosyoloji ve psikoloji benzeri soyut işlemleri gerektiren dersler bulunmaktadır. Söz konusu bu dersler bireylerin bilişsel gelişimini sürecine etki etmektedir. Ayrıca bu derslerin daha önce verilmemesinin sebebi de bu durumdan kaynaklanmaktadır.

¹⁸¹ zbay, Yaşar. “**Bilişsel Gelişim**”, Eğitim Psikolojisi İçinde, ed. Yaşar zbay ve Serdar Erkan Pegem Akademi Yayınları, Ankara,2008, s.143.

¹⁸² Senemoğlu, a.g.e., s.49

2.3.2 Ergenlik Döneminde Ruhsal ve Ahlaki Değişim ve Gelişim

İnsanların doğdukları andan itibaren yanlarında buldukları ve davranışlarını örnek aldıkları en büyük etkisi olan kişiler ebeveynleridir. Bireylerin ergenlik sürecine dahil olmasıyla birlikte ailelerin ergen için önemi azalmakta ve aile yerine arkadaş grupları daha fazla önemsenmektedir. Ergen bireyler ailelerinden uzaklaştıkları ve onlarda hemen hemen her konuda çatışma yaşadıkları görülmektedir. Bu süreç içerisinde çocukları ile arkadaş gibi olan aile bireyleri, çocuklarının değerli hissetmesine izin verdikleri sürece ergenlerin dünyalarında etkilerini gösterebilmektedirler. Ergenler birçok konuda tecrübesiz olmanın yanı sıra kendi ayaklarının üstünde durma çabalarına rağmen birçok hata yapabilmektedir. Bu tarz durumlarda yanlarında ailelerinin olması ve onların desteklerini hissetmeleri son derecede önemlidir.

Ergenlik dönemine etki eden en önemli unsurlar arasında arkadaş ortamı yer almaktadır. Okul dönemiyle başlayan arkadaş çevresi, ergen bireylerin düşünce yapıları etkilemekte ve aile bireylerinin önüne geçmektedir. Genç bireyler bu süreç içerisinde arkadaşlarının yanında kendilerini daha özgür hissetmekte ve ailelerinin ise kendilerini kısıtladıklarını düşünmektedirler. Bundan dolayı arkadaşlar ile geçirdikleri vakitler artmakta, gençlerle birlikte çeşitli etkinliklere katıldıkları gibi birbirlerini de her anlamda etkilemektedirler. Bu süreç bireyin zararlı alışkanlıklara en yatkın olabileceği bir süreçtir. Çünkü bireyler bu süreçte çok savunmasızdırlar. Ergenlerin buldukları grup içerisinde alkol ve sigara gibi zararlı alışkanlıkları olan bireylerin bulunması, ergen bireylerde bu alışkanlıkların görülme ihtimalini arttırmaktadır.

Ergenlik döneminde aile ile arkadaşlık bağı kuramayan bireyler kendi iç dünyalarına çekilmekte ve bu bireylerde gelecek dönemlerine etki edecek sosyal ve psikolojik sorunların ortaya çıkma ihtimalini arttırmaktadır.

Ahlaki gelişime dair birden fazla psikolog çalışma yapmıştır. Bu çalışmalardan en önemli olanlarından biri de Piaget'in yaş aralıkları ile süreçlere ayırmış olduğu "ahlak gelişimi kuramı" olmuştur. Söz konusu kuram kapsamında ergenlik sürecindeki birey içine bulunduğu şartları dikkate alarak değerlendirmelerde bulunmakta ve ahlaki

yargılarında, kurallarında esnemeler yapabilmektedir. Yetişkinlere dair duyulan tek yönlü saygı yerine saygıyı almakta ve bağımsızlık-özerk ahlak meydana gelmektedir. Kurallar bireylerin vicdanları ile şekillenmekte ve bireyler kurallara uymak istedikleri için uymaktadırlar.¹⁸³

Okul ahlaki gelişimin hızlanmasında en etkili unsurlardan biridir. Eğitimciler, okullarda ergenlik sürecinde olan bireylerin hazır bulunuşluk seviyelerine uygun olan haberleri, gerçek veya yapay durumları tartışabilecekleri ortamlar sunabilmektedir. Ancak ergen bireylerin ahlaki gelişmelerine katkıda bulunmak adına tartışmaların üst seviyede ahlaki düşünmeyi sağlayabilecek çelişkilerin üzerinde olmasına, inanç ve mantığa dair analitik düşüncelerin sağlanmasına ve ahlaki açıdan empatinin kurulmasında yardımcı olmasına ve son olarak öğrencilerini toplumun ahlak anlayışını anlatmak adına yönelmesine dikkat etmesi gerekmektedir.¹⁸⁴

Ergenlik sürecinde soyut işlemler bireylerin zihninde işlenebilmektedir. Bu süreçte fiziksel ve bilişsel gelişmelerden kaynaklı ergen bireylerin ruh dünyasında değişimler ve gelişimler meydana gelmektedir.

Ergenlik sürecinde birey, hayat, din, siyaset, politika benzeri alanlarla karşılaşmış olduğu problemleri zihinsel yapılarıyla sorgulamaya başlamaktadır. Sorgulama sırasında ergen bireye yardımcı olacak bilişsel yapılar, bireyin daha üst seviyede bilişsel yapıları kullanmasına imkan vermektedir. Fakat bu düşüncelerdeki en önemli sınırlardan birisi de düşünceyle meydana gelen benmerkezciliktir.¹⁸⁵

Ergenler empati anlamında pek başarılı sayılmazlar. Başka bireylerin düşüncelerini çok umursamadıkları gibi düşüncelerinin merkezinde ilk olarak kendileri bulunmaktadır. Başkalarının sürekli kendilerini izledikleri düşünerek

¹⁸³ Komisyon, **Ahlak Gelişimi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara: 2013 ,s. 12.
[Http://www.Megep.Meb.Gov.Tr/Mte_Program_Modul/Moduller_Pdf/Ahlak%20geli%20C5%9fimi.Pdf](http://www.Megep.Meb.Gov.Tr/Mte_Program_Modul/Moduller_Pdf/Ahlak%20geli%20C5%9fimi.Pdf). Erişim 07.10.2018

¹⁸⁴ Senemoğlu, **a.g.e.**, s. 70

¹⁸⁵ Ahioğlu-Lindberg ,E.Nihal, “**Piaget ve Ergenlikte Bilişsel Gelişim**”, Kastamonu Eğitim Dergisi 19, Sayı 1 (2011): s. 8

yargılanıyormuş hissini yaşamaktadırlar. Bazen merkezde olma hissiyatı çok fazla ileriye gitmekte ve ergen kendisine hiçbir şey olmayacakmış gibi hissetmektedir. Bazı zamanlarda da çok tehlikeli davranışlarda bulunmaktadırlar. Ergenlerde duygusal durum çok kolay ve çabuk bir şekilde düzelebilmektedir. Neşeli olan bir birey bir anda üzüntü haline girebildiği gibi utanma ve mahcup olma gibi durumlara çok fazla rastlanılmaktadır. Bunun yanı sıra çok fazla hayal kuran bireyler, arzularını bu sayede düşüncelerine yansıtmaktadırlar.¹⁸⁶

2.3.3 Ergenlik Döneminde Sosyal ve Dini Değişim ve Gelişim

Ergenlik döneminde bireyler her açıdan zorluk yaşamının yanında söz konusu dönemdeki ruhları çalkantı yaşamakta, fiziksel yapıları ve düşünce şekilleri bireylerin dine dair algılarında birtakım değişikliklerin oluşmasına neden olmaktadır. Ergenlerin dini şuurları, 12-14 yaşları arasında uyanmakta ve 12-13 yaşlarında soyut düşünme yetilerini ergen bireyleri varsayımlı ve tündengelimli düşünmeye yöneltmektedir. Yetişkinlerin düzeyinde düşünme kapasitesine erişim sağlayan ergen bir birey, hem çevrelerindeki problemlere, dini ve metafizik konulara kafasını yormaktadır. Dini arayış ve özlemle birlikte dünyaya yönelmekte ve söz konusu yaşlarda Allah tasavvuru daha da ruhanileşmektedir. Dine yönelik ilgisi artar ve ibadetlere katılma oranları da yükselmektedir. 14-18 yaş aralığındaki dönemde ergen bireyler din içerikli konulara dair şüphe ve çatışma dolu yaklaşmaktadırlar. Bireyler geleneksel dini eleştiriler ve değerlendirmeler yapmaktadırlar. Ergen bireylerdeki söz konusu bu dini bunalımla birlikte fiziksel ve ruhsal gelişmeler sonucunda gerçekleşmektedir. 17-18 yaşlarında doğru ergenlerin imanlarına dair şüpheleri yavaşça yatışmaya başlamaktadır.¹⁸⁷

Ergenlik sürecinde insanlar zihinlerinde ve düşüncelerinde derinlik ve kapasite kazanmakta ve bu dönemde genç bireyler, toplumda ve dünyadaki problemlere karşı daha hassas bir yaklaşım sergilemektedir. Bireyler inançları, ibadetleri ve ahlakları bakımından iyi ve kötüyü ayırt edebilmekte ve konuya dair tercihler yapabilmektedir.

¹⁸⁶ Hökelekli, **Psikolojiye Giriş**, ss.42-44.

¹⁸⁷ Hökelekli, **Din Psikolojisi**, ss.266-272.

Bununla birlikte ergen bireyler fizyolojik ve psikolojik açıdan hızlı bir şekilde değişim sürecine girmekte ve dini konulara dair şüphe ve sorgulamalarını gerçekleştirmektedir.¹⁸⁸

Ergen bireyler, özdeşleşme örneklerinin arasında din de yer almaktadır. Din, ergen bireylerinin kimlik oluşturdıkları süreçte “ben kimim?” sorusuna cevap aranan bir kaynak niteliği taşımaktadır. Din, söz konusu cevapları içerdiğinden ve yapısı bakımından güven hissi yarattığından dolayı gençlerin kimliklerinin oluşmasında destek vermekte, kimlik krizlerini atlatmasında da katkı sağlamaktadır. Ergen bireyler çevrelerinde kendilerine ideal örnekleri bulunmadığı durumda gençler, dine yönelmekte ve söz konusu eksiklikleri gidermeye çalışmaktadırlar.¹⁸⁹

Ergen bireyler, soyut işlemler döneminde vermiş oldukları muhakeme güçleriyle birlikte soyut varlıkları daha rahat algılamaktadırlar. Bireyler bundan sonra, ailelerinin onlara öğretmiş oldukları dini içerikli bilgilerinin biraz daha ilerisine geçme sürecinin tam zamanını ifade etmektedir. Bireyler bu dönemde dini bilgilerini arttırmayı tercih edebilecekleri gibi çevrelerinde bulunan olumsuz durumlardan dolayı dini ilgilerinde azalmalar da gösterebilmektedir.¹⁹⁰

Ergenlik döneminin sonlarına yaklaşıldığında bireyler, dini şüphe ve sorgulamalarını daha az seviyeye indirmektedir. Yaşlarının ilerlemesiyle birlikte çalkantılı ruh yapısının yerine daha dingin ve olgun düşüncelere bırakılmaktadır. İnsanlar bu süreçte dini tercihlerini yapmakta ve tercihlerini ilerleyen hayatlarında dine dair ilişkilerini incelemektedirler. Bireyler ailelerinden ve çevrelerinden görmüş oldukları ve akıllarında uyan dini yaşantıları tercih etmekte ve ibadetlerini gerçekleştirmektedirler. Fakat bireyler bu dönem içerisinde öğrendikleri bilgiler arasında çelişkiler yaşaması halinde dini inkar etmekte veya dini umursamazlık yoluna

¹⁸⁸ Yüksel, A. Şule. “**Dini Gelişim**” Din Psikolojisi İçinde, Ed. M. Doğan Karacoşkun (Ankara, Grafiker Yayınları, 2012), s.121.

¹⁸⁹ Kula, **Kimlik ve Din**, s.47

¹⁹⁰ Mustafa Koç, “**Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri**”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 17 (2004): s.251.

gidebilmektedir. Bu durumda bireylerin bağılı oldukları toplumlarına karşı yalnızlaşmaktadırlar. Ergen bireyler dini problemler yaşadıklarında kendilerine danışabilecek rol modellerin bulunması söz konusu süreci daha kolay bir şekilde atlatmasını sağlamaktadır. Söz konusu rol modeller, anne ve babalar olduğu gibi öğretmenler veya bireylerin önem verdiği arkadaş çevrelerinden birileri olabilmektedir.

Ergenlerin birçoğunda din, kimlik oluşması, bağlanma ve anlama benzeri psikolojik gereksinimlere cevap verilmesi açısından etkisi güçlü olmaktadır. Yapılan araştırmalarda, dinin farklı yönlerini ergen bireyler için olumlu etkiler yarattığı tespit edilmiştir. Dini faaliyetlerde devamlı olarak katılım sağlayan ergen bireylerin akademik notlarının yüksek olduğu da tespit edilmiştir. Din, ergen bireylerin, sağlıklarına ve problemleri davranışlarına yönelmeye dair davranışlarına etki etmektedir. Dindarlık seviyesi yüksek olan ergen bireylerde sigara, alkol ve uyuşturucu kullanma gibi bazı olumsuz davranışlar yaşlılarına oranla daha az görülmektedir. Yapılan başka bir araştırmada ise dindar olan genç bireylerin dindar olmayan genç bireylere oranlara daha fazla toplumda hizmet etkinliklerine katıldıkları saptanmıştır.¹⁹¹

2.3.3.1 Ergenlik Döneminde Dini Gelişimi Belirleyen Etkenler

2.3.3.1.1 Bilişsel Etkenler

Ergenlik dönemi sürecinde genç bireyler, dini olayları düşünebilmek amacıyla zorunlu olan soyutların kavramsallaştırılması yeterliliğine ulaşmaktadırlar. Kültürel değişikliklerin olmasının yanı sıra yetişkinlik sürecine benzeyen bir dini hayat 12-13 yaşları arasında görülmeye başlamaktadır. Söz konusu yaşlarda dine yönelik uynaiş ve gelişme yaşları şeklinde değerlendirilmeye alınmaktadır. Zihni açıdan bütünleşen benliklerinin farkına varan bireyler hayatlarına dair eleştirel yaklaşımlarda bulunmaktadır. Bununla birlikte yapabilecekleri güçte ve yapmak zorunda

¹⁹¹ Santrock, John W. **Ergenlik**, Çev. Diğdem Müge Siyez. Nobel Yayınları, Ankara: 2014 , s.247.

olduklarından ve gerçeği deneyimlemeden kabul etmek istemediklerinden hayatlarındaki her şeyi eleştirel bir süzgeçten geçirmektedirler. Ergen bireyler dini inançların anlamını ve dini gerçeklerin mahiyetini de zihinsel şekilde anlamlandırmak ve bunları yaşamış oldukları hayatlarıyla birleştirmek istemektedirler. Kendilerine yönelik bir dünya görüşünü geliştirme konusunda tatmin eden yanıtlar bulmaya yönelik bir arayış içine girmektedirler.¹⁹²

2.3.3.1.2 Sosyal Etkenler

Çocukluk sürecinde iki ana etken olan aile ile dini kurumlar dine dair çocuklarını farklı düzeylerde etki etmektedir. Bir yandan ergenlik sürecinde yeni sosyal etkenler dahil olmakta söz konusu etkenler eskileri ile karşılaştırılmaktadır. Bu etkilerden yeni ve ilk olanı arkadaş çevresinin etkileridir. Arkadaşlarının yansımaları çocukluk döneminde etki etse de daha çok ergenlik dönemindeki bireyler arkadaşlarından daha fazla etkilenmektedir.

İkinci ve önemli sosyal etki kaynağı ise eğitim kurumlarıdır. Ergen bireyler evlerinde olaylara dair açıklamalar öğrenebilmektedir. Yani tabiatüstü yüklemeler yapmak adına kutsal dili ebeveynlerinden öğrenmektedir. Fakat eğitim kurumlarında vurgular daha çok natüralist açıklamalara yöneliktir. Eğitim kurumlarındaki vurgu, bilime ve objektifliğe odaklıdır. Bu bakış açısı ergen bireylerin zihinlerinde dini açıklamaların değerinde güvensizlik oluşturmaktadır.¹⁹³

2.3.3.1.3 Kişisel Etkenler

Kişisel etkenler ise bireyselleşme ve kimlik kavramları ile kısaca açıklanabilmektedir. Bireyselleşme insanların ayrı bir birey olma sürecine, kimlik is kendilik tanımının geliştirilmesinde referans olmaktadır.¹⁹⁴

¹⁹² Karaca, Faruk, **Din Psikolojisi**, (Ed. Hayati Hökelekli), Dindarlığın Gelişimi,,Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2010. s.132

¹⁹³ Karaca, s. 133.

¹⁹⁴ Karaca, s.134.

Bireyselleşme ve bireyin kimlik kazanma sürecindeki farklılıklar dini sosyalleşmesine ve dini yönelimine de etki etmektedir.

2.3.4 Ergenlik Döneminde Dini Gelişim Sürecinde Ayrırcı Nitelikler

2.3.4.1 Şüphe

Ergenlik sürecinde dini ilgiler ve deneyimlere ek olarak yüksek seviyede dini şüphe ve sorgulamada meydana çıkma yönelimindedir. Bu süreç içerisinde meydana çıkma dine yönelik şüphe ve tereddütlerin birden fala sebebi olabilmektedir. Konuya dair en temel şey ergenlik sürecinde bu tarz şüphelerin özel öğretileri kabul etmemekten ziyade söz konusu süreç içinde oluşan sorgulamaya dair genel yönelimlerin bir ifadesi olmasıdır. Ergen bireyler genelde öğrenmiş olduklarını sorgulamaktadır. Dine yönelik şüpheler genelde 17-18 yaşları arasında yatışma göstermektedir.¹⁹⁵

2.3.4.2 Çelişki ve Çatışmalar

Ergenlik sürecindeki bireyler dini gelişimleri süresince bazı süreçlerde güncel dini düşüncelerle çözümlenmiş oldukları çelişkilere denk gelmektedir. Bu yüzleşmelere dengesizlik ve gerilik de dahil olmakta ve şüphe içinde sorgulamanın yapıldığı sırada dine dair kendiliğinden meydana çıkan daha kapsamlı dini çelişkileri beslemektedir. Ayrıca söz konusu uyumsuzluk ergen bireylerin bu süreçlerinin genel anlamda çelişki yönelimlerinin bir örneği olarak da gösterilebilmektedir.

Ergen bireylerin hayatında din, yaşamın çatışma durumdaki istek ve gereksinimleriyle ilgilenme girişimindeki başa çıkma durumunun bir parçasıdır. Din psikologlarının bazıları dinin ergenlik sürecinde, ahlaki davranış, günahkarlık hissini azaltılması, güvenli hissetme ve hayat felsefesi geliştirme gereksinimin giderilmesinde daha çok faydalı olacağını belirtmişlerdir.¹⁹⁶

¹⁹⁵ Karaca, s. 131.

¹⁹⁶ Karaca, s. 133

İKİNCİ BÖLÜM

ALAN ARAŞTIRMASI: BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

3.1. Yalova İlinin Genel Özellikleri

3.1.1. Tarihî ve Coğrafi Konumu

Yörede yerleşimin Neolitik çağ ((M.Ö. 8.000-5.500) başladığı tahmin edilmektedir. Yalova'nın kurtuluşuna dair net bilgiler bulunmamakla birlikte M.Ö. 7. Yüzyıl itibariyle Trakya'da Küçük Asya'ya geçen ve Marmara Denizi'nin doğusunda bir krallık kuran Bithynialılar (Bitinyalılar) aracılığıyla bir yerleşim yerinin kurulduğu bilgiler arasındadır. Bithynialılar (Bitinyalılar) Marmara Denizi'nin doğu kıyılarına yerleştikten sonra Yalova bölgesi de Bithynia krallığına dahil edilmiştir. M.Ö. 377-327 yılları arasında Büyük İskender'in Bithynia'ya atamış olduğu komutanı mağluba uğratan Bithynialılar onları topraklarından atmıştır. Bölgede M.Ö. 230-182 yılları arasında 1. Prusias hüküm sürmüş ve Kios (Gemlik) ve Myrliia (Mudanya) ve Yalova bölgeleri o dönemin Makedonya kralı olan 5. Philip'e hediye edilmiştir. Roma İmparatorluğu'nda kaçan Kartaca Kralı Hannibal, buraya gelerek Bithynia Kralı 1. Prusias'a sığınmış ve 1. Prusias'a hediye amacıyla Prusa od Olympum (Bursa) şehrini inşa etmiştir. Yalova, M.Ö. 74'te Roma İmparatorluğunun yönetimine dahil olmuş ve M.S. 395 yılı itibariyle Roma'nın ikiye ayrılması sonucu Bizans İmparatorluğunun sınırlarında kalmıştır. Günümüzde Yalova Kaplıcaları tarihi açıdan önem taşımaktadır. M.Ö. 1200 yılı itibariyle meydana gelen bir yer sarsıntısı sonucu Termal ilçesinde yer alan Kurşunlu Hamamının dışındaki duvarlarda bazı kabartmalar görülmüştür. Bu mekanın Bizans İmparatorluğu döneminde kralların dinlenmek ve tedavi olmak amacıyla büyük üne sahip olduğu bilinmektedir. Bizans'tan sonra Yalova Selçukluların egemenliğine dahil olmuştur. Haçlı seferleri sırasında yıkıma uğrayan şehir, ünlü seyahatnamelerde de bahsedilmiştir.¹⁹⁷

¹⁹⁷ [Http://www.Yalova.Gov.Tr/Sosyo-Kulturel-Yapi](http://www.Yalova.Gov.Tr/Sosyo-Kulturel-Yapi) . Erişim 1 Ocak 2022.

Yalova bölgesi 1326 yılı itibariyle Osmanlı Devleti Osman Gazi Abdurrahman tarafından fethedilerek edebi olarak Türk yurdu haline getirilmiştir. Eski devletlerin belgeleri incelendiğinde Yalova ilinin 1530 yılları itibariyle İzmit iline ait bir kasaba olduğu tespit edilmiştir. Yalova ili 1867 yılı itibariyle Bursa Merkez Sancağına bağlı bir kaza olmakta ve 1901 yılında ise bağımsız İzmit Sancağına bağlandığı bilinmektedir. Kurtuluş savaşında Yunan askerleri tarafından işgal edilmiş ve 2 Haziran 1929 yılında Atatürk'ün izni dahilinde çıkarılan kanun kapsamında ilçe yapılmış ve İstanbul iline bağlanmıştır. Kurtuluş savaşından sonra 19 Ağustos 1929 yılında ilk kez Yalova'ya Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk' gelmiş ve Termalin tekrar inşa edilmesini istemiştir. 22 Ocak 1938 yılında açılışı yapılan Termal Otel'de ilk konuğu olan Atatürk burada 9 gün boyunca kalmıştır. 1929 yılı itibariyle Millet Çiğliğinin yapımı sırasında ikinci kat yapılırken bir ağacın kesileceğini öğrenen Atatürk, yapının hareket ettirilmesini talep etmiş ve ağacın kesilmesine engel olmuştur. Bundan dolayı kökün adı "Yürüyen Kök" şeklinde anılmaktadır. Atatürk Yalova hakkında "Kurtuluşa öncü" ve "Benim Kentim" şeklinde bahsetmiş bir nevi yazlık başkent haline gelmiştir. 1995 yılı itibariyle Atatürk izninde İstanbul'un ilçelerinin arasında katılmış ve 1995 yılında ise ayrılarak ayrı bir il olmuştur. Bursa'nın Gemlik İlçesine bağlı olan Armutlu Beldesi ile Kocaeli'nin Karamürsel ilçesine bağlı olan Altınova beldesi de ilçe yapılmak üzere ilin sınırlarına dahil edilmiştir.¹⁹⁸

3.1.2. Nüfus Yapısı

Çizelge 3.1. Nüfus Yapısı

NÜFUS		2010	2018	Artış Oranı (%)
Yalova Nüfusu	İl	203.741	262.234	28,7
Yalova Nüfusu	Kent	98.347	124.956	27,1

¹⁹⁸ [Http://www.Yalova.Gov.Tr/Sosyo-Kulturel-Yapi](http://www.Yalova.Gov.Tr/Sosyo-Kulturel-Yapi). Erişim 1 Ocak 2022.

Merkez İlçe Nüfusu	116.471	144.407	24,0
Çiftlikköy İlçe Nüfusu	26.769	39.110	46,1
Çınarcık İlçe Nüfusu	24.488	34.076	39,2
Altınova İlçe Nüfusu	23.171	28.232	21,8
Armutlu İlçe Nüfusu	7.826	9.625	23,0
Termal İlçe Nüfusu	5.016	6.784	35,2

Kaynak: Başbakanlık TÜİK-2019 (Valilik sitesinden güncel olarak alınmıştır.)

31 Aralık 2018 tarihi itibariyle Yalova İlinin nüfusu 262.243 kişi olarak tespit edilmiştir. İlin nüfusu 2018 yılı itibariyle bir önceki yıla oranla 11.031 kişi arttığı görülmektedir. Erkek bireylerin nüfus oranı %50,11 (131.403) kişi iken, kadın nüfus oranı ise %39,49 (130.831) kişi olduğu belirtilmiştir.

Yalova ilinin Türkiye'deki iller arasında toplam nüfus bakımından 66. Sırada bulunmaktadır. 2018 yılı itibariyle Yalova'daki yıllık nüfus artış hızının binde 43,0 şeklinde gerçekleştiği belirtilmiştir.

Yalova il nüfusunun %73,3 (192.288) kişi, ilde ve ilçelerin merkezlerinde %26,7'si (69.946) kişi de beldelerde ve köylerde bulunmaktadır. Nüfus yoğunluğu

bakımından Yalova, km² 'ye düşen 328 kişiyle birlikte Türkiye çerçevesinde İstanbul, Kocaeli ve İzmir'den sonra 4. Sırada bulunmaktadır.¹⁹⁹

3.1.3. Ekonomik Durum

Yalova ilinin ekonomisinde son dönemlerde öne çıkan sektörler arasında kimyasal ürünlerin imalatı, gemi inşa sanayi, sağlık turizmi, süs bitkilerinin üretimi, kivi üretimi şeklinde sıralanmaktadır. Seracılık ve süs bitkilerinin üretilmesi, tarımsal alanda sağlanan ekonomik girdi açısından yüksek payı bulunmaktadır. Yalova ili çevre ile barışık, nitelikli istihdam kapasitesi bulunan ve yerli imalata odaklı katma değer oluşturan sanayi yatırımlarına öncelik tanımaktadır.

Karbon elyaf ile akrilik elyaf üretiminde Yalova stratejik bir önem sahiptir. Özel sektör adı altında dünyada tek çatı altında en büyük entegre akrilik elyaf üretimi tesisi Yalova ilinde bulunmakta ve tesisin dünyada pazarındaki payı ise yaklaşık %17'dir. Dünya'da Türkiye dışında 8 ay bölgede üretimi gerçekleştirilen ve gelecekte hammadde olarak öngörülen karbon elyaf gerçekleştirilen AR-GE çalışmalarından sonra Yalova ilinde üretilmeye başlanmıştır. Seracılık ve süs bitkilerinin üretilmesi, kapsağı olduğu alan açısından küçük paya sahip olmasının yanı sıra tarımsal üretimde sağlanmış olduğu ekonomik girdi açısından da yüksek bir payı bulunmaktadır. Türkiye kapsamında süs bitkilerini üretiminin gerçekleştirildiği toplam alan yaklaşık 49 bin dekar olmakta ve Yalova ilinde ise yaklaşık 3 bin dekar alanda üretimi gerçekleştirilmektedir.²⁰⁰ Yalova ilinde toplamda 162 milyon adet çiçeğin üretimi yapılmaktadır. Üretimin ekonomik açıdan değeri ise 400 milyon TL'dir. Bununla birlikte Yalova ili Alanya ve İzmir'den sonra Türkiye'de genelinde 3. Sırada bulunmaktadır. Gerçekleştirilen üretim ile birlikte yurt içindeki pazarlarda tüketimlerin yanı sıra ihracatı da gerçekleştirilmektedir.²⁰¹

¹⁹⁹ [Http://www.Yalova.Gov.Tr](http://www.yalova.gov.tr). Erişim 1 Ocak 2022.

²⁰⁰ [Http://www.Yalova.Gov.Tr/Sosyo-Kulturel-Yapi](http://www.yalova.gov.tr/Sosyo-Kulturel-Yapi). Erişim 1 Ocak 2022.

²⁰¹ [Http://www.Yalova.Gov.Tr/Sosyo-Kulturel-Yapi](http://www.yalova.gov.tr/Sosyo-Kulturel-Yapi). Erişim 1 Ocak 2022.

3.1.4. Sosyo-Kültürel Yapı

Kurtuluş savaşı döneminde Kafkasya'da ve Balkanlarda Cumhuriyet döneminde ise Türkiye'de her bölge göç almıştır. Son zamanlarda Güneydoğu Anadolu Bölgesinden yoğun bir şekilde göç olması sonucu, nüfusta farklı yapılarda gelir düzeylerinde insanların oluşmasına ve Yalova'nın farklı kültürel bir yapıda oluşmasını sağlamıştır.

Sürekli göç alan bölge olan Yalova Türkiye'nin her bölgesinden göç alması sonucu son dönemlerde nüfus oranında büyük artış meydana gelmiştir. 17 Ağustos 1999 depremiyle birlikte bu göç oranında azalmalar meydana gelmiştir.

Yalova ili dünyadaki birçok kentle kardeş statüsünde yer almakta ve sosyo-kültürel açıdan kardeş oldu ülkeler ve şehirler arasında;

- Almanya-Bad Godesberg
- Bulgaristan- Burgaz
- Çin-Panjin
- Güney Kore- Suwon
- Japonya-Tonami
- K.K.T.C- Geçitkale

Rusya Federasyonu Özerk Cumhuriyeti Dağıstan'dan-Mahaçkale kentleri bulunmaktadır

Yalova'da birçok farklı çeşitte kültür ve sanat dernekleri yer almakta ve söz konusu dernekler kentin kültür ev sanat hayatında önemli etkiler yaratmaktadır. Kültür ve sanata ilgi gösteren sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra Yalova Kent Meclis Kültür ve Sanat Komisyonu kapsamında Yalova'nın kültür hayatını ve sanat hayatını geliştirmeye dair ortaklık çerçevesinde fikirler ve projeler üretilmeye devam etmektedir. Bu dernekler arasında:

TUFAG (Turizm, Folklor, Araştırma ve Geliştirme Derneği): TUFAG 1984 yılı itibariyle folklor araştırmalarının yanı sıra halk oyunlarına dair çalışmaların

gerçekleştirilmesi adına kurulmuştur. Kurulduğundan itibaren başarılarla imza atmış ve faaliyetlerine 10-12 ülke iştirak etmiştir.

YAFEM (Yalova Folklor Eğitim Merkezi): 1988 yılı itibariyle Türk folklorunun gelişmesine dair katkıda bulunması amacıyla, folklor araştırmalarının yapılması, konuya dair eğitim çalışmalarının gerçekleştirilmesi ve Türk Folklor zenginliklerini yeni nesillere sevdirmek adına kurulmuş bir dernektir. Yalova'nın ve daha çok Türk Cumhuriyetleri ile Türk Toplulukları kapsamında tanınmasına katkıda bulunmaktadır.

Kuzey Kafkas Kültür Derneği: 1979 yılı itibariyle kurulan dernek, Yalova'nın nüfusunun büyük bir oranını meydana getiren Kafkas halklarının geleneklerini, örf ve adetlerini geliştirmek adına Yalova'nın kültürel hayatının gelişmesini sağlamıştır.

GÜSAD (Güzel Sanatlar Derneği): 1955 yılında her yaştaki bireyleri güzel sanatların herhangi bir bölümünde yetiştirilmesi ve üretici kılınması adına kurulmuştur. Bununla birlikte dernek Güzel Sanatlar ve Eğitim Fakülteleri için hazırlık, hat, resim, ebru sanatı benzeri birden fazla kurslar açmıştır.

YASAD (Yalova Sanat Tiyatrosu Derneği): 1989 yılında kurulmuş ve tiyatroya dair etkinlikler yapılmaktadır. Daha çok kadın bireyler, çocuklar ve gençlere dair tiyatro eğitimleri verilmektedir.

Yalova'da Yalova Kurtuluş Şenlikleri başta olmak üzere birçok günlerde ve haftalarda kültür ve sanat faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Kurtuluş Şenlikleri çerçevesinde her yıl Temmuz ayının başında Ağustos ayının son gününe kadar farklı etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Etkinliklerin arasında uluslararası şiir organizasyonları, spor alanında etkinlikler, yarışmalar ve halkoyunları gibi farklı faaliyetler düzenlenmektedir.²⁰²

²⁰² [Http://www.Yalova.Gov.Tr/Sosyo-Kulturel-Yapi](http://www.Yalova.Gov.Tr/Sosyo-Kulturel-Yapi). Erişim 1 Ocak 2022.

3.2. Bağımsız Değişkenlere Göre Gençlerde Dini Yönelim/Dini Sosyalleşme

3.2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Sosyal Faktörler

Çizelge 3.2.1.1 Katılımcıların Yaş ve Cinsiyet Faktörlerine göre Dağılımı

		n	%
Yaş	14	47	23,5
	15	69	34,5
	16	37	18,5
	17	44	22,0
	18	3	1,5
Cinsiyet	Kız	91	45,5
	Erkek	109	54,5

Çalışmaya katılan katılımcılardan 47 kişi 14 yaşında, 69 kişi 15 yaşında, 37 kişi 16 yaşında, 44 kişi 17 yaşında ve 3 kişi ise 18 yaşındadır. 91 katılımcı kızken 109 katılımcı ise erkektir.

Çizelge 3.2.1.2 Katılımcıların Okul Türü ve Sınıf Düzeyi Faktörlerine göre Dağılımı

		n	%
Okul Türü	Anadolu Lisesi	35	17,5
	Fen Lisesi	31	15,5
	Sosyal Bilimler Lisesi	29	14,5
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	32	16,0
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	44	22,0
	Güzel Sanatlar Lisesi	29	14,5
Sınıf	9. Sınıf	112	56,0
	11. Sınıf	88	44,0
	Toplam	200	100

35 kişi Anadolu Lisesinde, 31 kişi Fen Lisesinde, 29 kişi Sosyal Bilimler Lisesinde, 32 kişi Anadolu İmam Hatip Lisesinde, 44 kişi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde ve 29 kişi ise Güzel Sanatlar Lisesinde eğitim görmektedir. 112 kişi 9. sınıfa gitmekteyken 88 kişi ise 11. sınıfa gitmektedir.

Çizelge 3.2.1.3 Katılımcıların Evde Kimlerle Beraber Oturduğu Faktörüne göre Dağılımı

	n	%
Evde Kimlerle Beraber Oturulduğu	Anne -Babamla beraber	143 71,5
	Anne -Babamla beraber ve aile büyüklerimizden bir ya da birkaçıyla beraber	18 9,0
	Babamla beraber	5 2,5
	Annemle beraber	13 6,5
	Diğer	21 10,5
Toplam	200	100

Evde kimlerle oturulduğu sorulduğunda 143 katılımcı anne-babasıyla beraber, 18 katılımcı anne-babası ve aile büyüklerinden bir ya da birkaçıyla beraber, 5 katılımcı babasıyla beraber, 13 katılımcı annesiyle beraber ve 21 kişi ise diğer cevabını vermiştir.

Çizelge 3.2.1.4 Katılımcıların Aile Eğitim Durumu Faktörüne göre Dağılımı

	n	%
Okuma yazma bilen, fakat bir okul bitirmeyen	9	4,5
İlkokul	18	9,0
İlköğretim, ortaöğretim veya dengi okul	26	13,0
İmam Hatip Lisesi	15	7,5
Lise veya dengi okul	68	34,0
Yükseköğretim	64	32,0
Okuma yazma bilen, fakat bir okul bitirmeyen	8	4,0
İlkokul	11	5,5
İlköğretim, ortaöğretim veya dengi okul	30	15,0
İmam Hatip Lisesi	12	6,0
Lise veya dengi okul	61	30,5
Yükseköğretim	78	39,0
Toplam	200	100

Tablo, katılımcıların ailelerinin eğitim seviyeleri arasında çeşitlilik gösterdiğini göstermektedir. Katılımcıların ailelerinin büyük bir kısmı, lise veya dengi okul düzeyine denk gelen orta düzey eğitim almıştır. Bu, katılımcıların ailelerinin eğitim seviyelerinin genellikle orta seviyede olduğunu gösterir. Aynı zamanda, yükseköğretim düzeyinde eğitim almış ailelerin sayısı da oldukça fazladır. Katılımcıların yaklaşık üçte biri yükseköğretim mezunu ailelere sahiptir.

Katılımcıların anne eğitim durumuna bakıldığında çoğunluk lise veya dengi okul cevabını, baba eğitim durumuna bakıldığında ise çoğunluk yükseköğretim cevabını vermiştir.

Çizelge 3.2.1.5 Katılımcıların Dindarlık Faktörüne göre Dağılımı

		n	%
Dindarlık Bakımından Hangisi	Çok dindar	13	6,5
	Dindar	87	43,5
	Biraz Dindar	83	41,5
	Dine Karşı İlgisiz	17	8,5
	Toplam	200	100

Katılımcılara dindarlıkları sorulduğunda 13 kişi çok dindar, 87 kişi dindar, 83 kişi biraz dindar ve 17 kişi ise dine karşı ilgisiz olduğunu ifade etmiştir.

Tabloya göre, katılımcıların büyük bir kısmı dindar veya biraz dindar olarak sınıflandırılmıştır. Bu iki kategori toplam katılımcıların %85'ini oluşturmaktadır.. "Dindar" kategorisindeki katılımcılar %43,5 ile en büyük grup oluştururken, "Biraz dindar" kategorisindeki katılımcılar da %41,5 ile oldukça büyük bir orana sahiptir.

Sonuç itibarıyla katılımcıların verdiği cevaplar "H1. Ortaöğretim düzeyindeki bireyler yaşlılarıyla farklı şekillerde sosyalleşir." hipotezimizi doğrulamıştır.

Çizelge 3.2.1.6 Katılımcıların Yaşam Tarzı Ve Gelir Durumuna Göre Dağılımı

		n	%
Aile Yaşama Tarzı Gelir ve Eşyalar	Üst tabaka (Zengin)	6	3,0
	Orta tabakanın üstü	67	33,5
	Orta tabaka (Orta halli)	113	56,5
	Orta tabakanın altı	14	7,0
Toplam		200	100

Katılımcılara yaşam tarzı ve gelir durumları sorulduğunda 6 kişi üst tabaka (zengin) olduğunu, 67 kişi orta tabakanın üstü olduğunu, 113 kişi orta tabaka (orta halli) olduğunu ve 14 kişi ise orta tabakanın altında olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, %90'dan fazlası "Orta tabaka" veya daha üstü gelir seviyelerine sahiptir. Bu, araştırmanın katılımcı grubunun ekonomik açıdan genellikle istikrarlı olduğunu gösterir.

Çizelge 3.2.1.7 Katılımcıların Anne Ve Baba Dini Yönelimine Göre Dağılımı

		Çok dindar	36	18,0
Anne Dini Yönelim	Dindar	108	54,0	
	Biraz Dindar	53	26,5	
	Dine Karşı İlgisiz	3	1,5	
	Çok dindar	21	10,5	
Baba Dini Yönelim	Dindar	97	48,5	
	Biraz Dindar	72	36,0	
	Dine Karşı İlgisiz	10	5,0	
	Toplam	200	100	

Katılımcıların anne ve baba dini yönelimlerine bakıldığında çoğunluğun dindar cevabını verdiği, aile tarafından din eğitimi ve öğretimiyle ilgili bilgi verilme düzeyine çoğunluğun iyi düzeyde cevabını verdiği, anne ve baba tutumuna çoğunluğun demokratik (düşüncelerime saygılı, baskıcı değil) cevabını verdiği, dini yönelime çoğunluğun dindar cevabını verdiği görülmüştür.

Katılımcıların çoğunluğu anne ve babalarının dindar olduğunu belirtmektedir. Bu, aile içindeki dini etkileşimin ve dini inançların önemli bir rol oynadığını gösterir. Tablo, anne ve babaların dini yönelimlerinin genellikle benzer olduğunu göstermektedir, ancak bazı farklar da görülmektedir.

Çizelge 3.2.1.8 Ailenin Dini Yönelime Etkisi Dağılımı

		n	%
Aile tarafından din eğitimi ve öğretimiyle ilgili bilgi verilme düzeyi	Çok İyi Düzeyde	40	20,0
	İyi Düzeyde	85	42,5
	Orta Düzeyde	59	29,5
	Alt Düzeyde	11	5,5
	Hiç verilmedi /İlgisiz	5	2,5
Anne Tutum	Demokratik (Düşüncelerime saygılı, Baskıcı değil)	152	76,0
	Otoriter (Baskıcı)	37	18,5
	İlgisiz	11	5,5
	Toplam	200	100
Baba Tutum	Demokratik (Düşüncelerime saygılı, Baskıcı değil)	131	65,5
	Otoriter (Baskıcı)	50	25,0
	İlgisiz	19	9,5
Dini Yönelim	Çok dindar	16	8,0
	Dindar	84	42,0
	Biraz Dindar	82	41,0
	Dine Karşı İlgisiz	18	9,0
	Toplam	200	100
Anne Dini Etki	Çok Fazla	35	17,5
	Fazla	56	28,0
	Normal	87	43,5
	Az	12	6,0
	Çok Az	10	5,0
	Toplam	200	100
Baba Dini Etki	Çok Fazla	24	12,0
	Fazla	44	22,0
	Normal	97	48,5
	Az	21	10,5
	Çok Az	14	7,0
	Toplam	200	100
Kardeş Dini Etki	Çok Fazla	7	3,5
	Fazla	12	6,0
	Normal	83	41,5
	Az	53	26,5
	Çok Az	45	22,5
	Toplam	200	100
Büyük Baba/Büyük Anne Dini Etki	Çok Fazla	19	9,5
	Fazla	29	14,5
	Normal	79	39,5

	Az	46	23,0
	Çok Az	27	13,5
	Toplam	200	100
Yakın Akraba Dini Etki	Çok Fazla	11	5,5
	Fazla	27	13,5
	Normal	76	38,0
	Az	39	19,5
	Çok Az	47	23,5
	Toplam	200	100

Aile tarafından din eğitimi ve öğretimiyle ilgili bilgi verilme düzeyi: Bu kısım, ailelerin çocuklarına din eğitimi ve öğretimi konusundaki yaklaşımlarını göstermektedir. İyi düzeyde bilgi verilme oranı oldukça yüksek (42.5%) iken, hiç verilmemesi veya ilgisizlik durumu (2.5%) daha düşük bir oranda görülmektedir. Ailelerin din eğitimi ve öğretimi konusundaki tutumları, çocukların dini sosyalleşme süreçlerini etkilemektedir.

Anne ve Baba Tutumu: Anne ve baba tutumları dini sosyalleşme üzerinde önemli bir rol oynar. Tabloya göre, çoğu aile "Demokratik (Düşüncelerime saygılı, Baskıcı değil)" bir tutuma sahip. "Otoriter (Baskıcı)" ve "İlgisiz" tutuma sahip aileler daha düşük oranda bulunmaktadır. Demokratik bir tutuma sahip aileler, genellikle çocukların daha olumlu bir şekilde dini değerlerle büyümelerine yardımcı olabilir.

Dini Yönelim: Dini yönelim, bireylerin dini inanç ve davranışlarına etki eder. Tabloya göre, çoğu katılımcı "Dindar" veya "Biraz Dindar" bir dini yönetime sahiptir. Bu, dini inançlarını ve davranışlarını şekillendirmede ailenin rolünün dini sosyalleşme üzerindeki etkisini göstermektedir.

Anne ve Baba Dini Etkisi: Anne ve baba dini etkisi, ailenin çocukların dini sosyalleşmesine olan katkısını göstermektedir. Tabloya göre, çoğu aile "Normal" bir dini etkiye sahiptir. "Çok Fazla" veya "Çok Az" etkiye sahip aileler daha düşük oranda bulunmaktadır. Dini etki yüksek olan ailelerin, çocukların dini inanç ve davranışlarına daha fazla katkı sağladığı görülmektedir.

Diğer Akrabaların Dini Etkisi: Bu kısım, diğer aile bireylerinin (kardeşler, büyük baba/büyük anne, yakın akrabalar) dini etkisini incelemektedir. "Normal" etkiye sahip diğer akrabaların sayısı oldukça yüksektir.

Sonuç olarak, araştırmanın teorik kısmında belirtildiği üzere aile faktörleri, dini sosyalleşme üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Tablo sonuçları “H2. Aile faktörü ve aile tipin gençlerin dini sosyalleşmesine etki eder.” hipotezimizi doğrulamıştır.

Ailenin dini eğitim tutumu, anne ve baba tutumu, dini yönelimler ve dini etkiler, bireylerin dini inançlarını ve davranışlarının gelişiminde etkilidir.

Çizelge 3.2.1.9 Eğitim Kurumları, Dini Gruplar ve Resmi/Dini Kurumların Dini Yönelime Etkisi Dağılımı

		n	%
Okullardaki Din Dersleri Dini Etki	Çok Fazla	26	13,0
	Fazla	59	29,5
	Normal	73	36,5
	Az	23	11,5
	Çok Az	19	9,5
	Toplam	200	100
Dini Grupların Dini Etki	Çok Fazla	7	3,5
	Fazla	27	13,5
	Normal	61	30,5
	Az	41	20,5
	Çok Az	64	32,0
	Toplam	200	100
Resmi/Dini Kurum Dini Etki	Çok Fazla	22	11,0
	Fazla	53	26,5
	Normal	69	34,5
	Az	19	9,5
	Çok Az	37	18,5
	Toplam	200	100

Okullardaki Din Dersleri Dini Etki: Bu bölümde, okullardaki din derslerinin dini yönelime etkisi incelenmektedir. Çoğu katılımcı, "Normal" veya "Fazla" dini etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Araştırmanın teorik kısmında da belirtildiği gibi okullardaki din dersleri, dini yönelimi etkileyen faktörlerden biri olarak kabul edilebilir. Tablo “H3.Eğitim Kurumları, bireylerin dini açıdan sosyalleşmesini etkiler.” hipotezimizi doğrulamıştır.

Dini Grupların Dini Etkisi: Dini grupların dini yönelime etkisi de incelenmektedir. "Normal" veya "Çok Az" etkiye sahip olan katılımcılar diğer gruplara göre daha fazla bulunmaktadır. Dini gruplar, dini inançları güçlendirmede veya yönlendirmede etkili bir faktör olmakla birlikte diğer faktörlere göre etkisi daha sınırlı görünmektedir.

Resmi/Dini Kurum Dini Etki: Resmi/dini kurumların dini yönelime etkisi, katılımcılar arasında farklılık göstermektedir. "Fazla" veya "Normal" etkiye sahip olan katılımcılar çoğunluktadır. Bu kurumlar, dini yönelimlerin şekillenmesine katkıda bulunmaktadır. Tablo “ H5. Resmi/Dini Kurumların Dini sosyalleşmeye önemli etkisi vardır.” hipotezini doğrulamaktadır.

Araştırmanın teorik kısmında belirtildiği üzere , dini yönelim, eğitim kurumları, dini gruplar ve resmi/dini kurumlar gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir.

Çizelge 3.2.1.10 Katılımcıların Okul Dışı Dini Bilgi Edinme Durumunun Dağılımı

		n	%
Okul Harici Dini Bilgi Öğrenme Gayreti	Evet	166	83,0
	Hayır	34	17,0
Hangi Yolla Öğrenme Gayreti Olduğu	Kendi kendime	51	30,7
	Kur'an Kursunda	51	30,7
	Camide/Yaz Kurslarında	54	32,5
	Özel hocada	3	1,8
	Diğer	7	4,2
	Toplam	200	100

Katılımcıların 166'sı okul haricinde dini bilgi öğrenme gayretine evet cevabını, 34'ü hayır cevabını vermiş çoğunluk ise camide/yaz kurslarında öğrenmeye gayret ettiğini belirtmiştir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%83) okul dışı dini bilgi edinme gayretinde bulunduğunu belirtmektedir. Bu, katılımcıların dini bilgilerini geliştirme veya derinleştirme isteklerini yansıtmaktadır. Veriler “ H6. Genç bireyler okullar dışında da dini bilgiler edinmeye isteklidir.” Hipotezini desteklemektedir.

Katılımcılar, dini bilgilerinin edinmek için farklı yolları tercih etmektedir. Bu yollardan en yaygın olanları kendi kendine öğrenme (%30,7) ve camide/yaz kurslarında öğrenme (%32,5) olarak öne çıkmaktadır. Bu farklı yöntemler, kişisel tercihleri ve dini bilgi edinme alışkanlıklarını yansıtmaktadır.

Çizelge 3.2.1.11 Katılımcıların Dini gruplar Hakkındaki Düşüncelerinin Dağılımı

	n	%
Dinin doğru anlaşılmasını engelliyorlar, faaliyetlerine engel olunmalıdır.	70	35,0
Dinin daha iyi anlaşılmasına ve yaşanmasına yardımcı oluyorlar.	117	58,5
Diğer	13	6,5
Düzenli olarak katıldım/katılıyorum.	20	10,0
Zamanım oldukça katıldım/katılıyorum.	92	46,0
Katılmayı düşünmedim/düşünmem.	85	42,5
Diğer	3	1,5
Toplam	200	100

Dini gruplar hakkındaki düşünceleri sorulduğunda çoğunluk dinin daha iyi anlaşılmasına ve yaşanmasına yardımcı oluyorlar cevabını, kurs/toplantı/seminere katılmaya ise çoğunluk zamanım oldukça katıldım/katılıyorum cevabını vermiştir.

Katılımcıların %58,5'i dini grupların dinin daha iyi anlaşılmasına ve yaşanmasına yardımcı olduğunu düşünmektedir. Bu, bu grupların toplum içinde olumlu bir etki yarattığını ve dinin daha derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunduğunu gösterirken, %35'i ise bu grupların dinin doğru anlaşılmasını engellediğini ve faaliyetlerine engel olunması gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıların %46'sı zamanlarının bir kısmını dini gruplara katılarak geçirirken, %42,5'i katılmayı düşünmemiştir veya düşünmemektedir. Bu, toplumun dini gruplara katılım konusundaki farklı yaklaşımlarını yansıtmaktadır. Katılımcıların %42,5'inin dini gruplara katılmayı düşünmemiş veya düşünmemekte olması gençlerin bu konudaki çekincesini de ortaya koymaktadır.

Çizelgeye göre, %6,5 oranında katılımcılar "diğer" seçeneğini seçmişlerdir. Bu, farklı ve çeşitli düşüncelere sahip insanların bulunduğunu gösterir ve bu görüşlerin daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekir.

Çizelge 3.2.1.12 Sosyal Çevrenin Dini Yönelime Etkisi Dağılımı

		n	%
Okul Arkadaşlarının Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi	Çok Fazla	8	4,0
	Fazla	30	15,0
	Normal	73	36,5
	Az	42	21,0
	Çok Az	47	23,5
	Toplam	200	100
Mahalle ve İş Arkadaşlarının Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi	Çok Fazla	0	,0
	Fazla	6	3,0
	Normal	78	39,0
	Az	50	25,0
	Çok Az	66	33,0
	Toplam	200	100
Komşuların Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi	Çok Fazla	2	1,0
	Fazla	7	3,5
	Normal	66	33,0
	Az	56	28,0
	Çok Az	69	34,5
	Toplam	200	100
Din Öğretmenlerinin Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi	Çok Fazla	24	12,0
	Fazla	61	30,5
	Normal	71	35,5
	Az	23	11,5
	Çok Az	21	10,5
	Toplam	200	100
Din Görevlilerinin Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi	Çok Fazla	20	10,0
	Fazla	43	21,5
	Normal	74	37,0
	Az	28	14,0
	Çok Az	35	17,5
	Toplam	200	100
Dindar Kişilerin Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi	Çok Fazla	18	9,0
	Fazla	47	23,5
	Normal	68	34,0
	Az	30	15,0
	Çok Az	37	18,5
	Toplam	200	100

Okul arkadaşlarının, mahalle ve iş arkadaşlarının, din öğretmenlerinin, din görevlilerinin ve dindar kişilerin dini tutum ve davranışlarına etkisine çoğunluk

normal cevabını verirken komşuların dini tutum ve davranışlarına etkisine ise çoğunluk çok az cevabını vermiştir.

Bu çizelgeye göre, katılımcıların büyük bir kısmı okul arkadaşlarının dini tutum ve davranışlarına etkisinin "normal" olduğunu ifade etmektedir (36,5%). Çok fazla etkisi olduğunu ifade eden katılımcılar sadece %4 ile sınırlı bir orana sahiptir. Mahalle ve iş arkadaşlarının dini tutum ve davranışlarına etkisi de benzer şekilde çoğu katılımcı için "normal" olarak görünmektedir (39%). Çok fazla etkisi olduğunu belirten katılımcıların oranı oldukça düşüktür (%3).

Katılımcılar, komşuların dini tutum ve davranışlarına genellikle "normal" bir etkiye sahip olduklarını ifade etmektedir (33%). Çok fazla etkisi olduğunu düşünenlerin oranı oldukça düşüktür (%1).

Hem din öğretmenlerinin hem de din görevlilerinin katılımcılar üzerinde daha fazla etkisi olduğu görünmektedir. Özellikle din öğretmenlerinin dini tutum ve davranışlarına etkisinin "çok fazla" olduğunu belirten katılımcıların oranı %12 iken, din görevlilerinin etkisinin "çok fazla" olduğunu düşünenlerin oranı %10'dur. Tablo "H11. Gençlerin sosyal çevreleri içinde özellikle din dersi öğretmenleri ve din görevlilerinin dini yönelimleri üzerinde önemli etkisi vardır." hipotezini doğrulamaktadır.

Dindar kişilerin katılımcılar üzerinde "normal" bir etkisi olduğunu ifade edenlerin oranı oldukça yüksektir (%34). "Çok fazla" etkisi olduğunu düşünenlerin oranı %9'dur.

Tablodaki genel veriler, farklı sosyal faktörlerin dini yönelime etkilerini göstermesi bakımından "H8,Ortaöğretim düzeyindeki bireylerde Sosyal Faktörlere göre dini yönelimde farklılıklar vardır." tezini doğrulamaktadır.

Çizelge 3.2.1.13 Kitle İletişim Araçlarının Dini Yönelime etkisi Dağılımı

		n	%
Kitle İletişim Araçlarında Dini Yayınları Takip	Evet hepsini takip ediyorum.	12	6,0
	Fırsat buldukça takip ediyorum.	44	22,0
	Tesadüfen rastlasam takip ediyorum.	80	40,0
	Zamanım olmadığı için takip edemiyorum.	13	6,5
	İlgimi çekmediği için takip etmiyorum.	51	25,5
	Toplam	200	100
Kitle İletişim Araçlarında Yer Alan Dini Yayınlar Hakkında Düşünceler	Oldukça faydalı buluyorum ve dini bilgilerimi geliştirmede bana yardımcı oluyor.	88	44,0
	Dini konulardaki düşüncelerimde tereddüt yaşamama neden oluyor.	64	32,0
	Dini konuların kitle iletişim araçlarında yer almasını hoş karşılamıyorum.	35	17,5
	Diğer	13	6,5
	Toplam	200	100
Televizyonun Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi	Çok Fazla	11	5,5
	Fazla	26	13,0
	Normal	69	34,5
	Az	48	24,0
	Çok Az	46	23,0
	Toplam	200	100
Radyonun Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi	Çok Fazla	1	,5
	Fazla	9	4,5
	Normal	35	17,5
	Az	55	27,5
	Çok Az	100	50,0
Toplam	200	100	
Gazetenin Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi	Çok Fazla	2	1,0
	Fazla	7	3,5
	Normal	37	18,5
	Az	58	29,0
	Çok Az	96	48,0
Toplam	200	100	
Kitap ve Derginin Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi	Çok Fazla	19	9,5
	Fazla	31	15,5
	Normal	75	37,5
	Az	30	15,0
	Çok Az	45	22,5
Toplam	200	100	
	Çok Fazla	56	28,0

İnternetin Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi	Fazla	61	30,5
	Normal	53	26,5
	Az	14	7,0
	Çok Az	16	8,0
	Toplam	200	100

Kitle iletişim araçlarında dini yayınları takibe çoğunluk tesadüfen rastlasam takip ediyorum cevabını, bu dini yayınlar hakkında ise çoğunluk oldukça faydalı buluyorum ve dini bilgilerimi geliştirmede bana yardımcı oluyor cevabını vermiştir. Televizyonun, kitap ve derginin dini tutum ve davranışlara etkisine çoğunluk normal cevabını, radyonun ve gazetenin dini tutum ve davranışlara etkisine çoğunluk çok az cevabını verirken internetin dini tutum ve davranışlara etkisine ise çoğunluk fazla cevabını vermiştir.

Katılımcıların büyük bir kısmı kitle iletişim araçlarında dini yayınları takip etmektedir. Özellikle "tesadüfen rastlasam takip ediyorum" yanıtı %40 ile en yaygın olan seçenektir. Bu, dini içeriklere rastgele veya fırsat buldukça erişim sağladıklarını göstermektedir.

Katılımcıların büyük bir kısmı, kitle iletişim araçlarında yer alan dini yayınları faydalı bulduklarını ifade etmektedir (44%). Bununla birlikte, %17,5'lik bir oran dini konuların kitle iletişim araçlarında yer almasını hoş karşılamadığını belirtmektedir.

Televizyonun dini tutum ve davranışlara etkisi, çoğu katılımcı için "normal" olarak görünmektedir (34,5%). Az veya çok az etkisi olduğunu düşünenlerin oranları birbirine yakındır.

Radyonun dini tutum ve davranışlara etkisi büyük ölçüde "çok az" olarak görünmektedir (50%). Radyonun az veya normal bir etkisi olduğunu düşünenlerin oranları oldukça düşüktür.

Gazetenin dini tutum ve davranışlara etkisi, büyük bir kısmı için "çok az" olarak görünmektedir (48%). Gazetenin az veya normal bir etkisi olduğunu düşünenlerin oranları oldukça düşüktür.

Kitap ve derginin dini tutum ve davranışlara etkisi, çoğu katılımcı için "normal" olarak görünmektedir (37,5%). Az veya çok az etkisi olduğunu düşünenlerin oranları birbirine yakındır.

İnternetin dini tutum ve davranışlara etkisi, çoğu katılımcı için "çok fazla" veya "fazla" olarak görünmektedir (58,5%). Bu, katılımcıların internet üzerinden dini içeriklere daha fazla maruz kaldığını ve bu içeriklerin dini yönelimlerini etkilediğini göstermektedir.

Tablo “H12. Kitle iletişim araçlarının özellikle internet ve sosyal medya araçlarının gençlerin dini sosyalleşmesi üzerinde önemli etkisi vardır.” hipotezimizi doğrulamaktadır.

3.2.2. Dini Sosyalleşme Ölçeğine Göre Yapılan Karşılaştırmalar

Çizelge 3.2.2.1 Katılımcıların Yaşına Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması

	N	Ortalama	SS	F	p
14	47	25,8723	4,54742		
15	69	26,6812	5,28453		
16	37	26,8108	5,23788	,373	,828
17	44	25,8409	5,75444		
18	3	27,3333	3,78594		
Toplam	200	26,3400	5,17575		

Katılımcıların yaşlarına göre dini sosyalleşme ölçeğinin karşılaştırılmasına yönelik yapılan tek yönlü varyans testine göre aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$). Buna göre farklı yaşlardaki katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları benzer düzeylerde dir.

Bunun temel nedeni katılımcı grubun yaş aralığı arasında kayda değer bir fark olmamasıdır. Katılımcılar Lise 9. Ve 11. Sınıf düzeyi öğrencileridir.

Çizelge 3.2.2.2 Katılımcıların Cinsiyetine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	Ortalama	SS	t	p
Dini Sosyalleşme Ölçeği	Kız	91	25,7363	5,50320	-1,512	,132
	Erkek	109	26,8440	4,85374		
	Toplam	200				

Katılımcıların cinsiyetine göre dini sosyalleşme ölçeğinin karşılaştırılmasına yönelik yapılan bağımsız gruplar t testine göre aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$). Buna göre kız ve erkek katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları benzer düzeydedir.

Çizelge 3.2.2.3 Katılımcıların Okul Türüne Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması

	N	Ortalama	SS	F	p
Anadolu Lisesi	35	25,7714	5,58931	5,380	,000
Fen Lisesi	31	24,8710	3,90506		
Sosyal Bilimler Lisesi	29	26,0345	2,99384		
Anadolu İmam Hatip Lisesi	32	28,9375	5,16150		
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	44	28,0000	5,12177		
Güzel Sanatlar Lisesi	29	23,5172	5,84698		
Toplam	200	26,3400	5,17575		

Katılımcıların okul türlerine göre dini sosyalleşme ölçeğinin karşılaştırılmasına yönelik yapılan tek yönlü varyans testine göre aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna göre Anadolu İmam Hatip Lisesine giden katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları diğerlerinden daha yüksektir. Veriler “H.4 Okul türüne göre, bireylerin dini sosyalleşmesi farklılık göstermektedir.” hipotezini doğrulamaktadır.

Tablo her okul türündeki katılımcıların dini sosyalleşme ölçeği puanlarının ortalamasını ifade etmektedir. Anadolu İmam Hatip Lisesi, en yüksek ortalama puanı (28.9375) elde ederken, Fen Lisesi arada büyük bir fark olmasa da ,en düşük ortalama puanı (24.8710) elde etmiştir. Bu, Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin dini

sosyalleşme açısından daha yüksek puanlar aldığını gösterir. Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin diğer okul türlerine göre daha yüksek bir ortalama dini sosyalleşme puanına sahip olduğu görülüyor, ve bu farkın anlamlılığı istatistiksel olarak doğrulanmıştır ($p<0.05$).

Katılımcıların verdiği cevaplar “H1. Ortaöğretim düzeyindeki bireyler yaşlılarıyla farklı şekillerde sosyalleşir.” hipotezimizi doğrulamıştır.

Çizelge 3.2.2.4 Katılımcıların Sınıfına Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması

	Sınıf	N	Ortalama	SS	t	p
Dini Sosyalleşme Ölçeği	9. Sınıf	112	26,3839	5,01034	,135	,893
	11. Sınıf	88	26,2841	5,40742		
	Toplam	200				

Katılımcıların sınıfına göre dini sosyalleşme ölçeğinin karşılaştırılmasına yönelik yapılan bağımsız gruplar t testine göre aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$). Buna göre 9. sınıf ve 11. sınıfa giden katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları benzer düzeydedir.

Çizelge 3.2.2.5 Katılımcıların Dindarlığına Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması

	N	Ortalama	SS	F	p
Çok dindar	13	30,4615	2,60177	26,568	,000
Dindar	87	28,2989	3,87333		
Biraz Dindar	83	25,0964	4,83537		
Dine Karşı İlgisiz	17	19,2353	5,59609		
Toplam	200	26,3400	5,17575		

N: Her dindarlık düzeyinde kaç katılımcının bulunduğunu gösterir. En fazla katılımcı "Dindar" kategorisinde (N=87) bulunurken, en az katılımcı "Çok dindar" kategorisinde (N=13) yer almaktadır.

Ortalama (Mean): Her dindarlık düzeyindeki katılımcıların dini sosyalleşme ölçeği puanlarının ortalamasını ifade eder. "Çok dindar" katılımcılar en yüksek ortalama puanı (30.4615) elde ederken, "Dine Karşı İlgisiz" katılımcılar en düşük ortalama puanı (19.2353) almıştır. Bu, daha dindar katılımcıların dini sosyalleşme açısından daha yüksek puanlar aldığını gösterir.

SS (Standart Sapma): Her dindarlık düzeyindeki dini sosyalleşme ölçeği puanlarının ne kadar değişkenlik gösterdiğini ifade eder. Daha yüksek standart sapma, puanların daha fazla değişkenlik gösterdiği anlamına gelir.

F (F-statistik): Her dindarlık düzeyinin dini sosyalleşme ölçeği puanlarının karşılaştırılmasında kullanılan F-statistiği. Dindarlık düzeyleri arasındaki farkın anlamlılığını değerlendirmek için kullanılır.

p (Anlamlılık Düzeyi): F-statistiğinin anlamlılığını gösteren p değeri. Bu değer, dindarlık düzeyleri arasındaki farkın rastgele olup olmadığını belirler. Eğer p değeri anlamlı bir seviyede ise, dindarlık düzeyleri arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlıdır.

Sonuç olarak, bu çizelge, katılımcıların dindarlık düzeylerine göre dini sosyalleşme ölçeği puanlarının nasıl dağıldığını göstermektedir. "Çok dindar" katılımcılar diğer dindarlık düzeylerine göre daha yüksek bir ortalama dini sosyalleşme puanına sahiptir ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.05$)

Katılımcıların dindarlığına göre dini sosyalleşme ölçeğinin karşılaştırılmasına yönelik yapılan tek yönlü varyans testine göre aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Buna göre çok dindar olan katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları diğerlerinden daha yüksektir. Dindarlık azaldıkça dini sosyalleşme ortalamalarının da azaldığı görülmüştür.

Çizelge 3.2.2.6 Katılımcıları Yaşam Tarzı ve Gelirlerine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması

	N	Ortalama	SS	F	p
Üst tabaka (Zengin)	6	25,5000	4,50555		
Orta tabakanın üstü	67	26,1493	5,40554		
Orta tabaka (Orta halli)	113	26,6372	5,04455	,424	,736
Orta tabakanın altı	14	25,2143	5,65928		
Toplam	200	26,3400	5,17575		

Katılımcıların yaşam tarzı ve gelirlerine göre dini sosyalleşme ölçeğinin karşılaştırılmasına yönelik yapılan tek yönlü varyans testine göre aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($p>0.05$). Buna göre farklı yaşam tarzı ve gelirlere sahip olan katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları benzer düzeylerde dir. Tablo “ H10. Sosyo-ekonomik düzeye göre, katılımcıların dini yöneliminde farklılıklar vardır.” hipotezimizi desteklememiştir. Katılımcıların yaşam tarzı ve gelirlerine göre dini sosyalleşme ölçeğinin testine göre aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir

Çizelge 3.2.2.7 Katılımcıların Anne-Baba Dini Yönelimine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması

		N	Ortalama	SS	F	p
Anne Dini Yönelim	Çok dindar	36	29,7222	5,12479		
	Dindar	108	26,8796	4,27712		
	Biraz Dindar	53	23,1887	5,08034		
	Dine Karşı İlgisiz	3	22,0000	6,55744	15,573	,000
	Toplam	200	26,3400	5,17575		
Baba Dini Yönelim	Çok dindar	21	29,1905	3,50170		
	Dindar	97	27,0206	4,57798		
	Biraz Dindar	72	24,8750	5,31789		
	Dine Karşı İlgisiz	10	24,3000	8,52513	5,468	,001
	Toplam	200	26,3400	5,17575		

Anne Dini Yönelimine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeği Karşılaştırılması:

"Çok dindar" annelere sahip katılımcılar en yüksek ortalama dini sosyalleşme puanına (29.7222) sahiptir. "Dine Karşı İlgisiz" annelere sahip katılımcılar ise en düşük ortalama puanı (22.0000) almıştır.

F-statistiği (15.573) anlamlıdır ($p<0.05$), bu da anne dini yönelimi ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir.

Baba Dini Yönelimine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeği Karşılaştırılması:

"Çok dindar" babalara sahip katılımcılar en yüksek ortalama dini sosyalleşme puanına (29.1905) sahiptir. "Dine Karşı İlgisiz" babalara sahip katılımcılar ise en düşük ortalama puanı (24.3000) almıştır.

F-statistiği (5.468) anlamlıdır ($p<0.05$), bu da baba dini yönelimi ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir.

Katılımcıların anne-baba dini yönelimine göre dini sosyalleşme ölçeğinin karşılaştırılmasına yönelik yapılan tek yönlü varyans testine göre hem anne hem baba dini yönelimine göre aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Buna göre hem anne hem baba dini yöneliminde çok dindar olan katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları diğerlerinden daha yüksektir. Anne-baba dindarlığı azaldıkça dini sosyalleşme ortalamalarının da azaldığı görülmüştür. Bu sonuçlar, teorik çerçevede belirtildiği gibi ,hem anne hem de baba dini yöneliminin çocukların dini sosyalleşme düzeyi üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Sonuçlar "H2.Aile faktörü ve aile tipin gençlerin dini sosyalleşmesine etki eder." hipotezimizi desteklemektedir. Özellikle "çok dindar" anne ve baba sahibi olan çocukların daha yüksek dini sosyalleşme puanlarına sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bu sonuçlar, aile içi dini değerlerin çocukların dini sosyalleşmesinde önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir.

Çizelge 3.2.2.8 Katılımcıların Aile Tarafından Din Eğitimi ve Öğretimiyle İlgili Bilgi Verilme Düzeyine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması

	N	Ortalama	SS	F	p
Çok İyi Düzeyde	40	28,1750	3,82225	6,474	,000
İyi Düzeyde	85	27,0941	5,08177		
Orta Düzeyde	59	25,3051	5,14029		
Alt Düzeyde	11	22,1818	6,38464		
Hiç verilmedi /İlgisiz	5	20,2000	2,58844		
Toplam	200	26,3400	5,17575		

"Çok İyi Düzeyde" din eğitimi ve öğretimi alan katılımcılar en yüksek ortalama dini sosyalleşme puanına (28.1750) sahiptir.

"Hiç verilmedi/İlgisiz" kategorisindeki katılımcılar en düşük ortalama puanı (20.2000) almıştır.

F-statistiği (6.474) anlamlıdır ($p < 0.05$), bu da aile tarafından din eğitimi ve öğretimi düzeyi ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir.

Bu sonuçlar, "H2.Aile faktörü ve aile tipi gençlerin dini sosyalleşmesine etki eder." hipotezimizi desteklemektedir. Katılımcıların yanıtları, aile faktörünün din eğitimi ve öğretimi düzeyinin çocukların dini sosyalleşme düzeyini etkilediğini göstermektedir. Özellikle "çok iyi düzeyde" din eğitimi alan katılımcıların daha yüksek dini sosyalleşme puanlarına sahip olduğu gözlemlenmektedir. Ailelerin din eğitimine verdikleri önem, çocukların dini sosyalleşme süreçlerini etkilemektedir.

Çizelge 3.2.2.9 Katılımcıların Anne-Baba Tutumuna Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması

	N	Ortalama	SS	F	p	
Anne Tutum	Demokratik (Düşüncelerime saygılı, Baskıcı değil)	152	26,7961	4,99449	4,875	,009
	Otoriter (Baskıcı)	37	25,7568	5,17153		
	İlgisiz	11	22,0000	5,91608		
	Toplam	200	26,3400	5,17575		
Baba Tutum	Demokratik (Düşüncelerime saygılı, Baskıcı değil)	131	26,4656	5,19659	1,591	,206
	Otoriter (Baskıcı)	50	26,7600	4,73614		

İlgisiz	19	24,3684	5,94615
Toplam	200	26,3400	5,17575

Katılımcıların anne-baba tutumuna göre dini sosyalleşme ölçeğinin karşılaştırılmasına yönelik yapılan tek yönlü varyans testine göre anne tutumuna göre aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$). Bu sonuçlar, “H2.Aile faktörü ve aile tipi gençlerin dini sosyalleşmesine etki eder.” hipotezimizi desteklemektedir. Katılımcıların yanıtları ailenin tutumunun katılımcıların dini sosyalleşmesine etki ettiğini göstermektedir. Buna göre anne tutumunda demokratik (düşüncelerime saygılı, baskıcı değil) cevabını veren katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları diğerlerinden daha yüksektir.

Çizelge 3.2.2.10 Aile Bireylerinin Dini Etkilerine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması

		N	Ortalama	SS	F	p
Anne Dini Etki	Çok Fazla	35	29,7714	4,31881	14,344	,000
	Fazla	56	27,1071	3,63157		
	Normal	87	25,7011	4,81788		
	Az	12	24,2500	7,07267		
	Çok Az	10	18,1000	4,86370		
	Toplam	200	26,3400	5,17575		
Baba Dini Etki	Çok Fazla	24	28,2500	4,24520	4,958	,001
	Fazla	44	27,3182	3,18260		
	Normal	97	26,2474	4,75883		
	Az	21	25,9048	7,63482		
	Çok Az	14	21,2857	7,06485		
	Toplam	200	26,3400	5,17575		
Kardeş Dini Etki	Çok Fazla	7	28,1429	5,75698	4,257	,003
	Fazla	12	29,2500	2,95804		
	Normal	83	27,2410	4,78206		
	Az	53	25,9434	4,99775		
	Çok Az	45	24,0889	5,70814		
	Toplam	200	26,3400	5,17575		
Büyük Baba/Büyük Anne Dini Etki	Çok Fazla	19	29,1579	5,75677	4,251	,003
	Fazla	29	27,1379	4,05079		

	Normal	79	26,3038	5,00347		
	Az	46	26,5435	4,88402		
	Çok Az	27	23,2593	5,61997		
	Toplam	200	26,3400	5,17575		
	Çok Fazla	11	29,2727	3,28910		
	Fazla	27	27,1481	4,23087		
Yakın Akraba Dini Etki	Normal	76	26,8158	5,34343	2,741	,030
	Az	39	26,2051	4,43182		
	Çok Az	47	24,5319	5,87127		
	Toplam	200	26,3400	5,17575		

Anne Dini Etki açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip annelerin çocuklarının ortalama dini sosyalleşme puanı (29.7714), diğer kategorilere göre daha yüksektir. F-statistiği anlamlıdır ($p<0.05$), bu da anne dini etki ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir.

Baba Dini Etki açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip babaların çocuklarının ortalama dini sosyalleşme puanı (28.2500), diğer kategorilere göre daha yüksektir. F-statistiği anlamlıdır ($p<0.05$), bu da baba dini etki ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir.

Kardeş, Büyük Baba/Büyük Anne ve Yakın Akraba Dini Etki açısından da "Çok Fazla" dini etkiye sahip aile bireylerinin çocuklarının ortalama dini sosyalleşme puanları diğer kategorilere göre daha yüksektir ve F-statistikleri anlamlıdır.

Sonuç olarak, aile bireylerinin dini etkilerinin, çocukların dini sosyalleşmeleri üzerinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu sonuçlar, "H2.Aile faktörü ve aile tipin gençlerin dini sosyalleşmesine etki eder." hipotezimizi desteklemektedir. Özellikle "Çok Fazla" dini etkiye sahip aile bireylerinin çocuklarının daha yüksek dini sosyalleşme puanlarına sahip olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.2.2.11 Eğitim Kurumları, Dini Gruplar ve Resmi Dini Kurum Dini Etkilerine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması

		N	Ortalama	SS	F	p
Okullardaki Din Dersleri Dini Etki	Çok Fazla	26	28,2308	5,47947	1,234	,298
	Fazla	59	26,4068	4,33159		
	Normal	73	26,0000	4,63081		
	Az	23	26,1304	6,48287		
	Çok Az	19	25,1053	7,03874		
	Toplam	200	26,3400	5,17575		
Dini Grupların Dini Etkisi	Çok Fazla	7	28,1429	6,98638	2,583	,038
	Fazla	27	27,7037	4,45330		
	Normal	61	27,1475	4,29665		
	Az	41	26,3659	5,81273		
	Çok Az	64	24,7813	5,33770		
	Toplam	200	26,3400	5,17575		
Resmi Dini Kurum Dini Etki	Çok Fazla	22	29,8636	4,15527	9,143	,000
	Fazla	53	26,8679	3,71607		
	Normal	69	27,2319	4,82989		
	Az	19	23,5263	5,76742		
	Çok Az	37	23,2703	5,82928		
	Toplam	200	26,3400	5,17575		

Okullardaki Din Dersleri Dini Etki açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip öğrencilerin ortalama dini sosyalleşme puanı (28.2308), diğer kategorilere göre daha yüksektir. Ancak, F-statistiği anlamlı değildir ($p>0.05$), bu da okullardaki din dersleri dini etki ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olmadığını gösterir.

Dini Grupların Dini Etkisi açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip kişilerin ortalama dini sosyalleşme puanı (28.1429), diğer kategorilere göre daha yüksektir. F-statistiği anlamlıdır ($p<0.05$), bu da dini grupların dini etki ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir. Sonuçlar "H7. Gençlerin dini sosyalleşme düzeyine göre, dini grupların etki düzeyi farklılaşmaktadır." tezimizi doğrulamıştır.

Resmi Dini Kurum Dini Etki açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip kişilerin ortalama dini sosyalleşme puanı (29.8636), diğer kategorilere göre daha yüksektir. F-

statistiği çok anlamlıdır ($p < 0.001$), bu da resmi dini kurum dini etki ile dini sosyalleşme arasında güçlü bir ilişki olduğunu gösterir. Sonuçlar, “H5. Resmi/Dini Kurumların Dini sosyalleşmeye önemli etkisi vardır.” tezimizi doğrulamıştır.

Sonuç olarak, resmi dini kurumların dini etkileri, dini sosyalleşme üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir, özellikle "Çok Fazla" dini etkiye sahip kişilerin daha yüksek dini sosyalleşme puanlarına sahip olduğu görülmektedir. Ancak, okullardaki din derslerinin dini sosyalleşme üzerindeki etkisine verilen yanıtlar açısından anlamlı bir etkisi olmadığı görülmektedir. Bu konu ayrıca tüm yönleri ile araştırmaya değer bir konudur.

Çizelge 3.2.2.12 Toplumsal Faktörlerin Dini Etkilerine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması

		N	Ortalama	SS	F	p
Okul Arkadaşları Dini Etki	Çok Fazla	8	30,0000	3,96412	5,465	,000
	Fazla	30	26,3333	4,34172		
	Normal	73	27,7534	4,44966		
	Az	42	25,9048	4,10716		
	Çok Az	47	23,9149	6,62613		
	Toplam	200	26,3400	5,17575		
Mahalle ve İş Arkadaşları Dini Etki	Fazla	6	27,3333	6,83130	2,525	,059
	Normal	78	27,4615	4,23864		
	Az	50	26,0000	4,06579		
	Çok Az	66	25,1818	6,45197		
	Toplam	200	26,3400	5,17575		
Komşular Dini Etki	Çok Fazla	2	31,0000	1,41421	5,128	,001
	Fazla	7	29,2857	3,86067		
	Normal	66	27,7121	4,27071		
	Az	56	26,6429	4,05610		
	Çok Az	69	24,3478	6,23280		
Okullardaki Din Dersi Öğretmenleri Dini Etki	Çok Fazla	24	28,9167	5,09831	3,090	,017
	Fazla	61	27,0000	4,11906		
	Normal	71	25,8592	5,02365		
	Az	23	25,2609	4,51480		
	Çok Az	21	24,2857	7,68858		
Toplam	200	26,3400	5,17575			

Din Görevlileri Dini Etki	Çok Fazla	20	28,9000	3,76829	8,934 ,000
	Fazla	43	28,3953	4,24903	
	Normal	74	26,7027	4,42821	
	Az	28	24,8214	4,73798	
	Çok Az	35	22,8000	6,50701	
	Toplam	200	26,3400	5,17575	
Dindar Kişiler Dini Etki	Çok Fazla	18	29,4444	5,17030	5,927 ,000
	Fazla	47	27,0851	4,10106	
	Normal	68	26,9853	4,32795	
	Az	30	25,5333	5,84119	
	Çok Az	37	23,3514	5,96386	
	Toplam	200	26,3400	5,17575	

Okul Arkadaşları Dini Etki açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip bireylerin ortalama dini sosyalleşme puanı (30.0000), diğer kategorilere göre daha yüksektir ve F-statistiği anlamlıdır ($p < 0.001$), bu da okul arkadaşlarının dini etki ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir. Katılımcı yanıtları "H9.Gençlerin dini sosyalleşmelerini buldukları arkadaş ortamları etkiler." hipotezimizi doğrulamaktadır.

Mahalle ve İş Arkadaşları Dini Etki açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip kişilerin ortalama dini sosyalleşme puanı bulunmamaktadır. F-statistiği anlamlı değildir ($p > 0.05$), bu da mahalle ve iş arkadaşlarının dini etki ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olmadığını gösterir.

Komşular Dini Etki açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip bireylerin ortalama dini sosyalleşme puanı (31.0000), diğer kategorilere göre daha yüksektir ve F-statistiği anlamlıdır ($p < 0.001$), bu da komşuların dini etki ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir.

Okullardaki Din Dersi Öğretmenleri Dini Etki açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip bireylerin ortalama dini sosyalleşme puanı (28.9167), diğer kategorilere göre daha yüksektir ve F-statistiği anlamlıdır ($p < 0.05$), bu da okullardaki din dersi öğretmenlerinin dini etki ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir.

Din Görevlileri Dini Etki açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip bireylerin ortalama dini sosyalleşme puanı (28.9000), diğer kategorilere göre daha yüksektir ve F-statistiği anlamlıdır ($p<0.001$), bu da din görevlilerinin dini etki ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir.

Sonuçlar , “H11. Gençlerin sosyal çevreleri içinde özellikle din dersi öğretmenleri ve din görevlilerinin dini yönelimleri üzerinde önemli etkisi vardır.” hipotezimizi doğrulamıştır.

Dindar Kişiler Dini Etki açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip kişilerin ortalama dini sosyalleşme puanı (29.4444), diğer kategorilere göre daha yüksektir ve F-statistiği anlamlıdır ($p<0.001$), bu da dindar kişilerin dini etki ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir.

Katılımcı yanıtları “H8. Ortaöğretim düzeyindeki bireylerde Sosyal Faktörlere göre dini yönelimde farklılıklar vardır.” hipotezimizi doğrulamaktadır. Sonuç olarak, okul arkadaşları ve komşuların dini etkileri, dini sosyalleşme üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir, özellikle "Çok Fazla" dini etkiye sahip kişilerin daha yüksek dini sosyalleşme puanlarına sahip olduğu görünmektedir. Ayrıca, okullardaki din dersi öğretmenleri, din görevlileri ve dindar kişilerin dini etkileri de dini sosyalleşme üzerinde anlamlıdır. Mahalle ve iş arkadaşlarının dini etkisi üzerinde ise anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Çizelge 3.2.2.13 Kitle İletişim Araçlarının Dini Etkilerine Göre Dini Sosyalleşme Ölçeğinin Karşılaştırılması

		N	Ortalama	SS	F	p
Televizyon Dini Etki	Çok Fazla	11	28,3636	4,47823	1,171	,325
	Fazla	26	26,6923	3,78174		
	Normal	69	26,7101	4,89628		
	Az	48	26,3125	4,55303		
	Çok Az	46	25,1304	6,73831		
	Toplam	200	26,3400	5,17575		
Radyo Dini Etki	Çok Fazla	1	24,0000	.	1,162	,329
	Fazla	9	28,5556	4,63980		
	Normal	35	27,4857	4,30028		
	Az	55	26,2545	4,15985		
	Çok Az	100	25,8100	5,92153		

	Toplam	200	26,3400	5,17575		
Gazete Dini Etki	Çok Fazla	2	30,5000	2,12132		
	Fazla	7	28,0000	5,00000		
	Normal	37	27,5405	5,19933		
	Az	58	26,4655	3,76603	1,524	,197
	Çok Az	96	25,5938	5,83380		
	Toplam	200	26,3400	5,17575		
Kitap ve Dergi Dini Etki	Çok Fazla	19	31,1053	3,47842		
	Fazla	31	25,4839	4,49348		
	Normal	75	26,6000	4,49023		
	Az	30	26,3667	4,83866	6,383	,000
	Çok Az	45	24,4667	6,25082		
	Toplam	200	26,3400	5,17575		
İnternet Dini Etki	Çok Fazla	56	28,2679	4,92670		
	Fazla	61	26,1803	4,21706		
	Normal	53	26,6038	4,67950		
	Az	14	22,0000	6,25115	6,680	,000
	Çok Az	16	23,1250	6,53070		
	Toplam	200	26,3400	5,17575		

Televizyon Dini Etki açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip bireylerin ortalama dini sosyalleşme puanı (28.3636) diğer kategorilere göre daha yüksektir. Ancak F-statistiği anlamlı değildir ($p>0.05$), bu nedenle televizyonun dini etki ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu söylemek için yetersiz kanıtlar vardır.

Radyo Dini Etki açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip bireylerin ortalama dini sosyalleşme puanı (24.0000) bulunmamaktadır. F-statistiği anlamlı değildir ($p>0.05$), bu nedenle radyonun dini etki ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu söylemek için yetersiz kanıtlar vardır.

Gazete Dini Etki açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip bireylerin ortalama dini sosyalleşme puanı (30.5000) diğer kategorilere göre daha yüksektir. Ancak F-statistiği anlamlı değildir ($p>0.05$), bu nedenle gazetenin dini etki ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu söylemek için yetersiz kanıtlar vardır.

Kitap ve Dergi Dini Etki açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip bireylerin ortalama dini sosyalleşme puanı (31.1053) diğer kategorilere göre daha yüksektir ve

F-statistiği anlamlıdır ($p<0.001$), bu da kitap ve dergilerin dini etki ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir.

İnternet Dini Etki açısından, "Çok Fazla" dini etkiye sahip bireylerin ortalama dini sosyalleşme puanı (28.2679) diğer kategorilere göre daha yüksektir ve F-statistiği anlamlıdır ($p<0.001$), bu da internetin dini etki ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterir. Bu sonuçlar "H12. Kitle iletişim araçlarının özellikle internet ve sosyal medya araçlarının gençlerin dini sosyalleşmesi üzerinde önemli etkisi vardır." hipotezimizi doğrulamaktadır.

Sonuç olarak, internet, kitap ve dergilerin dini etkileri, dini sosyalleşme üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Ancak televizyon, radyo ve gazetenin dini etkileri dini sosyalleşme üzerinde anlamlı değildir. Araştırmanın teorik kısmında belirtildiği üzere toplumda yaşanan dijital dönüşümün etkisiyle internet ve sosyal medya araçlarının etkisinin artışı gözlemlenmektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışma kapsamında ortaöğretim düzeyindeki bireylerin dini açıdan sosyalleşme süreçleri ve söz konusu sürecin deneyimlenmesi ve dini açıdan sosyalleşmesine etki eden faktörlerin incelenmesi amaçlanmış ve bu amaç doğrultusunda Yalova İl merkezinde farklı türdeki ortaöğretim kurumlarında öğrenimlerini sürdürmekte olan orta öğretim öğrencilerinden seçilen 200 kişilik bir örneklem üzerinde bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

Çalışmaya katılan katılımcılardan 47 kişi 14 yaşında, 69 kişi 15 yaşında, 37 kişi 16 yaşında, 44 kişi 17 yaşında ve 3 kişi ise 18 yaşındadır. 91 katılımcı öğrenci iken 109 katılımcı ise erkektir.

35 kişi Anadolu Lisesinde, 31 kişi Fen Lisesinde, 29 kişi Sosyal Bilimler Lisesinde, 32 kişi Anadolu İmam Hatip Lisesinde, 44 kişi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde ve 29 kişi ise Güzel Sanatlar Lisesinde eğitim görmektedir. 112 kişi 9. sınıfa gitmekteyken 88 kişi ise 11. sınıfa gitmektedir.

Evde kimlerle oturulduğu sorulduğunda 143 katılımcı anne-babasıyla beraber, 18 katılımcı anne-babası ve aile büyüklerinden bir ya da birkaçıyla beraber, 5 katılımcı babasıyla beraber, 13 katılımcı annesiyle beraber ve 21 kişi ise diğer cevabını vermiştir. Katılımcıların anne eğitim durumuna bakıldığında çoğunluk lise veya dengi okul cevabını, baba eğitim durumuna bakıldığında ise çoğunluk yükseköğretim cevabını vermiştir.

Katılımcılara dindarlıkları sorulduğunda 13 kişi çok dindar, 87 kişi dindar, 83 kişi biraz dindar ve 17 kişi ise dine karşı ilgisiz olduğunu ifade etmiştir. Bu veriler ışığında katılımcıların çoğunlukla kendini dindar ve biraz dindar gördüğü Dine İlgisiz sayının düşük olduğu görülmektedir.

Katılımcılara yaşam tarzı ve gelir durumları sorulduğunda 6 kişi üst tabaka (zengin) olduğu, 67 kişi orta tabakanın üstü olduğu, 113 kişi orta tabaka (orta halli) olduğu ve 14 kişi ise orta tabakanın altında olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların anne ve baba dini yönelimlerine bakıldığında çoğunluğun dindar cevabını verdiği, aile

tarafından din eğitimi ve öğretimiyle ilgili bilgi verilme düzeyine çoğunluğun iyi düzeyde cevabını verdiği, anne ve baba tutumuna çoğunluğun demokratik (düşüncelerime saygılı, baskıcı değil) cevabını verdiği, dini yönelime çoğunluğun dindar cevabını verdiği görülmüştür. Katılımcıların anne, baba, kardeş, büyük baba/büyük anne, yakın akraba, okullardaki din dersleri ve resmi dini kurumların dini etkisine çoğunluk normal cevabını verirken dini grupların dini etkisine ise çoğunluk çok az cevabını vermiştir.

Katılımcıların 166'sı okul haricinde dini bilgi öğrenme gayretine evet cevabını, 34'ü hayır cevabını vermiş çoğunluk ise camide/yaz kurslarında öğrenmeye gayret ettiğini belirtmiştir.

Dini gruplar hakkındaki düşünceleri sorulduğunda çoğunluk dinin daha iyi anlaşılmasına ve yaşanmasına yardımcı oluyorlar cevabını, kurs/toplantı/seminere katılmaya ise çoğunluk zamanım oldukça katıldım/katılıyorum cevabını vermiştir. Okul arkadaşlarının, mahalle ve iş arkadaşlarının, din öğretmenlerinin, din görevlilerinin ve dindar kişilerin dini tutum ve davranışlarına etkisine çoğunluk normal cevabını verirken komşuların dini tutum ve davranışlarına etkisine ise çoğunluk çok az cevabını vermiştir.

Kitle iletişim araçlarında dini yayınları takibe çoğunluk tesadüfen rastlasam takip ediyorum cevabını, bu dini yayınlar hakkında ise çoğunluk oldukça faydalı buluyorum ve dini bilgilerimi geliştirmede bana yardımcı oluyor cevabını vermiştir. Televizyonun, kitap ve derginin dini tutum ve davranışlara etkisine çoğunluk normal cevabını, radyonun ve gazetenin dini tutum ve davranışlara etkisine çoğunluk çok az cevabını verirken internetin dini tutum ve davranışlara etkisine ise çoğunluk fazla cevabını vermiştir.

Yapılan çalışmada katılımcıların yaşlarına göre dini sosyalleşme ölçeğinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Buna göre farklı yaşlardaki katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları benzer düzeydedir. Bunun nedeninin de birbirine yakın 9.-11. sınıf düzeylerinde katılımcılar olduğu

söylenbilir. Buna göre 9. sınıf ve 11. sınıfa giden katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları benzer düzeydedir.

Çalışma sonucunda katılımcıların cinsiyetine göre dini sosyalleşme ölçeğinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Buna göre kız ve erkek katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları benzer düzeydedir. Çay'ın lise öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada da cinsiyetin yanında diğer demografik özelliklerin de dini yönelim üzerinde etkisinin olmadığı görülmektedir (Çay,2019:55).

Bu çalışmada katılımcıların okul türlerine göre dini sosyalleşme ölçeğinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre Anadolu İmam Hatip Lisesinde eğitim gören katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları diğerlerinden daha yüksektir. Bu sonuç Erdem (Erdem.2019:105) ve Çetin'in (Çetin.2019:114) araştırmalarında da teyid edilmiştir.

Çalışmadan elde edilen veriler sonucunda katılımcıların sınıfına göre dini sosyalleşme ölçeğinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Buna göre 9. sınıf ve 11. sınıfa giden katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları benzer düzeydedir.

Yapılan çalışmada katılımcıların dindarlığına göre dini sosyalleşme ölçeğinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre çok dindar olan katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları diğerlerinden daha yüksektir. Dindarlık azaldıkça dini sosyalleşme ortalamalarının da azaldığı görülmüştür. Karaman'ın araştırmasında da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Karaman.2021:280).

Bu çalışmada katılımcıların yaşam tarzı ve gelirlerine göre dini sosyalleşme ölçeğinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Buna göre farklı yaşam tarzı ve gelirlere sahip olan katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları benzer düzeydedir. Yapılan literatür taramasında Karaman (Karaman.2021:281) ve Erdem (Erdem.2019:114) sosyo-ekonomik düzeye göre, katılımcıların dini sosyalleşme araç ve etkenleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu tespitini yaparken; Zeyrek (Zeyrek.2016:55) ve Çetin (Çetin.2019:114) sosyo

ekonomik düzey ile dini sosyalleşme arasında anlamlı bir ilişki tesbit etmemiştir. Bu sonuçtan her ne kadar sosyo-ekonomik düzey algıları farklı olsa da katılımcıların benzer sosyo-ekonomik yapıya sahip olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Çalışma sonucunda katılımcıların anne-baba dini yönelimine göre dini sosyalleşme ölçeğinin hem anne hem baba dini yönelimine göre aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre hem anne hem baba dini yöneliminde çok dindar olan katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları diğerlerinden daha yüksektir. Anne-baba dindarlığı azaldıkça dini sosyalleşme ortalamalarının da azaldığı görülmüştür. Yapılan diğer alan araştırmalarında da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Zeyrek, ortaöğretim öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada gençlerin dini yönelimi üzerinde aile bireylerinin tamamının etkisi olmakla birlikte en güçlü etkiyi annenin gösterdiği tespitini yapmıştır (Zeyrek.2016:55). Çetin, ergenlerde sosyalleşme, akran ilişkileri ve dindarlık arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında ergenlerde dindarlık ile anne baba dindarlığı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit etmiştir (Çetin.2019:114) . Konu ile ilgili diğer çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. (Şahin.2007)

Araştırmamızda aile tarafından din eğitimi ve öğretimiyle ilgili bilgi verilme düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre çok iyi düzeyde bilgi verilen katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları diğerlerinden daha yüksektir. Bilgi verilme düzeyi azaldıkça dini sosyalleşme ortalamalarının da azaldığı görülmüştür.

Bu çalışmada katılımcıların anne-baba tutumuna göre dini sosyalleşme ölçeğinin karşılaştırılmasında anne tutumuna göre aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre anne tutumunda demokratik (düşüncelerime saygılı, baskıcı değil) cevabını veren katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları diğerlerinden daha yüksektir.

Yapılan çalışmada aile bireyleri ve eğitim kurumlarının dini etkilerine göre dini sosyalleşme ölçeğinin karşılaştırılmasında anne dini etki, baba dini etki, kardeş dini

etki, büyük baba/büyük anne dini etki, yakın akraba dini etki, dini grupların ve resmi dini kurum dini etkiye göre aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre anne dini etki, baba dini etki, büyük baba/büyük anne dini etki, yakın akraba dini etki, dini grupların dini etkisi ve resmi dini kurum dini etkiye çok fazla cevabını veren katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları daha yüksekken kardeş dini etkiye ise fazla cevabını veren katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları daha yüksektir. Okul arkadaşlarının, mahalle ve iş arkadaşlarının, din öğretmenlerinin, din görevlilerinin ve dindar kişilerin dini tutum ve davranışlarına etkisine çoğunluk normal cevabını verirken komşuların dini tutum ve davranışlarına etkisine ise çoğunluk çok az cevabını vermiştir.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde Yardımcı, milli ve manevi değerlerin aktarılması ve bu değerlerin benimsenmesi açısından Kur'an kurslarının misyonunu ifade ederken (Yardımcı. 2019:125-146) , Karaman (Karaman. 2021:45,50) camiler ve din görevlilerinin dini sosyalleşmedeki önemli etkisini vurgulamıştır. Resmi dini kurumların dini sosyalleşmeye etkisi Zeyrek (Zeyrek.2016:276) ve Çay (Çay,2019:55) tarafından da teyid edilmiştir.

Araştırmamızda . katılımcıların anne, baba, kardeş, büyük baba/büyük anne, yakın akraba, okullardaki din dersleri ve resmi dini kurumların dini etkisine çoğunluk normal cevabını verirken dini grupların dini etkisine ise çoğunluk çok az cevabını vermiştir. Zeyrek' in dini sosyalleşme sürecinde etkisi olan etken ve araçları incelediği çalışmasında, çok dindarlar, dinin daha iyi anlaşılmasına ve yaşanmasına yardımcı oluyorlar ifadesi kullanmışken biraz dindarlar da dinin anlaşılmasını engelliyorlar faaliyetlerine engel olunmalıdır İfadesi kullanmıştır (Zeyrek.2016:276). Çay'ın lise öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmasında dini grupların gençlerin dini sosyalleşmesine etkisinin fazla olduğu belirtilmiştir (Çay,2019:56). Erdem, dinî bilgilerin eğitim kurumları ve camilerden öğrenilmesi gerektiğini düşünenlerin oranının yüksek çıkması gerekçesiyle, deneklerin din eğitiminin büyük oranda devlet kurumlarınca verilmesi kanaatini belirtmiştir (Erdem.2019:105).

Çalışmamız sonucunda, toplumsal faktörlerin dini etkilerine göre dini sosyalleşme ölçeğinin karşılaştırılmasında okul arkadaşları dini etki, komşular dini

etki, okullardaki din dersi öğretmenleri dini etki, din görevlileri dini etki ve dindar kişiler dini etkiye göre aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre okul arkadaşları dini etki, komşular , okullardaki din dersi öğretmenleri , din görevlileri ve dindar kişilerin dini etkisine çok fazla cevabını veren katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları daha yüksektir.

Yapılan diğer saha çalışmalarında da benzer veriler elde edilmiştir. Çay , okul arkadaşı ve mahalle arkadaşının dini yönelim üzerinde etkisi yokken, komşuların, din dersi öğretmenlerinin, din görevlilerinin ve çevredeki dindar insanların dini yönelim üzerinde etkisinin olduğu sonucuna varmıştır (Çay,2019:56). Mukul araştırmasında lise çağı gençlerinin, Kur'an kursları ve okullarda akranları ile aynı ortamda dini bilgiler ve dini açıdan sosyalleştiğini belirtirken, din görevlilerinin ise lise çağı gençlerinin sosyalleşmesindeki rolünün gençlerin istediği düzeyde olmadığı tespitini yapmıştır (Mukul.2019:215). Karaman, din görevlileri imamlar ,vaizler ve müftüler toplumda dini rehber olarak görülmekte ve bireylerin sosyalleşmesine katkı sağlamaktadır tespitinde bulunmuştur (Karaman.2021:48). Zeyrek (Zeyrek.2016 :276) ve Çay (Çay,2019:56) din dersi öğretmenlerinin dini sosyalleşme üzerindeki önemli etkisi olduğu sonucuna varmıştır.

Araştırmadan elde edilen veriler sonucunda kitle iletişim araçlarının dini etkilerine göre dini sosyalleşme ölçeğinin karşılaştırılmasında kitap ve derginin dini sosyalleşme üzerindeki etkisinin, internetin dini dinin sosyalleşmeye etkisi ile aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Buna göre kitap ve dergi dini etki, internet dini etkiye çok fazla cevabını veren katılımcıların dini sosyalleşme toplam ortalamaları daha yüksektir.

Çalışmamızda , kitle iletişim araçlarında dini yayınları takibe çoğunluk tesadüfen rastlasam takip ediyorum cevabını, bu dini yayınlar hakkında ise çoğunluk oldukça faydalı buluyorum ve dini bilgilerimi geliştirmede bana yardımcı oluyor cevabını vermiştir. Televizyonun, kitap ve derginin dini tutum ve davranışlara etkisine çoğunluk normal cevabını, radyonun ve gazetenin dini tutum ve davranışlara etkisine çoğunluk çok az cevabını verirken internetin dini tutum ve davranışlara etkisine ise çoğunluk fazla cevabını vermiştir.

İlgili alan araştırmaları değerlendirildiğinde çay'ın araştırmasında, katılımcıların iletişim araçlarını takip ettikleri ve dini tutum ve davranışlarını oluşturmada kitle iletişim araçlarından etkilendikleri görülmüştür (ay,2019:57). Zeyrek, kitle iletişim araçlarının kişinin dini sosyalleşmesinde etkili olduğu fakat bu araçların birincil gruplar içinde var olmadığı görülmektedir (Zeyrek.2016:61). Bu araçların etkileri, bireyin kitle iletişim araçlarıyla olan sıklığına göre değişiklik gösterebilir tespitinde bulunmuştur. Erdem, bireylerin sosyalleşmesi ve tutum oluşturmasında aile ve evre kadar kitle iletişim araçlarının da etkili olduğunu belirtmektedir (Erdem.2019:104). Parlamiş'ın, sosyal medyanın lise gençliğinin değerleri üzerindeki etkileri üzerine yaptığı araştırmanın sonucuna göre etki oranı, günlük sosyal medya kullanım süresi ile doğru orantılıdır (Parlamiş.2023:280). Sosyal medyanın toplumsal değerler üzerindeki etkisinde, kullanım süresi arttıkça artış gözlenmektedir.

Bireyler doğdukları andan ölümlerine kadar bir sosyalleşme süreci içerisindedir. İlk iletişimde buldukları aileleri olmakla birlikte yaşları ilerledikçe akranlar grupları, eğitim kurumları kapsamında oluşturdukları ortam, meslek hayatı gibi yaşları ilerledikçe iletişim kurdukları ortam da genişlemekte ve değişime uğramaktadır. Bununla birlikte ilk doğdukları ortamda anne ve babalarını rol model olarak davranışlarda bulunmakta ve onlara göre davranışlarını şekillendirmektedirler. Genellikle kız çocukları annelerini, erkek çocukları ise rol model olarak babaları seçmekte ve onların sergilemiş olduğunu davranışlar çerçevesinde kendi davranışlarını taklit etme yoluyla sergilemektedirler. Çocukların okula başlamasıyla sosyal ortamları da genişlemekte ve çocuklar ebeveynlerinin yanı sıra rol model olarak öğretmenlerini de dahil etmektedir. Bireylerin okuldan sonraki meslek hayatlarında ise yine sosyalleşme süreçleri devam etmektedir. Birey aslında bulunduğu her ortamdan ve insandan etkilenmekte ve diğer insanlar üzerinde etki yaratabilmektedir. Sosyalleşme sresinde etkili olan bir diğer etken de kitle iletişim araçlarıdır. Günümüzde bireyler evlerinden çıkmadan kendilerinden çok fazla uzaktaki bireylerle arkadaşlık kurmak ve iletişime geçebilmektedir. İnternet ağı kapsamında sosyal medya üzerinden fotoğraflar yükleyerek metinler yazarak ve birçok farklı etkileşim yöntemi kullanarak sosyal ortamda bulunan bireylerle etkileşimde bulunmakta burada fikirlerini paylaşabildiği

gibi tartışma ortamı da bulabilmektedir. Bu sayede kendisi etkilendiği gibi diğer bireyleri de etkileyebilmektedir. Sosyalleşme süreci her birey için kaçınılmaz bir durumdur. Sosyalleşme ile birlikte birey kendisini ifade edebilmeyi öğrenmekte dilini ve kendisini geliştirebilmektedir. Bunun yanı sıra sosyalleşme ile birlikte bireyler toplumda üstlenebileceği rolleri öğrenmektedir. Bireyler sosyalleşme süreciyle kendi kişiliklerini oluşturmaktadır. Ayrıca sosyalleşme bireylere olaylar karşısında nasıl davranabileceklerini de öğretmektedir.

Dini davranışlar ise bireyin doğumuyla birlikte gelmediğinden ilk başta aileleri olmak üzere sosyal çevrelerinden etkilenecek meydana gelen bir durumdur. Bireyler dini sosyalleşme süreçlerinde başta anne ve babaları olmak üzere gitmiş oldukları eğitim kurumları, akran grupları ve kitle iletişim araçlarının etkileri sayesinde dini davranışları şekillenmektedir. Dini sosyalleşmenin meydana gelmesi belli bir süreç içerisinde gelişmediği gibi tıpkı sosyalleşme gibi bireyin doğumundan ölümüne kadarki süreç içerisinde devam etmektedir. Her dinin kendine ait inançları öğretileri ve kuralları bulunmaktadır. Bireyler yaşamış oldukları toplumda bu dinin gerektiğini davranışlarını gözlemleyerek ve taklit ederek öğrenmektedirler. Genel olarak bakıldığında bireylerin sosyalleşmesi ve dini açıdan sosyalleşmesi hayatta oldukları sürece birçok faktörden etkilemekte ve bu süreç bireyin yaşamı süresince devam etmektedir.

Bu çalışma, sosyal bilimlere katkıda bulunmayı amaçlarken, özellikle gençlerin dini sosyalleşme süreçlerini daha iyi anlamamıza ve toplumsal değişimlerin etkilerini değerlendirmemize olanak tanımayı ve ilgili alandaki araştırmacılara ve okuyuculara bilimsel bir kaynak sunmayı hedeflemektedir.

KAYNAKÇA

Akdoğan, Ali. **Sosyal Değişim ve Din**. Rağbet Yayınları, İstanbul, 2004.

Ahioglu, Lindberg, E.Nihal, “**Piaget ve Ergenlikte Bilişsel Gelişim**”, Kastamonu Eğitim Dergisi , 2011,19, Sayı 1

Akgül, Mehmet. "**Dijitalleşme ve Din**" , Marife Dini Araştırmalar Dergisi 2017; 17 (2), s.191-208

Anlatıcı, Mehmet Burak. **Ortaöğretim Çağındaki Öğrencilerin Spor Yapma Durumunun Akran İlişkisi ve Sosyalleşme Üzerine Etkisi**, Yüksek Lisans tezi Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü,2022

Akın, Mahmut Hakkı. **Çağdaş Sosyoloji Teorileri**, İstanbul Üniversitesi Auzef, İstanbul, 2018,

Akın, Mahmut Hakkı. **Toplumsallaşma Sözlüğü**, Çizgi Yayınları, Konya, 2015

Akyüz ,Niyazi ve Çapcıoğlu ,İhsan, **Din Sosyolojisi El Kitabı**, Grafiken Yayınları, Ankara, 2013

Akyüz, Hüseyin . **Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma**, MEB Yayınları, İstanbul 1992

Apak, Fahrettin **Sosyalleşme ve Şöhretlik Bağlamında Dijital Çocuk Emeği: Çocuk Youtuber**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022

Arabacı, Fazlı. “**Türkiye'de Dini Sosyalleşmenin Temel Etkenleri**”, Dini Araştırmalar 6/16 (Mayıs- Ağustos 2003)

Arı, Ramazan. Üre, Ömer ve Yılmaz, Hasan. **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Mikro Yayınevi, Kony, 1998, ss. 55-59

Arslan, Mustafa. “**Türk Genç Ergenleri Arasında Dini Toplumsallaşma ve Temel Etkenleri: Uygulamalı Bir Araştırma**”, Akademik Araştırmalar Dergisi 8/31 (Haziran 2007)

Aslan, A. Kadir. “**Eğitimin Toplumsal Temelleri**”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 4/5

Atkinson, Richard C. vd. **Psikolojiye Giriş**. (Çeviri: Yavuz Alogan) , Arkadaş Yayınları, Ankara, 2008.

Ayaz, Orhan. **Sosyal Medyanın Ergenlerin Dinî Sosyalleşmesine Etkileri: Sakarya/Akyazı Örneği**. Yüksek Lisans Tezi. Beyazıt Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Aziz, Aysel. **Toplumsallaşma ve Kitle İletişim**, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları, 1982.

Bacanlı. Hasan. **Gelişim ve Öğrenme**, Ankara: Nobel Yayınları, 2005.

Başdoğan, Songül. **Türkçe Eğitiminde Dil Sosyalleşmesinin Yeri**, Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı , 2022

Bayad, Aydın Erving. **Goffman’ın Benlik Kavramı ve İnsan Doğası Varsayımı**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları, Cilt 31, Sayı 1, 2016, 81-93.

Beril Akıncı Vural ve Mikail Bat, “**Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma**.” Yaşar Üniversitesi E-Dergisi 5.20, 2010, ss. 3348-3382. Erişim 01.03.2023

Birekul, Mehmet. “**Aile ve Dinî Sosyalleşme**”, Aile Sosyolojisi Yazıları, Ed. Mustafa Aydın. Açılım Kitap, İstanbul, 2014

Bulut, Ramazan “**Okulda Din Öğretiminin Toplumsal Temeli ve İşlevleri**”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 4/1 (Kasım 2011)

Bulut, Zafer. **Dini Sosyalleşme (Akçaabat Örneği)**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı,2021

Burcu, Esra. **Türkiye’deki Engelli Bireylere İlişkin Kültürel Tanımlar: Ankara Örneği**, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 28, Sayı 1, 2011

Büyüköztürk, Şener vd. , **Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Akademi Yayınları. Ankara, 2022

Çalışkan , Mustafa ve Mencik, Yunus. “**Değişen Dünyanın Yeni Yüzü: Sosyal Medya**”, Akademik Bakış, (50), 2015, ss. 254-277.<http://Dergipark.Gov.Tr/Abuhsbd/Issue/32944/366052>. Erişim 01.03.2023

Çay, Ebru Eler, **Lise gençliğinde dini sosyalleşme (Batman il merkezi örneği)**, Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Çetin, Arife. **Ergenlerde Sosyalleşme, Akran İlişkileri ve Dindarlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**. Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Çetingöz, Selin Çalışkan. **Anne ve Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları, Disiplin Teknikleri ve Sosyalleşme Hedefleri**, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020

Çoştu, Yakup; **Toplumsallaşma ve Dindarlık (Samsun Örneği)**, Türkiye Diyanet Vakfı (1. Baskı), Ankara, 2011

Daşkiran, İbrahim. **Gençliğin Kimlik Oluşumunda Din, Aile ve Medyanın Etkisi: ahramanmaraş Lise Gençliği Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma**. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü ,2009

Davut Dursun, **Din Bürokrasisi**, İşaret Yayınları, İstanbul ,1992

Deniz, Engin. **Eğitim Psikolojisi**. Maya Akademi Yayıncılık, Ankara. 2007. (79-132).

Diyanet İşleri Başkanlığı (Dib), “**Hadislerle İslam**”
<https://hadislerleislam.diyenet.gov.tr/> (Erişim 1 Ocak 2022).

Dodurgalı, , Abdurrahman **Ailede Çocuğun Din Eğitimi**, M.Ü İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998

Doğan Cüceloğlu, **İnsan ve Davranışı**, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 2006.

Elkin ,Frederick. **Çocuk ve Toplum/Çocuğun Toplumsallaşması**. Gündoğan Yayınları, İstanbul , 1990

Erdem, Sait. **Ortaöğretim Öğrencilerinin Din Anlayışı ve Dini Yaşantısı Üzerine Bir Araştırma-Besni Örneği**. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü,2019

Eroğlu, Feyzullah. **Davranış Bilimleri**,: Beta Basım Yayın, İstanbul , 2000

Fukuyama, Francis. **Güven (Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması)**, Çev. Ahmet Buğdaycı, İş Bankası Yayınları, Ankara 1998

Gander, Mary J, **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, (Çev.) Ali Dönmez ve Nermin Çelen, 5. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2004

Goffman, Ervingg. **Günlük Hayatta Benliğin Sunumu**, (Çev.) Barış Cezar, Metis Yayınları, İstanbul, 2004

Gordon, Marschall, **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2005, s. 533.Gökçe. Birsen. **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2004

Günay Ünver. **Erzurum Çevre Köylerinde Dini Hayat** (İstanbul: Emek Matbaacılık, 1999)

Güneş, Hasan. **Sosyoloji Terimleri Sözlüğü** . Ütopya Yayın Evi, Ankara, 2016

Güney, Salih. **Davranış Bilimleri**. Nobel Yayınevi, Ankara,2000

Gürlek, Zeliha İnaltekin. **Yurt Dışındaki Üniversite Öğrencisi Türk Gençlerinin Sosyalleşme Sorunları: Viyana Üniversitesi Örneği**. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü ,2009

Güz, Nurettin. “**Türk Basınında Gündem Oluşturma**”, Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı, Yıl:2, Sayı, 12, 1996, s. 982-983.

Haberli, Mehmet, **Sanal Din; Tarihsel, Kuramsal ve Pratik Boyutlarıyla İnternet ve Din**, Açılım Kitap. İstanbul, 2014

Hatice Güçlü, **Dijital İletişim Çağında Sosyalleşme ve Yalnızlaşma; Günlük Rutin, Boş Zaman, Sosyal Medya**, İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Bilimi ve İnternet Enstitüsü Medya ve İletişim Anabilim Dalı Medya ve İletişim Çalışmaları Yüksek Lisans Programı,2022

Hökelekli, Hayati . **Din Psikolojisi**, TDV Yayınları, İstanbul, 2017 .

<http://www.megep.meb.gov.tr>

<http://www.yalova.gov.tr/>

İçmeli Celalettin, “**Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi**”, Konuralp Tıp Dergisi, Cilt 5, Sayı 3, 2013, s.66-75.

Jenks,Chris. **Alt Kültür: Toplumsalın Parçalanışı**, (Çev.) Nihal Demirkol, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2007

Kabakçı, Enes.**Sosyoloji Tarihi 2**, İstanbul Auzef, İstanbul, 2019

Kandemir,Sibel. **Lise Öğrencilerinin İslam İnanç Esaslarını Benimseme Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma.** Kocatepe İslami İlimler Dergisi, 2022, 5.2: 354-379.

Karaca, Faruk, **Din Psikolojisi**, (Ed. Hayati Hökelekli), Dindarlığın Gelişimi,,Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2010

Karaca, Faruk. **Modernleşmenin Aile Kurumu Üzerindeki Etkileri Üzerine.** 3. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayını, 2005, ss. 74-75

Karaer, Elvan . **Öğretmenlerin Örgütsel Sosyalleşme Düzeyleri İle Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri Arasındaki İlişki.** Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.2020

Karaman, Fethullah. **Dini Sosyalleşmede Cami Etkisi: Terme Örneği.** Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü ,2021

Kaya, Mahir. "**Dini Sosyalleşmede İnternet ve Sosyal Medya Etkisi.**" Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Kılıcıgil, Ertan. **Sosyal Çevre-Spor İlişkileri**, Ankara: Bağırhan Yayınevi, 1998, s. 16-17

Kırık, Ali Murat. "**Arap Baharı Bağlamında Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm**", 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, Cilt1 (3.Sayı), 2012

Kirman, Ali ."**Küresel Bir Model Olarak Türkiye ve Türk Müslümanlığının İmkani**", K.S.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi (2.Sayı), Kahramanmaraş, 2003, ss.53-68.

Koç ,Sevgi, **Öğretmen Adaylarının Bakış Açılıyla Ailenin Sosyalleşme Sürecindeki Yeri ve Etkisi.** Yükseköğretim ve Bilim Dergisi,2020, 10(3), 516-523.

Koç, Mustafa. “**Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri**”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1/17 (Aralık 2004), ss.234-235.

Koç, Mustafa. Yasemin Yavuzer, Zekeriya Demir, Mustafa Çalışkan, **Gelişim ve Öğrenme**. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001

Komisyon, **Ahlak Gelişimi** , Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara,2013

Köksal, Tuba. **Gündelik Hayatta Televizyon Programlarının Çocukların Kültürel Değer Algılarına Etkisi**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015

Köylü, Mustafa “**Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü**”, Aile ve Eğitim, Ed. Mehmet Faruk Bayraktar, Ensar Neşriyat, İstanbul 2010

Köylü,Necla. **Popüler Bir Dini Sosyalleşme Ortamı Olarak Sosyal Medya (Facebook Örneği)**, Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,2022

Kula, Naci. **Kimlik ve Din** (Ergenler Üzerine Bir Araştırma) , Ayışığı Kitapları, İstanbul, 2001

Kulaksızoğlu, Adnan. **Ergenlik Psikolojisi** (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004)

Kur’an-ı Kerim Meali, Çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara ,2009

Kurt, Abdurrahman. **Din Sosyolojisi** ,Sentez Yayıncılık, Ankara, 2014

Küçükkurt, Mehmet “**Televizyon ve Çocuk**”, Aile Yazıları 3 (Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991), ss.399-404.

Mead, George Herbert. **Zihin, Benlik ve Toplum**, Çev. Levent Ünsaldı, İstanbul: Heretik Yayınları, 2017

Mukul, Serdar. **Lise Çağı Gençlerinin Sosyalleşmesinde Dinin Rolü (Maçka Örneği)** ,Yüksek Lisans Tezi , Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Mustafa Koç, “**Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri**”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 17 (2004)

Mustafa, Koç, “**Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri**”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1/17 (Aralık 2004), ss.234-235

Nacar,Abdulkadir. **Okulların Örgütsel DNA Özelliklerinin Örgüt Sosyalleşmesine Etkisi**, Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2022

Necdet Subaşı, **Din ve Toplum**, İstanbul Auzef, İstanbul, 2014

Okumuşlar, Muhittin **Sosyalleşme Sürecinde Din Eğitimi** (İstanbul: Yediveren Kitap, 2013)

Ortakaya, Büşra. **Kur’an’da Yeniden Dinî Sosyalleşme**. Journal Of Analytic Divinity, 2019, 3.2: 147-164.

Özbay, Yaşar. “**Bilişsel Gelişim**”, Eğitim Psikolojisi İçinde, ed. Yaşar Özbay ve Serdar Erkan

Özcan , Hanifi. “**Modern Çağda Dinin Birey ve Toplum İçin Anlamı**”, Akademik Araştırmalar Dergisi 9/32 (Şubat-Nisan 2007), ss.32-40

Özdemir, Mustafa. **Çalışan Annelerin, Çocuklarının Dini Sosyalleşmeleriyle İlgili Tutum ve Davranışları Üzerine Bir Araştırma (Karaman Örneği)** , Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya,2018

Özkalp, Enver. **Sosyolojiye Giriş**. Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ankara. 2007.

Öztaş, Şeyda. **Pandemi Dönemi Gençlerin Sosyalleşme Sürecinde Aile ve Çevre İlişkileri**, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Disiplinlerarası Kültürel Çalışmalar Bilim Dalı,2022

Parlamış, İsmail. **Sosyal Medyanın Lise Gençliğinin Değerleri Üzerindeki Etkileri: İzmir Örneği**. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023.347

Peker, Hüseyin. **Din Psikolojisi** . Çamlıca Yayınları, İstanbul:,2013

Ritzer, George. **Modern Sosyoloji Kuramları**, (Çev.) Himmet Hülür, De Ki Basım, İstanbul, 2018.

Santrock, John W. **Ergenlik**, Çev. Diğdem Müge Siyez. Nobel Yayınları, Ankara,2014

Sayar, Kemal ve Mehmet Dinç. **Psikolojiye Giriş**. İstanbul: Dem Yayınları, 2016.

Sazak, Burak **İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Sosyalleşme Düzeyleri (Sivas İli Örneği)**, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Selçuk, Ziya. **Eğitim Psikolojisi**, Ankara: Pegem Yayıncılık, 1997

Senemoğlu, Nuray. **Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya**. Gönül Yayıncılık, Ankara, 2007.

Sezal, İhsan.**Sosyolojiye Giriş..** Martı Kitabevi, Ankara, 2003

Slattery, Martin. **Sosyolojide Temel Fikirler**, Sentez Yayıncılık,İstanbul, 2008

Şahin , Şükriye ve Çevener Özçelik , Çağrı. **“Ergenlik Dönemi ve Sosyalleşme”**. Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi, 5(1), 2016, ss. 42-49.

Şahin, Adem; **Ergenlerde Dindarlık ve Benlik: Dindarlığın Ergen Benliğine Etkisi Üzerine Bir Araştırma**, Adal Ofset, Konya, 2007.

Şen, Mustafa. **“Türkiye’de Ergen Profili”**, Aile ve Toplum Dergisi 7, Sayı 27 (2011)

Tavukçuoğlu ,Mustafa vd., **Eğitim Fakülteleri İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi** (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005)

Tezcan, Mahmut. **Eğitim Sosyolojisi**, Şafak Matbaacılık, Ankara, 1999

Vatandaş, Saniye. **Sosyalleşme ve Sosyalleşmenin Sosyal Medya Mecralarındaki Anlamsal ve İşlevsel Dönüşümü**. Erciyes İletişim Dergisi,2020, 7(2), 813-832.

Wach, John . **Din Sosyolojisine Giriş**, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Ankara, 1990

Wach, Joachim. **Din Sosyolojisi**, Çev. Ünver Günay . Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul,1995

Wallace, Ruth. **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, (Çev.) Leyla Elburuz ve M. Rami Ayas. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 2018

Yaralıoğlu, Yusuf. **Dini Sosyalleşme Sürecinde Dini Eğitim Kurumları ve Suriyeli Sığınmacılar ‘Kilis Örneği’**. Journal of Analytic Divinity, 2019, 3.2:44-66.

Yardımcı, Serap; Çoştı, Yakup. **Kadınların Dini Sosyalleşme Sürecinde Kur’an Kurslarının Rolü: Kırıkkale Örneği**. Kalemname, 2022, 7.13: 125-146.

Yenen, İbrahim. **Televizyonlarda Yayınlanan Dini Programların İzlerkitlenin Dini Tutum ve Davranışları Üzerine Etkileri -Konya Örneği**. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2005

Yıldırım, Ali. **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**. Çizgi Kitabevi, Konya. 2015.

Yörükoğlu, Atalay. **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, 4. Baskı. Özgür Yayın Dağıtım, İstanbul, 2000

Yüksel, A. Şule. **“Dini Gelişim” Din Psikolojisi İçinde**, Ed. M. Doğan Karacoşkun, , Grafiker Yayınları, Ankara,2012

Zeyrek, İsmail. **Dini Sosyalleşmede Etkenler ve Araçlar (Şırnak Örneği).**
Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016

Zuckerman, Phil. **Din Sosyolojisine Giriş,** (Çev. İhsan Çapçioğlu ve Halil
Aydınalp) , Birleşik Kitabevi, Ankara,2006

EKLER**EK 1**

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE DİNİ SOSYALLEŞME :
YALOVA ÖRNEĞİ
(Anket)**

Elinizdeki anket formu, Ortaöğretim Öğrencilerinde dînî yönelim ile dînî sosyalleşme faktörlerini araştırmayı amaçlayan **Yüksek Lisans tezinde** kullanılmak üzere hazırlanmıştır.

Araştırma **izni MEB ve Üniversiteden** alınmıştır. Araştırmada sizin kimliğinizi belirleyecek sorularımız olmayacaktır. Cevaplarınız sadece bu bilimsel çalışma için kullanılacaktır.

Lütfen açıklamalar ışığında her maddeyi atlamadan okuyup size EN UYGUN ve EN YAKIN gelen seçeneği çarpı (X) ile işaretleyiniz. Anketin **cevaplanması 4-5 dakika** sürecektir. İlginiz ve **katkınız için teşekkür ederim.**

Metin BEDİR

N. Erbakan Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Din Sosyolojisi Bilim Dalı

KİŞİSEL BİLGİ ANKETİ:

1. **Yaşınız?**

2. **Cinsiyetiniz?**

() 1. Kız () 2. Erkek

3. **Hangi Okul türüne devam etmektesiniz?**

() 1. Anadolu Lisesi

() 2. Fen Lisesi

() 3. Sosyal Bilimler Lisesi

() 4. Güzel Sanatlar Lisesi

() 5. Anadolu İmam Hatip Lisesi

() 6. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

4. **Sınıf Seviyeniz?**

(1) 9.Sınıf (2) 11.Sınıf

5. **Evinizde kimlerle beraber oturuyorsunuz?**

() 1. Anne -Babamla beraber

() 2. Anne -Babamla beraber ve aile büyüklerimizden bir ya da birkaçıyla beraber

() 3. Babamla beraber

() 4. Annemle beraber

() 5. Başka.....

6. **Anne –Babanızın Eğitim Durumu için uygun durumu işaretleyiniz.**

Anne Baba

() () () 1. Okuma yazma bilmeyen

() () () 2. Okuma yazma bilen, fakat bir okul bitirmeyen

() () () 3. İlkokul

() () () 4 İlköğretim, ortaokul veya dengi okul

() () () 5. Lise veya dengi okul

() () () 6. İmam Hatip Lisesi

() () () 7. Yükseköğretim

7. Kendinizi dindarlık bakımından aşağıdaki hangi seçenekte görüyorsunuz?

- () 1. Çok dindar
 () 2. Dindar
 () 3. Biraz Dindar
 () 4. Dine Karşı İlgisiz

8. Size göre aileniz, yaşama tarzınız, geliriniz ve evinizdeki eşyalar bakımından şu tabakalardan hangisine girer?

- () 1. Üst tabaka (Zengin)
 () 2. Orta tabakanın üstü
 () 3. Orta tabaka (Orta halli)
 () 4. Orta tabakanın altı
 () 5. Alt tabaka (Yoksul)

Bu bölümde şu an ki dinî bilgi, inanç ve davranışlarınızın oluşmasında ailenin, eğitimin, toplumsal çevrenin ve kitle iletişim araçlarının etkisi sorulmaktadır. Lütfen her soruyu atlamadan okuyarak, o sorunun altında yer alan size uygun olan seçeneği çarpı (X) ile işaretleyiniz.

1. Size göre dinî tutum ve davranışlar açısından anne-babanızın dinî yönelimini aşağıdaki hangi seçenekte görüyorsunuz?

Anne Baba

- () () 1. Çok dindar
 () () 2. Dindar
 () () 3. Biraz dindar
 () () 4. Dine karşı ilgisiz

2. Aileniz tarafından size, din eğitimi ve öğretimiyle ilgili bilgiler verilme düzeyini işaretleyiniz?

- () 1. Çok İyi Düzeyde
 () 2 İyi Düzeyde
 () 3 Orta Düzeyde
 () 4. Alt Düzeyde
 () 5. Hiç verilmedi /İlgisiz

3. Anne-babanızın dinî konularda size karşı tutumu nasıldır?

Anne 1. Demokratik (Düşüncelerime saygılı,) () 2. Otoriter (Baskıcı)

3. İlgisiz ()

Baba1. Demokratik (Düşüncelerime saygılı,) () 2. Otoriter (Baskıcı)

() 3. İlgisiz ()

4. Dinî tutum ve davranışlarınız açısından dinî yöneliminizi aşağıdaki hangi seçenekte görüyorsunuz?

- () 1. Çok dindar
 () 2. Dindar
 () 3. Biraz dindar
 () 4. Dine karşı ilgisiz

5. Şu anki dînî bilgi ve tutumlarınıza sahip olmanızda aşağıda yazılı aile bireylerinizin etki derecelerini lütfen atlamadan birer birer işaretleyiniz?

	Çok Fazla	Fazla	Normal	Az	Çok Az
1. Annem	()	()	()	()	()
2. Babam	()	()	()	()	()
3. Kardeşlerim	()	()	()	()	()
4. Büyük Babam ve Büyük Annem	()	()	()	()	()
5. Yakın akrabalarım (Amca, Dayı, Hala)	()	()	()	()	()

6. Şu an ki dînî bilgi ve tutumunuza sahip olmanızda aşağıdaki eğitim kurumlarının etki derecesini lütfen atlamadan birer birer işaretleyiz?

	Çok Fazla	Fazla	Normal	Az	Çok Az
1. Okullardaki Din Derslerinin	()	()	()	()	()
2. Dînî Grup ve toplulukların	()	()	()	()	()
3. Resmi Dînî Kurumların(Cami, Kuran Kursu gibi)	()	()	()	()	()

7. Okul haricinde dînî bilgiler öğrenme gayretiniz oldu mu?

() 1. Evet () 2. Hayır

Eğer oldu ise, hangi yolla?

() 1. Kendi kendime () 2. Kur'an Kursunda () 3. Camide/Yaz Kurslarında

() 4. Özel hocada

() 5. Diğer.....

8. Dînî gruplar ve topluluklar hakkındaki aşağıdaki ifadelerden hangisi sizce en uygundur?

() Dînin doğru anlaşılmasını engelliyorlar, faaliyetlerine engel olunmalıdır.

() Dînin daha iyi anlaşılmasına ve yaşanmasına yardımcı oluyorlar.

3. ()Başka.....

9. Temel dînî bilgiler öğrenmek amacıyla, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından, hafta sonları ya da akşamları, camilerde veya cami dışında başka ortamlarda açılan kurs/toplantı/seminere katıldınız mı? Ya da katılmayı düşünür müsünüz?

() 1. Düzenli olarak katıldım/katılıyorum.

() 2. Zamanım oldukça katıldım/katılıyorum.

() 3. Katılmayı düşünmedim/düşünmem.

() 4. Başka düşünceniz varsa yazınız.....

10. Şu anki dînî tutum ve davranışınızın oluşmasında aşağıda yazılı olan toplumsal faktörlerin etki derecesini lütfen atlamadan birer birer işaretleyiz?

	Çok Fazla	Fazla	Normal	Az	Çok Az
1. Okul arkadaşlarımın	()	()	()	()	()
2. Mahalle ve iş arkadaşlarımın	()	()	()	()	()
3. Komşularımın	()	()	()	()	()
4. Okullardaki Din dersi Öğretmenlerinin	()	()	()	()	()
5. Din görevlilerinin (İmam, Müftü, Vaiz)	()	()	()	()	()
6. Çevremdeki Dindar kimselerin	()	()	()	()	()

11. Kitle İletişim Araçlarında (Televizyon, radyo, gazete, kitap, dergi, İnternet) yer alan dînî yayın ve programları takip eder misiniz?

- () 1. Evet hepsini takip ediyorum.
 () 2. Fırsat buldukça takip ediyorum.
 () 3. Tesadüfen rastlasam takip ediyorum.
 () 4. Zamanım olmadığı için takip edemiyorum.
 () 5. İlğimi çekmediği için takip etmiyorum.

Kitle İletişim Araçlarında yer alan dînî yayın ve programlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

- () 1. Oldukça faydalı buluyorum ve dînî bilgilerimi geliştirmede bana yardımcı oluyor.
 () 2. Dînî konulardaki düşüncelerimde tereddüt yaşamama neden oluyor.
 () 3. Dînî konuların kitle iletişim araçlarında yer almasını hoş karşılamıyorum.
 () 4. Farklı bir cevabınız varsa yazınız.....

12. Şu an ki dînî tutum ve davranışınızın oluşmasında aşağıda yazılı olan kitle iletişim araçlarının etki derecesini lütfen atlamadan birer birer işaretleyiz?

	Çok Fazla	Fazla	Normal	Az	Çok Az
1. Televizyon	()	()	()	()	()
2. Radyo	()	()	()	()	()
3. Gazete	()	()	()	()	()
4. Kitap ve Dergi	()	()	()	()	()
5. İnternet	()	()	()	()	()

Bu bölümde aşağıda yazılı olan her bir cümledeki ifadeye katılıp-katılmadığınızı belirtmeniz istenmektedir. Lütfen her cümleyi atlamadan okuyarak, o cümlelerin yanında yer alan size uygun olan seçeneği çarpı (X) ile işaretleyiniz.

DİNİ SOSYALLEŞME ÖLÇEĞİ	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. Öğrendiğim dini bilgiler, kendi hayatımı anlamada bana bazen yardımcı olmaktadır.					
2. Hayatta başarılı olmada dinin bana destek olduğunu düşünüyorum					
3. Dini konulara ilgi duymam.*.					
4. Önceden edindiğim dini inançlarımın bana hala yardımı olmaktadır.					
5. Günlük hayatta her türlü kararımı dini emirlere göre veririm.					
6. İslam dininin hayatıma bir gaye ve anlam kazandırdığını düşünüyorum.					
7. Camiye gitmeyi anlamsız buluyorum.*					
8. Dini törenlere, ibadetlere katılmaktan zevk duyarım.					

*Zıt anlam ifade etmektedir.